

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

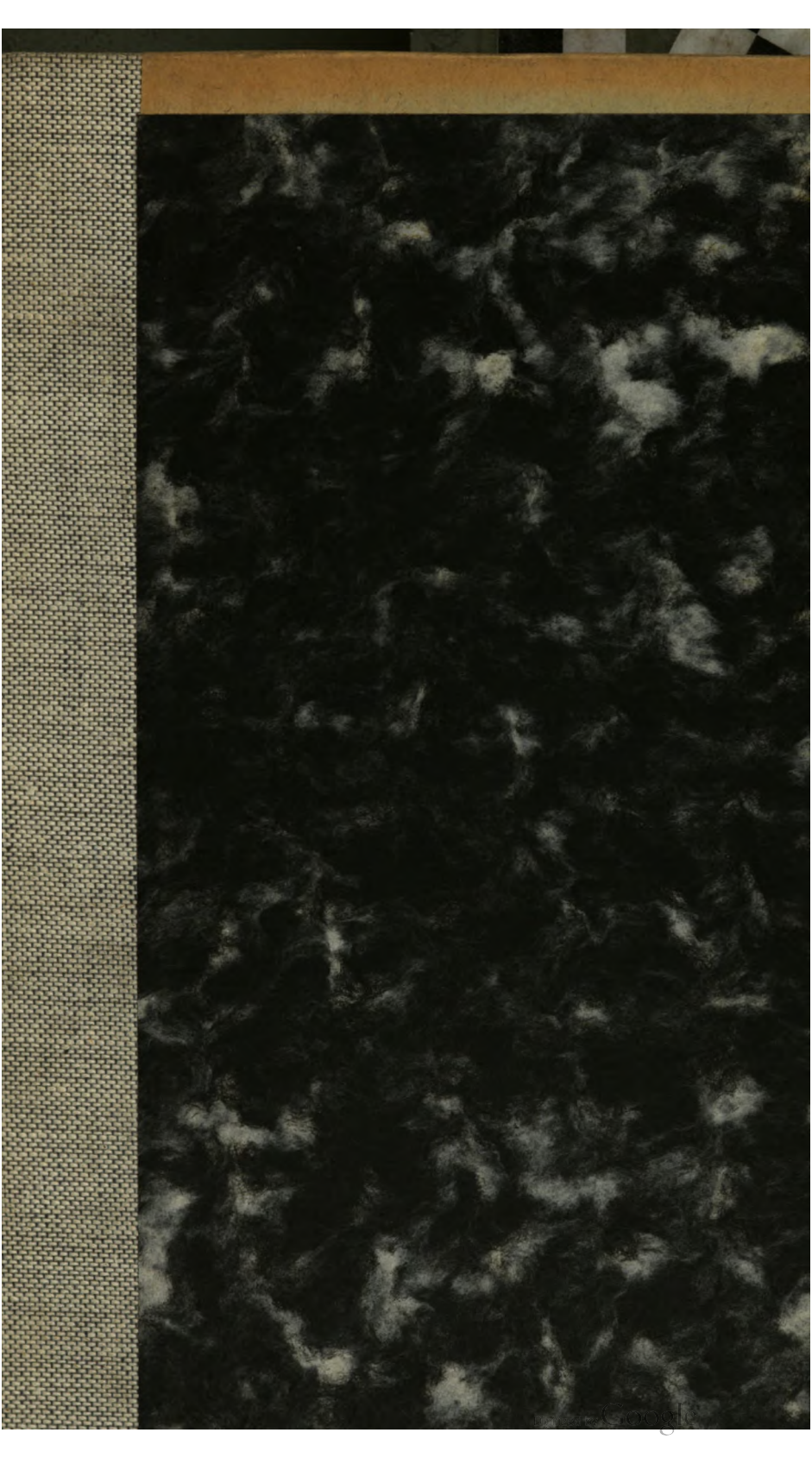
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

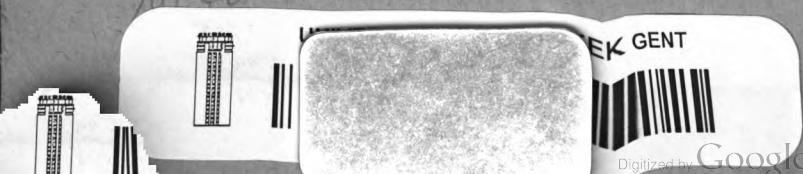
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

74750

H N 961

H.N. 961

TEGENWOORDIGE STAAT
DER, *1861*
D U I N E N
VAN HET VOORMAALIG GEWEST
H O L L A N D;
ZIJNDE HET
E E R S T E D E E L
VAN HET
A L G E M E E N R A P P O R T,
DER
COMMISSIE VAN SUPERINTENDENTIE
OVER HET ONDERZOEK DER

D U I N E N.

287

T E L E T D E N bij
H E R D I N G H E N D U M O R T I E R
M D C C X C V I I I.

Op Last der Commissie ten bewijze van egtheid on-
dertekend door mij

Jan Kops.
Secretaris der Commissie.

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

De Commissie van Superintendentie over
het onderzoek der Duinen van het
voormaalig Hollandsch Gewest,

Aan

Het Administratief Bestuur van hetzel-
ve Gewest.

MEDEBURGERS!

Wij hebben de Eer hier nevens overteleggen het Eerste Deel van het Algemeen Rapport wegens het onderzoek der Duinen van het voormaalig Hollandsch Gewest, in voldoening aan den Last, ons bij Decreet van het voormaalig Provinciaal Bestuur van Holland van 27. September 1796. opgelegd. — Het zal veelligt Uwe verwondering wekken, dat wij naa een tijdsverloop van bijna twee Jaaren, eerst dit ons Rapport uitbrengen; doch eensdeels is dit toeteschrijven aan den aart der Commissie zelve, die wij de eer hadden te bekteeden. Immers veele informatien moesten wij inwinnen, die van sommigen schoorvoetende inkwamen, eer wij ons tot de Inspectien der Duinen konden begeeven, en deeze Inspectien vorderden ook herhaalde en langduurige Reizen. Dit moest voorafgaan, om Bouwstoffen op te zamelen voor ons groote Rapport, en ten einde vaste oogpunten te stellen, waar uit wij het geheel konden doen overzien; terwijl ook onder de Leden onzer Commissie, op vier onderscheide Plaatzen woonende, meest alles door Briefwisseling moest worden afgehandeld,

waar mede natuurlijk veel tijd verliep. — Anderdeels heeft de verwisseling des Bestuurs in het vorig Holland ons meer dan ééns onzeker doen zijn, wegens de voortduuring onzer werkzaamheden. Bij de aftreeding in den beginne des vorigen jaars van het gewezen Provinciaal Bestuur, uit wiens Boezem wij gekoozen waren, staakten wij onze werkzaamheden, en vatten die niet weder op, voor wij bij het vernieuwd Bestuur als Leden deezer Commissie gecontinueerd werden.

Nog meerder werdt onze arbeid gestremd naa de groote gebeurtenis van 22. Januarij l. l. Te vergeefs hebben wij van het Intermediair Administratief of eenig Hooger Bestuur een stellig Besluit op onze aanvraag ingewagt, of wij met het reeds ver gevorderde onderzoek na den tegenwoordigen staat der Duinen al dan niet konden voortgaan. Dit alles moest het Rapport natuurlijk doen vertraagen; en wij vertrouwen dat men, deeze redenen in agt nemende, vooral na de Lectuure van hetzelfde zijne verwondering zal afleggen, dat wij niet eerder daar mede gereed hebben kunnen zijn. — Hier smert ons, dat het Rapport, uit hoofde van het tagterblijven van een Decreet wegens de voortduuring onzer werkzaamheden, waar door wij vermeend hebben, het neemen van visie van de Bewijzen van Eigendom, en van andere Informatien, niet verder te mogen voortzetteh; onzes ondanks minder volleedig is geworden, dan wij gaerne gezien hadden.

De Informatien die wij nog moesten inwinnen, waren egter niet van zodanigen aart, dat wij langer behoefden te vertoeven met het Rapport, en met het ontwerpen van het groote Plan, 't geen van ons gevorderd is. Ons verlangen om van onze bevindingen en handelingen verslag te doen, deedt ons zelfs in de laatste Maanden daai mede allen spoed maaken. Wij gevoel-

voelden onze verplichting, om het tijdperk zo veel in ons was te vervroegen, dat het Batavisch Gouvernement daadelijk een aanvang maakte met het neemen der noodige middelen, om van de woeste gronden onzes Vaderland meerdere voordeelen te trekken: bovenal naa dat de Acte van Staatsregeling was aangenomen, waar bij volgens Art. LIV. der Algemeene Beginzelen, „ De Maatschappij beveelt de meeste bevordering van „ den Landbouw, en deszelfs bloei, bijzonderlijk ten „ aanzien der nog ledige en woeste gronden door de „ gantsche Republiek. ”. Wordende bij dezelfde Acte het VIIIste der Additioneele Artikelen, ter bevordering van den Landbouw, het neemen van de kragtdaadigste maatregelen aanbevolen aan de zorg van het Verteenwoordigend Ligchaam, „ om de woeste Gronden „ ten voordeele der Republiek te bereiden ”: terwijl het Agentschap van Nationaale Oeconomie, zich mede tot den Landbouw uitstreckende, de Natie verders verzekert, dat deeze bron van haar welvaaren langs hoe milder zal vloeijen.

Wij verheugen ons in de schoone vooruitzichten, die zich van deeze zijde voor ons Vaderland opdoen; en wij verwagten te meer, dat het niet bij enkele uitzichten zal blijven, om dat de Natie langs hoe meer op deeze haare belangen opmerkzaam wordt, en eene zuchter bevordering van dezelve langs hoe meer bij Haar aanwakkert. Wij rekenen het ons zo tot eer als pligt dien ijver aantevuuren; en wij, die in deezen geheel belangeloos gearbeid hebben, stellen er een hoogen prijs op, de Eerste Commissie te hebben bekleed, die immer van wegens het Bestuur in deeze Republiek opzettelijk heeft mogen arbeiden aan een Plan, om nutloos liggende Gronden nuttig te doen worden voor de Natie.

De ijver die ons bezielde, spoorde ons aan om het afgewerkte Eerste Deel van ons Rapport ten spoedigsten bij U intezenden, bevattende den Tegenwoordigen Staat der Duinen met alles wat hier toe betrekking heeft. Dit maakt op zich zelve een geheel uit, waarom wij oordeelden dit afzonderlijk te kunnen inleveren; terwijl de inlichting hier door verkreegen in eene zaak, die in het donker verholpen lag, het Bestuur te beter kan voorbereiden, om te wikkelen en te weegen het Algemeene Plan, 't geen het Tweede Deel van ons Rapport zal uitmaaken, en waarbij wij met overzicht van het geheel, de voornaame zaaken zullen trachten aantewijzen, waar op men tot meerder Vruchtgebruik der Duinen moet agt geeven; — en zodanige kragtdaadige maatregelen voorstellen, als onzes oordeels van de zijde des Bestuurs kunnen genomen worden, om deeze Vruchtgebruiken daadlijk aan de Natie te bezorgen: maatregelen, die wij vertrouwen dat voor het meerendeel niet alleen op de Duinen, maar ook op de Honderd duizenden Morgens Heijden en woeste Gronden, die over de geheele Republiek verspreid zijn, betrekkelijk kunnen gemaakt worden. Dit Plan is reeds voor het meerendeel ontworpen, terwijl het eerste Deel werdt afgedrukt, 't geen wij hoopen binnen weinig tijds door het tweede Deel te doen agtervolgen.

Het belang, 't geen wij meenden dat de Natie in het algemeen, en de Eigenaars die hierin onmiddellijk betrokken zijn in het bijzonder, zouden stellen in dit ons Rapport, deedt ons besluiten het zelve met allen mooglijken spoed ter Drukpers te leggen, om dit naa dat het bij U ware ingeleverd, algemeen verkrijgbaar te maaken. Wij beschouwden dit als een noodzaakelijk aanhangsel op den Tegenwoordigen Staat der Nederlanden, daar het werk onder dien naam uitge-

ge-

geeven, hoe naauwkeurig in andere opzichten, bijkans niets meldt van de gesteldheid der Duinen; waar na men ook in andere Plaatselijke beschrijvingen van ons Vaderland te vergeefs zal zoeken. Daarenboven wilden wij ons Rapport openlijk uitgeeven, om de algemeene onkunde wegens den staat der Duinen, en de vooroordeelen die hieruit zijn ontstaan tegen de Cultuur derzelven, bij de Natie zo veel mogelijk wegte-neemen, en Haar, die eenmaal de maatregelen door het Bestuur te neemen in de hand moet werken, hier toe optewekken; terwijl wij ook geenszins onverschillig waren hoedanig onze werkzaamheden door het Publiek beschouwd werden, tot wier beoordeeling wij Hetzelve thans in staat stellen. Te minder aarzelden wij dit door den druk gemeen te maaken, om dat dit zonder eenige kosten voor den Lande kon geschieden.

Het is ons egter niet genoeg het nevensgaande Rapport aan U overteleggen, behelzende onze bevindingen van het geen wij onderzocht hebben: wij meenen ook te moeten berigten de wijze, waarop wij ons Onderzoek hebben ingerigt.

In het Provisioneel Rapport op 17. Maart 1797. bij het toenmalig Bestuur van Holland ingébragt, en te vinden in de gedrukte Decreeten van dien dag, gaven wij een verslag van 't geen wij tot dien tijd verrigt hadden; waar uit bleek, dat wij toen slechts Cognitie hadden van de Gronden, die in Erfpagt waren uitgegeeven: Wij gaven bij het gemelde Rapport te kennen, dat deeze Erspagts-gronden weinige Morgens bedroegen, en het voornaamlijk aankwam op de groote Partijen, die Particulieren in Eigendom bezaren. Om deswegens de beste en naauwkeurigste informatien te bekomen, schreeven wij de volgende Circulaire aan de Secretarïen van de Dorpen en Districten, langs den Duinkant geleegen.

Aan den Burger

Secretaris van

MEDBURGER!

„ De Commissie van Superintendentie over het Onderzoek der Duinen, door het Provinciaal Bestuur aangesteld, om den tegenwoordigen staat van Hollands Duinen te onderzoeken, en in het bijzonder zich te informeeren wegens de Eigendommen, die aan Particulieren toebehooren; heeft geoordeeld zich ten dien einde ook te moeten vervoegen, bij de respectieve Ambachten en Distrieten der Provincie. En het is op last der Commissie voornoemd, dat ik U als Secretaris van

verzoek mij te berigten, of er onder uw Distriet Duinen zijn, welke aan Particuliere Eigenaars of Heerlijkheden toebehoren: en zoo ja; uit de boeken der Verpondingen van uw Ambacht, in zo verre zulks aldaar gemeld staat, aan mij optegeeven, of te doen opgeeven.

1. „ Van welke Duinen, zo woeste als gecultiveerde, onder uw Distriet geleegeen, Verponding betaald, of van welke remissie van Verpondingen verleend wordt ”

2. „ Op wier naamen deeze gronden staan.”

3. „ Hoe groot de Verponding deezer Duinen is.”

4. „ De groote in Morgentalen en Roeden van elk deezer gronden.”

5. „ Waar dezelve precieslijk geleegeen, en hoe ze belend zijn.”

„ Ik verzoek U, mij deeze opgave te suppéditeeren, uiterlijk binnen den tijd van twee Maanden.”

Heil en Broederfchap,

Leyden 1797.

(get.) J A N K O P S.

A. L. B. T.

Secretaris der Commissie Voornd.

Naa

Naa dat de informatien bij de bovenstaande Circulaire gevorderd succesievelijk waren ingekomen, maakten wij ons gereed de Duinen zelve te inspecteeren, bij welke inspectien wij ons twee voornaame oogmerken voorstelden: vooreerst te onderzoeken, welke Duinen aan de Natie, welke aan Particulieren toebehoorden, en hoedanig de loop en belendingen dier onderscheide Eigendommen waren: ten anderen, de plaatselijke gesteldheid der Duinen opteneemen, inzonderheid voor zo verre daar van eenig Vruchtgebruik zou kunnen getrokken worden. Wegens het eerste den loop der Eigendommen waren wij gebrekkig voorgelicht door de straks gemelde Informatien, waar bij ons van veele Duinen geene groote of belendingen waren opgegeeven; en op de plaats zelve zouden wij, alleen met deeze Informatien toegerust, weinig tot ons oogmerk hebben kunnen uitrigten. Wij meenden hier in het best te zullen slaagen, door bij de Inspectien elken Eigenaar ter aanwijzing van zijnen grond opteroepen, waartoe wij bij onze eerste inspectie de volgende Annonce in de openlijke Nieuwspapieren deden plaatzen.

„ De Commissie van Superintendencie over het onderzoek der Duinen van Holland, door het Provinciaal Bestuur aangesteld; gereed zijnde, om door
 „ oculaire Inspectien te onderzoeken, welke Duinen
 „ aan de voormaalige Graaflijkheid, thans het Volk
 „ van Holland toebehooren, ten einde te prapareeren
 „ de afmeeting van deeze Duinen, welke vervolgens
 „ onder haar opzicht zal geschieden, zal hier toe binnen kort vacceeren in de Ambachten en Districten
 „ van Velzen, Aelbertsberg, Tetterode en de Vogelenzang, Noordwijkerhout, de beide Noordwijken
 „ en Langeveld, de beide Katwijken, Wasfenaar en Scheveningen.”

„ Edoch, daar uit hoofde van de onzekerheid van
„ sommige limierscheidingen, tusschen de Nationaale
„ Duinen, en de Duinen die aan Particulieren toebe-
„ hooren, bij de gemelde meeting eenige præjudicie
„ aan de wettige Eigendommen van Particulieren zou
„ kunnen toegebracht worden, indien niet de Eigenaars
„ zelve vooraf deswegens gehoord werden; zo wordt
„ een iegelijk, die in de bovengenoemde Districten of
„ Ambagten eenige Duingronden bezit, 't zij hij de-
„ zelve gekogt, van den Lande gehuurd, of in Erf-
„ pagt verkreegen heeft, ten ernstigsten verzogt, en
„ des noods gelast; omme zich op zijnen grond te
„ sifteeren, of iemand van zijnentwege te stellen, ten
„ einde aan de Leden der Commissie van Superinten-
„ dentie voornd., of aan door haar hiertoe Gequalifi-
„ ceerden, aanwijzing te doen, hoe verre zijne Duin-
„ gronden zich uitstrekken, en hoe dezelve belend zijn:
„ egter met dien verstande, dat deeze aanwijzingen
„ niet zullen gerekend worden daadelijk te beslissen,
„ de wettigheid en uitgestrektheid dier Eigendommen,
„ indien naamlijk deeze aangeweze limieten op eene
„ enkele sustenue, en niet op valable bewijzen zou-
„ den mogen steunen. — En zullen die Eigenaaren,
„ welke palaatig mogten zijn deeze aanwijzingen te
„ doen, zich de gevolgen moeten getroosten, die hier
„ uit kunnen voortvloeijen.”

„ De Commissie zal met deeze Inspectien en het ont-
„ vangen der gemelde aanwijzingen een aanvang maa-
„ ken in het District van Velzen, en wel op den 12,
„ en 13. Meij eerstkomende, en aldaar den 12. Meij
„ 's morgens ten 9. uuren beginnen aan de Scheidspaal
„ van Brederode: vervolgens zal de Commissie deeze
„ Inspectien op gelijke wijze voortzetten in Aelberts-
„ berg (of Bloemendaal), Tettersode (of Overveen),

„ en

„ en de Vogelenzang, op den 19., 20. en 23. Meij,
 „ en zullen de dagen op welke de Commissie in de
 „ overige Districten bovengemeld zal Inspecteeren, door
 „ Publieke Annonces nader worden bekend gemaakt.”

Ter Ordonnantie van de Commissie voornd.

(Gst.)

J A N K O P S,

Leyden den 29. April 1797.

Secretaris.

A. L. B. T.

Wij hebben bij ons Rapport (a) opgegeeven, waar-
 om de meeting, waar van wij in deeze Annonce ge-
 wag maakten, voor als nog niet geschied is. — Om de
 Eigenaaren zo veel mogelijk te gemoed te komen, en
 van ons oogmerk kennis te doen draagen, hebben wij
 niet alleen den dag waar op wij een District zouden
 inspecteeren, bij advertentie in de Courant telkens be-
 kend gemaakt, ons daar bij steeds refereerende aan
 onze eerste Annonce; maar ook de gemelde Annonce
 door de respectieve Secretarissen in elk District vooraf
 doen Publiceeren en Affigeeren, en door Dezelven nog
 nader den Eigenaaren doen aanzeggen den tijd, wanneer
 men apparentelijk zich op hunne gronden zou bevinden.
 Deeze Publieke afkondigingen zijn egter niet geschied in
 de Districten van Wijk aan Duin tot op Texel, om dat
 in één van deeze Districten slechts vier, en in de ove-
 rigen zelfs maar één of twee Eigenaars zich bevonden.

Op deeze wijze hebben wij getragt alles voortbe-
 reiden, om met vrucht te inspecteeren, en hebben gee-
 ne moeite ontzien om alles te bezichtigen, ons des noo-
 dig

(a) Hoofd. I. §. 4. bl. 38. env.

dig oordeelende, van de kundigste gidsen bedienende; en om alles ten naauwkeurigsten op te nemen, waarom, trent het Rapport zelve tot onze verantwoording zal moeten strekken.

Alle de Duinen, uitgenomen eenige Binnen-Duinen (a), op het vaste land, van de Helder af tot aan den Hoek van Holland als mede die van het Eiland Texel, zijn in dierzoege geïnspecteerd. Wij hebben het niet noodig geagt de Duinen van Ter Schelling en het Vlieland te inspecteeren, om dat wij zo naauwkeurige en onlangs gemaakte Kaarten (b) hier van in handen hadden, en dus den tijd en kosten tot het reizen na deze Eilanden konden bespaaren.

Bij elke Inspectie, één of twee uitgezonderd, heeft bestendig één of meer van onze Leden geadfisteerd; en zijn bij alle de Inspectien tegenwoordig geweest niet alleen onze Secretaris, maar ook de Burger *François Pieter de Bas*, woonagtig te Voorschooten, van wiens beproefde kunde en ervaarenis in alles wat de Cultuur der Duinen betreft, wij geoordeeld hebben, ingevolge de Qualificatie bij onze Aanstelling op ons verleend, steeds het beste gebruik te moeten maaken: terwijl nog de Burger *Abraham Stegerhoek* te Noordwijk, in het werk der Helmplanting zeer ervaaren, eenige Districten mede geïnspecteerd heeft. De Inspectien die succesfivelijk hebben plaats gehad, zijn allen volbragt in 22. Dagen, uitgenomen den tijd, die vereischt werdt tot het reizen na en van de plaatzen, welke men moest inspecteeren.

Hoe

(a) Hier van hebben wij reden gegeven in het Rapport bl. 63. 64.

(b) Deze zijn nader beschreeven in het Rapport bl. 34. en 36.

Hoe veel lichts wij ook door de oculaire Inspectien, en gedaane aanwijzingen hadden verkreegen omtrent de ligging en belendingen der Duinen van Particulieren, gelijk mede wegens het Eigendom der Natie, als 't geen door niemand was aangewezen; wij hadden echter nog geene bewijzen van Eigendom gezien, en konden dus in deeze enkele aanwijzingen niet berusten. — Wij beslooten hierom de Eigenaaren andermaal opteroepen, met Hun de volgende circulaire te zenden.

Den Burger

te

„ De Commissie van Superintendencie over het onderzoek der Duinen van Holland, ingevolge de Annonces die in de Publike Nieuwspapieren van 1. en 2. Meij 1761. als ook bij afkondiging en affictie in het District van zijn gedaan, door U of van Uwentwege aanwijzing ontfangen hebbende, wegens de limieten van de Duinen die U in eigendom toebehooren; zou egter aan een zeer voornaam gedeelte van haaren Last, om bij haar uittebrengen Rapport aan het Proviniraal Bestuur van Holland de juiste Limietscheidingen op te geeven, zo van de Duinen der voormaalige Graaflijkheid, als van Particulieren, naauwlijks ten halve hebben voldaan, indien zij hierbij alleen berustte. Hoe naauwkeurige aanwijzingen zij ook mogt ontfangen, zij deedt niets meer dan dezelve aantencemen, zonder eenige be- wijzen te requireeren van het geen als Particulier Eigendom werdt opgegeeven, en bleef dus onzeker, of deeze opgaaf op eene enkele sustenue, dan op valable bewijzen steunde.

„ De Commissie heeft uit deezen hoofde, en om in haar moeilijken taak op zekere en vaste gronden te
„ bou-

„ bouwen, het van eene onvermijdelijke noodzaaklijk-
 „ heid geoordeeld, de bewijzen in te winnen van het
 „ wettig Eigendom van de Duinen van Particulieren,
 „ En wordt gij, ingevolgen van dit haar Besluit, ver-
 „ zocht en des noods gelast; om aan eene Sub-Com-
 „ missie uit ons midden, visie te geeven van alle de
 „ Grond-Brieven, Papieren, Kaarten, en welke ver-
 „ dere Documenten ook door U kunnen geproduceerd
 „ worden, waar uit aan de Commissie overtuigend zal
 „ kunnen blijken, dat de Duinen geleegeu onder
 „ waar van door U aanwijzing is ge-
 „ daan, U in wettigen Eigendom toebehooren; als
 „ mede welke de grootte zij van deeze Duinen in
 „ Morgentalen, en hoe die precieslijk belend zijn.”
 „ De gemelde Sub-Commissie zal hier toe vacceeren
 „ te en wordt Gij verzocht U aldaar
 „ ten gemelden Uure te sifteen, of een Gemagtigden
 „ van Uwentwege te zenden, om bovengemelde Papie-
 „ ren aan dezelve te produceeren.”

Heil en Broederschap!

1797.

De Leden der Commissie van Su-
 perintendentie voornoemd.

P. S. Gij wordt verzocht ten spoedigsten den ontfangst
 deezer te accuseeren door eene Missive aan on-
 zen Secretaris, woonende te Leyden, ten einde
 de Commissie zeker zij, dat U deeze Missive is
 in handen gekomen.

Wij hebben tot het neemen van visie deezer bewij-
 zen op onderscheide tijden zo te Haarlem als te Ley-
 den, in verschillende Sub-Commissien gevaceerd, en
 het resultaat van onze bevindingen is bij het Rapport
 op.

opgegeeven; nogthans hebben wij om te voorengemelde redenen wegens de onzekerheid onzer Existentie, van de Bewijzen van alle de Duin-Eigendommen geene visie kunnen neemen.

Verders hebben wij de noodige informatien, wegens Verhuurde Nationaale en Erfpagtsgronden, wegens Kaarten, Verpondingen, Remissien, Helm- en Stroo-plantingen, Vergoedingen van Pagt van gedepopuleerde Duinen en andere Bijzonderheden bij het Rapport gemeld, ingewonnen bij het Committé van Rekeningen van het voorig Holland, de Domein-Kamer, de Rentmeesters van 's Lands Domeinen in het Noorder en Zuider Quartier, gelijk mede van 's Lands Particuliere Goederen onder Huisduinen en de Helder, en ook van het Eijerland en Vlieland; bij de Commissie van Superintendentie over de Zeedijken en Zeeweedingen, het Dijks-Collegie van Texel, en de Heemraadschappen van den Hondsbosch en Duinen tot Petten, van Rhijnland en van Delfland: alles ingevolge de speciaale Authorisatie op ons verleend bij Decreet van het Provinciaal Bestuur van 29. September 1796. — Nog hebben wij aanschrijvingen gedaan, ter bekoming van informatien wegens de Duinen in den Lande van Voorne en op Goederede, waar aan egter sommigen nog niet voldaan hebben; en wij hadden ook ten oogmerk gemelde Duinen in dit Jaar op gelijke wijze als de overigen te inspecteeren, doch hier van hebben wij moeten afzien, uit hoofde van de stremming in onze werkzaamheden veroorzaakt.

Daar wij tot de aanneeming deezer Commissie ons geëngageerd hadden, zo veel het Daggeld betrof, buiten enig bezwaar van den Lande, zo zijn wij ook naarijverig geweest om van de Tien Duizend Guldens door het

Pro-

Provinciaal Bestuur tot dit onderzoek ter onzer Dispositie gesteld, zo veel mogelijk te bespaaren. Bij de inlevering van het Tweede Deel van ons Rapport, zullen wij eene specifieke opgaaft van de gemaakte onkosten, met alle de door ons betaalde Rekeningen, ter Examinatie en tot onze Decharge overleggen, aan zodanige Vergadering, Collegie of Commissie, waar aan wij dit als dan zullen moeten inzenden.

Wij zullen Uwe aandacht niet ophouden met U in het breede aftefchetsen de moeite, die aan dit onderzoek verknogt waren, inzonderheid veroorzaakt door de duisterheid waarmede veele zaaken bedekt waren, door de gebrekkige bescheiden, die wij dikmaals verkreegen, de agterhoudendheid die sommigen deden blijken, en de groote onkunde van anderen, die ook niet zelden de éénige rede was, dat men ons de verzogte informatien niet kon mededeelen. — Dikwijls ontvingen wij meerder licht door het geen van ter zijde tot onze kennis kwam, dan door regstreeksche informatien, die wij zогten intewinnen. Wij hebben egter steeds getragt, alles tot één Geheel te brengen; en hebben, ten einde de beschouwing van den staat der Duinen voor een iegelijk gemakkelijker te maaken, elke zaak afzonderlijk overwoogen en behandeld, en alles wat wij deswegens konden informeeren bij één gevoegd, waarom wij het ook best geoordeeld hebben zekere orde en verdeeling te volgen. Hier door moge van deeze en geene Duinen, op meer dan éne plaats in het Rapport melding zijn gemaakt, doch hadden wij van Distrikt tot Distrikt opgegeeven, 't geen van elk derzelven te berigten viel, hoe éénzelvig zoude het Rapport zijn geworden; en zouden wij ook voor veele algemeene aanmerkingen geene voegzaame plaats hebben kunnen vinden.

Het

Het ware mogelijk dat deeze of geene Eigenaaren met bevreemding eenige berigten wegens hunne gronden in ons Rapport vonden opgegeeven. En het ware even mogelijk, dat door verkeerde of gebrekkige informatien daar omtrent eenige mislag was begaan; doch wij vertrouwen dat deeze bevreemding bij veelen, zoo niet allen zal zijn weggenomen, indien zij zich bij ons aanmeldende, kennis zullen hebben bekomen van de authentieke stukken of informatien, waaruit deeze berigten genomen zijn; en zullen wij steeds bereid zijn, hun zodanig inlichting te geeven.

Naa dat reeds ons Rapport was afgedrukt, zijn wij nog onderrigt geworden, dat op het Huis der Gemeente van Haarlem eene geteekende kaart berust, welke omtrent eenige Eigendommen rondom Haarlem mogelijk veel lichts zal kunnen geeven, en waarom wij hier van ten slot nog melding wilden maaken. — Op gemelde Kaart wordt deeze aantekening gevonden: „Caarte van de Limietscheiding der Heerlijkheid de „Vogelezang, Overveen en Bloemendaal, vertonende „alleen de Schijlinien, Vaarten en Slooten, en de „Plaatzten der Schijpalen van deeze drie Heerlijkheden, in opzigte van de aangrenzenden: alles zeer net „afgemeeten, door de Landmeeters Ant. en Corn. „Velzen en Maurits Walraven; zijnde van de meetingen ook nog verbaalen gehouden, waartoe deeze „Caart relatie is hebbende, alles volgens order van de „Ed. Groot Agt. Hr. Burgem. en Regeerderen der „Stad Haarlem gedaan 1723—1729.”

Op deeze Kaart zijn de vernieuwingen van paalen door aanteekeningen van Landmeeters genoteerd.

Eindelijk: vertrouwende met dit ons berigt en Rapport aan het eerste gedeelte van den algemeenen last, bij het reeds gemelde Decreet van het voormaalig Provinciaal

tiaal Bestuur van 27. September 1796. voldaan, en naa
nogmaals betuigd te hebben onze bereidvaardigheid, om
het tweede Deel van dit Rapport spoedig in gereedheid
te brengen, hebben Wij de Eer ons te noemen.

30. Augustus 1798.

Uwe Medeburgers

*Het vierde jaar der Ba-
naafsche Vrijheid.*

De Leden der Commissie van
Superintendentie voornd.

J. NIC. VAN EYS.

C. G. REINHART VAN MARLE.

M. TEMMINCK.

Fr. VAN DER GOES.

JAN VAN STYRUM.

I N H O U D.

E E R S T E D E E L.

*Tegenwoordige staat der Duinen, met alles wat
hertoe betrekking heeft.*

Inleiding, wegens de noodzaaklijkheid van het onder-
zoek na den tegenwoordigen staat der Duinen. bl. 1.

E E R S T E H O O F D D E E L.

*Van het Eigendom der Natie, en de Eigen-
dommen van Particulieren.*

I. Noordelijke Duinen die aan de Natie be- hooren.	bl. 4.
De Zee-Olmers.	7.
Zuidelijke Duinen die aan de Natie be- hooren.	10.
II. Ligging der Duinen van Particulieren.	13.
III. Welke geteekende Kaarten van de Duinen exteeren.	33.
IV. Oogmerk der Commissie om eene alge- meene Kaart te doen formeeren.	38.
Ruwe begrooting der Duinen.	41.
V. Over de wettigheid der Particuliere Ei- gdommen.	42.
VI. Groote duisterheid ten aanzien van som- mige Eigendommen.	49.
VII. De	

I N H O U D.

VII. De wijze en conditien, waarop men Duinen in Erfpagt verkreeg.	bl. 61.
VIII. Waarom van veele Binnen-Duinen niets opgegeeven.	— 63.

T W E E D E H O O F D D E E L.

Beschrijving van de Plaatselijke gesteldheid der Duinen.

Algemeene gesteldheid der Duinen.	bl. 64.
Plaatselijke beschrijving van de Duinen op Ter	
Schelling.	66.
Het Vlieland.	67.
Het Eijerland en Texel.	68.
Huisduinen en de Helder.	71.
Het Koegras.	73.
Callantsoog.	75.
Petten en den Hondsbosch.	76.
Schoorler Duinen.	77.
Berger en Wimmenummer Duinen.	80.
Egmonder Duinen.	81.
Castricummer, Heemskerker en Wijker Duinen.	81.
Duinen onder Velzen.	87.
Bloemendaal.	96.
Overveen en Vogelenzang.	97.
Noordwijkerhout.	96.
Noordwijk.	98.
De Katwijken.	100.
Wasfenaar.	103.
Haag-Ambacht en Scheveningen.	107.
Loosduinen, Monster en ter Heyde.	111.
's Gravefande en Zand-Ambacht.	112.
Eenige algemeene opmerkingen.	112.

I N H O U D. xix

DERDE HOOFDDEEL.

Staat der Helm- en Stroo-planting.

- I. Middelen tegen verstuijing aangewend. . bl. 115.
- II. Helmplantingen van wegens het Gemeeneland. — 116.
- III. Wegens Rhijnland. bl. 118.
- IV. Wegens Delfland. — 123.
- V. Kosten van de voorfchr. Helmplantingen. — 124.
- VI. Helmplantingen van wegens de respective Dorpen. — 127.
- VII. Door particuliere Eigenaars. — 129.

VIERDE HOOFDDEEL.

Staat der Konijn- en Konijnlooze Duinen.

- I. Oude vooringenomenheid voor het Konijn. bl. 132.
- II. Duinen van wegens den Lande gedepopuleerd. — 135.
- III. Staat der gedepopuleerde Eigen Duinen. . — 139.
- IV. Staat der Konijn-Duinen naa de Revolutie van 1795. — 144.
- Naa de vernietiging van het Jagt-gerigt. . — 146.

VIJFDE HOOFDDEEL.

Voordeelen en vruchtgebruiken van de Duinen getrokken, vooral ten aanzien van het geen beplant, beweid of beteeld is.

- I. Het nut van Zanderijen. bl. 148.
- Harger Zandmennerij. — 151.
- Turf uit de Duinen gestookten. — 153.
- II. Nut

II. Nut voor sommige Trafieken van de Duinen getrokken, en andere heilzaame einden.	bl. 154.
Begraafplaatsen.	— 155.
III. Verscheidenheid van nuttige Kruiden en Planten.	— 156.
IV. Voordeelen van het Wild.	— 158.
V. Houtboschen in de Duinen aangelegd.	— 159.
VI. Staat der onderneemingen ter beweiding.	— 164.
Schaaphoederijen.	— 166.
VII. Staat der Beteelde Gronden.	— 170.
VIII. Voordeelen voor 's Lands Finantien.	— 191.

Bijlaag A, bevattende eene Lijst van Nationaale Duinen, in Huur of Tijdelijke Pagt uitgegeeven.

Bijlaag B, bevattende eene Lijst van Duingronden, die door Leen of Koop aan Particulieren in Eigendom toebehooren, met de Verpondingen, als ook de Remisfien daarvan genooten wordende.

Bijlaag C, zijnde eene Lijst van Duingronden, in altoosduurende Erfpagt uitgegeeven.

Bijlaag D, Memorie van Mr. Jan Six, tot betoog van zijn Regt tot de Duinen van Wimmenum.

Bijlaag E, Extract uit de Resolutien van de Staaten van Holland en West-Vriesland van 4. Augustus 1763. wegens het depopuleeren en gedepopuleerd houden van Konijnlooze Duinen.

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

RAPPORT van de Commissie van Superintendentie over het onderzoek der Duinen van het voormaalig Hollandsch Gewest, wegens den tegenwoordigen staat der Duinen; met opgaafe van de middelen, om daarvan meerdere en betere vrugtgebruiken te trekken.

E E R S T E D E E L.

Tegenwoordige staat der Duinen, met alles wat hiertoe betrekking heeft.

Het was een voornaam gedeelte van den Inleiding, gewigtigen en edelen last, ons opgelegd, om den staat der Duinen van het voormaalig Hollandsch Gewest, zo als die zich tot nog bevinden, te onderzoeken, en daarvan een volledig Rapport optegeeven. Het Bestuur oordeelde zo regtmatig, dat het te vergeefsch ware, middelen voorteslaan, om van de Duinen het meeste voordeel aan de Natie te bezorgen; en dat alle ontwerpen hiertoe te beraamen, luchtkasteelen waren, zo lang men niet volkomen onderrigt
A was,

2 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Inleiding. was, hoedanig de Duinen, met het geen hiertoe onmiddellijk betrekking heeft, tegenwoordig gesteld zijn. Immers alle middelen en ontwerpen moeten hierop alleen gebouwd wezen; en daar de diepste onkunde wegens de waare gesteldheid der Duinen algemeen plaats hadt, zo bij de Natie als bij het Gouvernement zelve, was dit onderzoek volstrekt noodig, indien het Bestuur in deezē zeker wilde gaan. Aan deeze onkunde is het alleen toeteschrijven, dat zo weinigen het gewaagd hebben Plans optegeeuen, om de Duinen ter Cultuur te brengen; en dat de ontwerpen, die daaromtrent voorhanden zijn, duidelik eene onkunde aan den dag leggen van de hinderpaalen, die de uitvoering van zulke ontwerpen onmooglijk zouden maaken.

Ten vollen overtuigd van de noodzaaklijkheid van dit onderzoek, waarvan de midde-len, die wij zouden voorstaan, alleen moesten afhangen, poogden wij alles uit de diepte optedelven. Wij bevonden rasch, dat het niet genoeg was de Eigendommen der Natie, in onderscheiding van die van Particulieren, te doen kennen, ('t geen op zich zelven reeds zo veel moeite vorderde,) en eene algemeene beschrijving optegeeuen van de locale gesteldheid der Duinen: ons groote doel was, woeste gronden meerdere winsten te doen geeuen, 't zij die aan de Natie, 't zij die aan Particulieren toebehoorden. men moest dus met de voordeelen, die zij tegenwoordig aanbrengen, en den aart van deeze voordeelen, als ook met de onkosten

ten, die tot hunne tegenwoordige instand. *Inleid.* houding noodig zijn, bekend weezen; en hiermede staan in een onmiddelijk verband de Lasten, die door Particulieren worden opgebracht, de ontheffing van dezelve aan sommigen vergund, de staat der Helm- en Strooplanting, het bestuur over de Duinen, enz. — Uit dit alles vermeenen wij ook de oorzaaken en redenen te hebben opgespoord, waarom zo veele duizende Morgens woest zijn blijven liggen, en konden dus op de beste wijze, gelijk wij vertrouwen, het groote doelwit treffen; door zulke middelen optegeven, welke deeze oorzaaken, met het behoud van een iegelijks onvervreemdbaar Eigendom, en overeenkomstig de groote beginselen van Burgerlijke Vrijheid, zo veel mogelijk konden wegneemen; middelen, die inzonderheid bestaan in aanmoedigingen van het Bestuur, en ontheffing van lasten voor eenigen tijd.

Wij oordeelden dit vooraf te moeten bijbrengen, ten einde de verwondering, die bij sommigen is opgereezen, te kunnen wegneemen, waarom wij zo veel tijd en moeite hebben besteed, tot het onderzoek van Particuliere Eigendommen, met het geen hier toe behoort; en ten einde rede te geeven, waarom wij getragt hebben den tegenwoordigen staat der Duinen in zo veele bijzonderheden, en met zo veel naauwkeurigheid optegeven.

EERSTE HOOFDDEEL.

Van het Eigendom der Natie en de Eigendommen van Particulieren.

De eerste vraag, waaraan wij moeten voldoen, is: Wien behooren de Duinen toe, en welke zijn het Eigendom der Natie? Men heeft tot hiertoe algemeen in het denkbeeld gestaan, dat verre het grootste gedeelte het Eigendom der Natie was. Zij, die de Duinen altoos voor enkele schraale Zandbergen hebben aangezien, konden zich niet verbeelden, dat dezelve eenige waarde hadden, en dat Particulieren eenig belang zouden hebben gesteld, een gedeelte van die rauwe bergen in eigendom te hebben. Het tegendeel is ons bij het onderzoek gebleeken, zo zelfs, dat wij u moeten berigten, dat de meeste Duinen aan Particulieren toebehooren.

Eerst zullen wij opgeeven, welke de Nationaale Duinen, en waar die gelegen zijn; en daar naa de Duinen van Particulieren doen kennen, zo als die naast elkanderen liggen.

Noorde-
lijke Dui-
nen die
aan de Na-
tie behoo-
ren.

1. De Nationaale Duinen, wat het eigendom betreft, zijn tweeërlei; zodanige die altoos behoord hebben tot de Domeinen der voormaallige Graaflijkheid, doch die, toen het

het Bataafsche Volk zijne oppermacht her-
nam, en hier door in het wettig bezit is
gekomen van de eigendommen en rechten
van den gewaanden Grond-Heer, den Graaf,
een *Deus ex machina*, en een overblijfsel
der Graaflijke overheersching, het eigendom
der Natie zijn geworden, en nu tot 's Lands
Domeinen behooren. — Ten anderen bestaan
zij in zodanige Duinen, die uit zekere Kas,
geadministreerd van wegens Gecommitteerde
Raaden van het Noorderquartier, en altoos
bekend onder den naam van de Kas van Mon-
nikendam, meerendeels gekogt zijn, en welker
revenuën door hun tot bijzondere uitgaven
besteed werden. Deeze Duinen stonden be-
kend als Duinen of Gronden van Gecom-
mitteerde Raaden van het Noorderquartier,
en zijn naa de Revolutie van 1795. genoemd
geworden 's Lands Particuliere Goederen.

De Duinen die aan de Natie behooren
zijn de volgende, te reekenen van het Noor-
den af; van waar wij, zo in deeze, als in
onze volgende plaatfelijke beschrijvingen, al-
toos beginnen zullen. De Duinen van het
Vlieland zijn allen Nationaal, zoo ook die
van het geheel Eiland Texel met het Eijer-
land. Hier van behooren de Duinen van
het Eijerland, den Zanddijk daaronder be-
greepen, tot 's Lands particuliere Goederen;
de overigen, als die van 't Vlieland en de
Hoornen en Cooger Duinen, tot 's Lands
Domeinen: zo ook zijn alle de Duinen die
onder het District van Huisduinen en de
Helder liggen, met het grootste gedeelte
van Gorfen en Zandgronden, die algemeen

6 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Noorde- onder den naam van het Koegras bekend
 Hijke Dui zijn, Nationaale Goederen: hiervan behoort
 nen die slechts ééne partij, geleegeu bij de plaats en
 aan de Na woouing Vreede en Vrijheid, tot de Domei-
 tie beho- nen der voormaalige Graaflijkheid, doch alle
 ren. de overigen tot de bovengenoemde 's Lands
 particuliere Goederen, zijnde ook de geheele
 Zanddijk tot aan de Keten, schoon voor een
 gedeelte onder het District van Callantsoog
 liggende, daar onder begreepen; en zijn
 verders Zuidwaards op geene 's Lands par-
 ticuliere Goederen meer geleegeu.

Zeer weinige zijn ook de Nationaale Dui-
 nen die 's Lands Domeinen zijn, welke in
 het verdere gedeelte van het voorig Noord-
 holland, in Kenmerland, en zelfs in een
 groot gedeelte van Rhijnland gevonden
 worden. Van het einde van den Zanddijk
 onder Callantsoog af, tot bij het Dorp
 Noordwijkerhout, wordt hier en daar slechts
 een klein hoekje Nationaale Duingrond
 gevonden: als onder *Schoorl* zo verre de
 Harger Zanderij zich aldaar uitstrekt (a).
 Deeze wordt genoemd de Harger Zandmen-
 nerij, of ook zo, als zij op de kaart van den
 Hondsbosch van A°. 1730. bekend staat, de
 Hondsbosch Zantmijnderij. Dezelve ligt aan
 den voet der Duinen tusschen de Dorpen Camp
 en Groet, voor de Harriger Ban en zeer dicht bij
 den

(a) Dit zou egter eenigszins twijfelagtig kunnen
 voorkomen, om dat van de f 2400 voor welke het
 o'jaars verpagt wordt, de helft komt ten voordeele van
 die van Schoorl, en de andere helft aan de Domei-
 nen van het Noorder Quartier wordt verantwoord.

den Hondsbosch Zantvaart en Slaaperdijk. Noorde-
 Onder *Velzen* de Oostelijker Duinen groot ^{lijke Du-}
 40 Morgen voor de Breesaap liggende. — ^{nen die}
 Onder *Bloemendaal* twee voorduinen belen- ^{aan de Na-}
 dende ten Noorden de zogenoemde Heere ^{tie behoo-}
 Duinen, en ten Zuiden strekkende tot niet ^{ren.}
 ver van het scheid van Bloemendaal en Over-
 veen, en stuitende ten Westen tegen het
 Duin van J. M. de Neufville. Dit zijn de voor-
 duinen van witte Kaas, en van den Heer Thys-
 sen, zo als die van ouds zijn genoemd gewor-
 den (*b*). In het *Leyduin in de Vogelenzang*,
 twee kleine gedeelten; het ééne bij Woest-
 duin ten Westen van de Mannepads Laan,
 het andere ten Zuiden van de Vogelenzanger
 Laan, en stuitende tegen den grond van C.
 Lanckamp, beide slechts 16 of 18 Morgen
 bedraagende.

Nog moeten wij in de bovengemelde ^{De Zee-}
 uitgestrektheid doen kennen eene strook ^{Olmers.}
 Nationaale Duinen, zich strekkende langs
 de stranden, en bekend onder den Naam
 van *Olmers*, somwijlen ook *Almers* ge-
 noemd. — Wij zijn in het zekere onder-
 rigt, dat deeze strook zich in de lengte uit-
 strekt langs de zee, zo verre het Distrikt loopt
 van Bloemendaal, Overveenende, *Vogelen-*
zang, Santvoord hier mede onder begrepen;
 terwijl wij ook gegronde redenen hebben
 te onderstellen, dat deeze strook verder
 gaat tot aan Wijk aan Zee, of zo ver het
 Distrikt van Velzen zich uitstrekt, schoon
 de Eigenaaren aldaar vermeenen, dat hunne
 gron-

(a) Zie verders beneden §. VI. van dit Hoofddeel.

8 *Tegenwoordige staat der Duinen*

De Zee-
Olmers.

gronden tot aan de stranden loopen. —
Deeze onze meening; want de bewijzen
van Eigendom der particuliere Duinen al-
daar, geeven hieromtrent geene de minste
opheldering; is hier op gegrond, dat de
Duinen onder Velzen ter zelfder tijd, en
op dezeltde Condities uit de Domeinen zijn
verkogt, als die onder Bloemendaal, Over-
veen en Vogelenzang; en dat in die Con-
dities ook stellig gesproken wordt van Ol-
mers onder Santvoort en Velzen, terwijl
ook de Duinen onder het laatste District,
mede behoord hebbende tot de Duinen van
de oude Graaflijkheid van Brederode, die zich
van daar uitstrekten tot aan het Zuidlijk-
limiet van de Vogelenzang, natuurlijk allen
steeds op gelijken voet zijn beschouwd en
behandeld geworden. Dat deeze Olmers on-
der Rhijnland tegenwoordig nog meer be-
kend zijn dan in den Hondsbosch, waar on-
der Velzen behoort, is niet te verwonderen,
om dat Heemraaden van Rhijnland altoos
de helmplanting in de Zeeduinen bezorgen,
't geen in het Zuidelijk gedeelte van den
Hondsbosch aan geen Heemraadschap of
eenig ander Collegie is aanbevolen. Of dee-
ze Olmers zich ook uitstrekken langs de
kust agter Noordwijkerhout in de Luchter
Duinen, is ons door gebrek aan informa-
tien onbekend, inzonderheid veroorzaakt door
de aanhoudende nalaatigheid der Municipa-
liteit van Noordwijk en Langeveld, in ons
de noodige berigten te geeven ondanks de
sterkste instantien van onze zijde, en de cor-
rectie van het Provinciaal Bestuur zelve. —

Doch

Doch schoon al de uitgestrektheid der Olmers in de lengte zo ten Noorden als ten De Zee,
Olmers. Zuiden bekend mogt zijn, wij zijn egter onzeker omtrent de breedte van deeze strook. Volgens mondelinge berigten zou dezelve 300 Roeden Rhijnlandsch breed zijn, 't welk door de afneeming van de Zeeduin en aanmerkelijk verminderd kan zijn. Maar noch kaarten, noch andere authentieke stukken hebben ons hier omtrent eenige inlichting gegeven. Wel is waar, dat bijna alle de Zeeduin en in Rhijnland van Noordwijkerhout tot aan Velzen in 1722. door Particulieren uit de Domeinen gekocht zijn, zonder eenige Conditie van helmplanting; en dat het Collegie van Rhijnland de schadelijkste verstuing aan de Zeeduin en voorziende, zich deswegens geaddresséerd heeft aan gecommiteerde Raaden, met dat gevolg, dat bij Resolutie van gemelde Gecommiteerde Raaden van 16. Augustus 1729. Rhijnland is gequalificeerd geworden, om jaarlijks voor Reekening van den Lande die verstooven Duinen met helm te beplanten, mids niet excedeerende 90. Morgen. Doch wanneer hier de Olmers mede bedoeld zouden zijn geworden; kunnen dezelve, schoon hier door alleen de Olmers onder Bloemendaal, Overveen en Vogelenzang verstaan worden, niet 300. Roeden breed zijn, daar dit veel meer dan 90 Morgen zou bedraagen.

Konden wij in eene zo verbaazende uitgestrektheid als van Callantsoog tot Noordwij-

10 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Zuidelij- wijkerhout u niet dan weinige verstrooide
ke Duinen brokken Nationaal goed aanwijzen, het te-
die aan de gendeel heeft plaats verders Zuidwaards op-
Natie be- komende. — De op elkander volgende par-
hooren. ticuliere Duingronden eindigen van het
Noorden af gerekend bij een weg genoemd
Duindam vervolgens ook de Schulpweg,
200 Roeden ten Zuidwesten van de Kerk
van Noordwijkerhout, of 500 Roeden Noord-
lijker bij de Langevelder Laan. — Wij
kunnen dit weder niet met zekerheid bepa-
len, om dat de Heer van Noordwijk, wiens
duin aldaar gelegen is, bij de inspectie
geene aanwijzing gedaan en de Municipali-
teit ook niets berigt heeft.

De Heer van Noordwijk heeft een ge-
deelte van de Luchterduinen, die zich tot
aan gemelden weg Duindam uitstrekken,
maar welk gedeelte, is ons onbekend. Bij
één van de straks gezegde wegen treft men we-
der Nationaalen Duingrond aan; en van daar
tot op de hoogte van het Dorp Loosdui-
nen zijn alle de Duinen, die niet als bin-
nenduinen gerekend worden, gelijk die on-
der Wasfenaar en Haagambacht, voor ver-
re het meerendeel aan de Natie behorende.

Van deeze geheele Massa duinen, op som-
mige plaatzen de breedte hebbende van 800
Roeden hebben particulieren, behalven eene
smalle strook agter veele Hoffteeden, in Ei-
gendom, de kleine partijen, op de Lijst
der eigen gronden Bijl. B. onder N°. 38,
39, 41 en 42. aangewezen, terwijl de gron-
den aldaar in erfpagt uitgegeeven, blijkens
Bijl. C. elk slechts weinig Morgens bedraa-
gen,

gen, uitgezonderd de drie partijen N°. 39, 55 en 74. Onder de Katwijken liggen de Erspagts gronden tusschen de beide Dorpen meest aan de zuidzijde van den weg naast elkander. Onder Wasfenaar is de uitgegeeven pan van Berkhey slechts van eenig belang: en onder Scheveningen maaken te midden der Nationaale gronden de partijen op genoemde Bijl. C. N°. 58, 59, 62 tot 71. maar ééne strook uit, tegen de Noordoost zijde van het Dorp aan, allen liggende langs éénen weg, die in het midden van het Dorp uitkomt. Aan den Zuidwest kant van den Scheveningschen weg liggen N°. 72 en 73. en de Boschen langs den weg van de Laan van Zorgvliet tot aan de Rondte, maaken uit N°. 74. Van Loosduinen af bij de Hofftede Ockenburg, en verders Zuidwaards op, zijn de duinen wederom meer het Eigendom van Particulieren, en bezit hier door de Natie slechts eene strook langs de kust, die voor bij ter Heide of liever het Copier Duin zich bijkans verliest aan den hoek van Holland. Het smert ons, dat wij van de breedte van deeze strook wederom niet dan eene zeer onbepaalde opgaave kunnen doen, 't geen eensdeels toe te schrijven is, dat de Eigenaars die tegen deeze strook stuiten van Loosduinen tot voorbij ter Heide, bij de inspectie niets hebben aangewezen: anderdeels, om dat wij met het neemen van vifie van de bewijzen van eigendom tot hiertoe nog niet gevorderd waren. Onder 's Gravesande en Zandambagt liggen, behalve het Duinland Helmstein bij de Kaapwooning

12 *Tegenwoordige staat der Duinen*

**Zutdeltij-
ke Duinen
die aan de
Natie be-
hooren.** ning, nog eenige andere van elkanderen af-
gescheide kleine gedeelten 'Nationaale grond
tusfchen de Duinen van de Polder 't Nieuw-
land, wier ligging en belending wij U niet
kunnen beschrijven, om dat dezelve met al-
lerleije insnijdingen en hoeken tusfchen de
genoemde Duinen van het Nieuwland ge-
leegen zijn. — Verders is alles wat op de
grootte kaart van Delfland als Cappittel Dui-
nen is aangewezen, die alle langs de ftran-
den liggen, het eigendom der Natie; maar
door de bekende gedugte afneeming van
onze kust aldaar, zijn die Cappittel Duinen
voor een groot deel door de Zee ingezwol-
gen; 't geen de onzekerheid wegens
de breedte derzelve niet weinig vermeer-
dert.

Meerdere Duingronden, behalven nog ee-
nige kleine gedeelten, die wij bij het on-
derzoek van de wettigheid der Particuliere
eigendommen zullen aanwijzen, zijn ons niet
gebleeken aan de Natie te behooren. 't Geen
hier van in tijdelijke pagt of huur is uitge-
geeven, wijst de daar van opgemaakte Lijst
Bijl. A. uit; waar omtrent wij U kunnen
berigten, dat de partijen onder Vlieland,
Texel, en Huisduinen en de Helder opge-
geeven, uitmaaken alle de Duinen, die al-
daar gevonden worden, en dus allen van
wegens de Natie zijn verhuurd. — Op de
gemelde Lijst hebben wij ook gesteld het
jaar wanneer de huur van elken grond ex-
pireert, en dus de Natie haar regt van ei-
gendom, des noodig oordeelende, op eene
andere wijze zou kunnen uitoeffenen.

II.

II. Is er de Natie ten hoogften aangeleegen haar eigendom te kennen; zij kan ook niet onverschillig weezen, welke het eigendom is van Particulieren, vooral ten aanzien van eene zaak, die zo diep verhoolen lag, en door welke kennis wij alleen in staat zijn gesteld geworden, de voorgige opgaaf te doen van de ligging der Nationaale Duinen. Wij zullen de Geographische ligging dier Eigendommen zo die door Leen of Koop verkreegen zijn, als ook de groote partijen in Erfpagt uitgegeeven, gelijk die naast elkanderen liggen, tragen opgegeeven, zo verre dit voor beschrijving vatbaar is. Deeze opgaave vertrouwen wij dat veel opheldering zal geeven aan hun, die de gewoone Heemraad-kaarten van de Uitwaterende Sluizen in Kenmerland, van Rhijnland en Delfland hier bij in de hand kunnen neemen.

Op het eiland ter Schelling, behooren alle de Duinen zo van Ooster als Westerschelling aan Regenten aldaar, of liever aan de gezamentlijke Ingezetenen in Erfpagt. Wegens Vlieland, Texel, Huisduinen en de Helder hebben wij U reeds berigt. Onder Callantsoog, ook wel alleen 't oog genoemd, en Petten is het Duin, 't geen in elk van deeze Districten wordt gevonden, behalven den Nationaalen Zanddijk, die gedeeltelijk onder Callantsoog geleegeen is; het Eigendom van de Heeren van die Districten. De geheele Mafsa van duinen daar op volgende genoemd de Abtsduinen onder Schoorl Harge en Camp, beginnende aan

Camp.

14 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van Particulieren. Camperduin zijn allen, uitgenomen de NaaleHargerZandmennerij, aan Gerrit Schoonhoven en Comp. te Alkmaar in Erfpacht uitgegeeven; hebbende deeze nogthans met de Ingelanden van Schoorl een accoort getroffen wegens den hak van het hout aldaar groeiende (*a*). Op Schoorl volgen langs de Kust de drie voormaalige Heerlijkheden van Bergen, Wimmenum, en de Egmond, zo op den Hoef, binnen, als aan Zee: en de uitgestrekte Duinen, in elk van deeze Districten gelegen, tot aan de stranden toe gerekend, worden weder in Eigendom bezeeten door hun (*b*) die te vooren aldaar de heerlijke rechten uitoeffenden; zijnde egter de Duinen van Wimmenum door den Heer in altoos duurende Erfpacht uitgegeeven aan de Ingelanden aldaar. Zeer gemakkelijk zijn de belendingen van alle de tot hiertoe opgegeeven Duinen te vinden, om dat zij ten Noorden en Zuiden geene andere limieten hebben, dan die van hunne Districten, welke allen op de Kaart kenmerklijk zijn.

Van Egmond tot aan de Bafcheidingen van Wijk aan Duin en aan Zee, in de Districten van Baccum, Castricum en Heemskerk, waren tot aan het midden der voorige Eeuw alle de Duinen onder éénen Eigenaar: zij behoorden aan het Ridderlijke Huis Marquette, en zijn tot dien tijd toe altoos in

(*a*) Zie verders op het einde van §. V.

(*b*) Zie de Lijst der eigen Gronden, Bijl. B. No. 4. 5. 6.

in één Leen verheft geworden (a). Ver- volgens zijn ze in agt deelen of stukken verkogt, en thans in het bezit van bijzondere Eigenaars. Deze agt stukken Duin, die ten Noorden en Zuiden tegen elkanderen aan liggen, zijn in hunne belendingen ten Oosten en Westen zeer gemakkelijk te onderkennen. Volgens de ons gedaane aanwijzingen in loco, strekken zij zich allen nagenoeg in regte lijnen ten Oosten uit tot aan de binnenlanden; en met ééne kleine uitzondering, straks nader optegeven, ten Westen tot aan de Stranden; want hier schijnen even min als verder Noordwaards op eenige Olmers bekend te weezen. — *Het eerste Stuk*, behoorende aan Bolten de Boer en Erven van de Nolle te Alkmaar, belendt ten Noorden de Egmonder Duinen, ligt geheel onder Baccum, is het breedst aan den voorkant tot omtrent 70 Roeden van de Banscheiding tusschen Baccum en Castricum, doch wordt spoedig smaller; loopende verders deszelfs Zuidelijk limiet in eene kromme lijn naar het Strand. Dit limiet is de Noordelijke belending van het volgende of *tweede Stuk*, staande op naam van Joan Geelvink en P. van der Nolle, woonende de eerste te Amsterdam, waaronder behooren de overige Duinen van Baccum, zich uitstreckende tot ruim 100 Roeden over de Banscheiding onder Castricum, alwaar dit in eene regte lijn van de

Ligging
der Duinen van
Particulieren.

(a) Zie *Rademaakers Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, van Ao. 1787. D. I. bl. 197.

16 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging
der Dui-
nen van
Particu-
lieren.

de Binnenlanden tot aan het Strand eindigt. In gelijke rechte lijnen, ter breedte van omtrent 400 Roeden, is hier naast geleegen het *derde Stuk*, zijnde van C. E. Huysman, Wed. Abbink c. f. te Amsterdam; hier aan grenzen het *vierde* en *vijsde Stuk*, naast elkander liggende, beide behoorende aan A. A. Deutz te Amsterdam, en nog geheel onder Castricum, omtrent 150 Roeden van de Banscheiding van Castricum en Heemskerk eindigende. Alle deeze opgegeeven limieten zijn aangewezen met getippelde lijnen op eene groote gedrukte Kaart van de Heerlijkheid van Castricum, uitgegeeven A°. 1737. bij J. Covens en Mortier. Van de drie overige stukken der voortijds Marquetter Duinen heeft de gemelde Burger A. A. Deutz nog één stuk Duin, en de twee anderen zijn het eigendom van G. de Graaf te Amsterdam; maar gelijk dit laatste Duin van Deutz niet naast zijne twee vorigen onder Castricum geleegen is, zo ook zijn de twee stukken van den Burger de Graaf van elkanderen afgescheiden, liggende het laatstgenoemde Duin van Deutz daar tusschen beide.

Het zesde Stuk is dus één van de Duinen van G. de Graaf, ten Noorden belendende aan het vijfde Stuk, liggende voor een gedeelte nog onder Castricum, en strekkende zich uit over de Banscheiding onder Heemskerk tot op de hoogte van de Noord Dorper Buurt; en aan de binnenzijde voor een klein gedeelte over den Postweg naar Alkmaar, te weeten van den scheidspaal van Heems.

Heemskerk en Castricum tot aan het Huis te Vloten. Dit is het eenige Duin, 't geen volgens mondelinge informatien in loco zich niet uitsrekt tot aan het Strand. Het Noordelijk limiet onder Castricum loopt in de strekking van W. Z. W., (en dus niet zo als het op de bovengemelde Kaart is afgeftipeld) tot dat dit bij de Zeeduinen de lijn van afscheiding van het volgende Duin van Deutz ontmoet, en aldaar een punt vormt, welke plaats ook bekend is onder den naam van de Punt. De Zeeduinen daar achter behooren aan Deutz, wiens Duinen onder Castricum, zijnde het vierde en vijfde stuk, zich aldus, wat de Zeeduinen betreft, vereenigen met zijn Duin, 't geen geheel onder Heemskerk ligt, en het *zevende stuk* is, zich uitsprekkende ten Zuiden tot aan de Heemskerker Duin-buurt, en ook ten Westen aan het Strand. Het overige der Duinen onder Heemskerk, weder behoorende aan den Burger G. de Graaf, is het *agste en laatste stuk* der voormaals Marquetter, en die thans allen bekend zijn onder den naam van Heemskerker Duinen; gelijk zij ook allen, schoon het meerendeel onder Castricum en Baccum ligt, Verponding betaalen ter Secretarie van Heemskerk (a). Wij moeten nog tot voorkooming van verwarring in de naamen waaronder de Duinen aldaar ter plaatze bekend zijn, zeggen, dat men van het Zuiden afrekenende, het door ons genoemde

(a) Alle deeze Duinen zijn gemeld op Bijl. B. No. 7-11.

18 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van particulieren. de agtste en zesde stuk in de wandeling gewoon is te noemen het eerste en tweede Duin van de Graaf; en het zevende, vijfde en vierde stuk het eerste, tweede en derde Duin van Deutz.

Hieraan volgen de Wijcker Duinen in twee verdeeld naar de twee Distrieten van Wijk aan Duin, liggende aan den binnenkant, en van Wijk aan Zee, daar tegen strekkende naar de Zeeduinen toe; vindende de beide Duinen hunne belendingen in de banscheidingen van hunne Distrieten. — Van het eerste is Eigenaar Pieter de Veer (*a*), woonende op de Hofstede Westerhout daar bij gelegen, naar welke plaats deeze Duinen meermaalen genoemd worden. Die onder Wijk aan Zee, zijn in het bezit van Cornelis Munter te Amsterdam (*b*); wordende een strook langs het strand Dorpsduinen genoemd, om dat die staan ter bezorging van de Ingezeetenen van Wijk aan Zee.

Onder het Distriët van Velzen komende, beginnen de Brederoder Duinen, welke stuiten tegen de Distrieten van Noordwijkerhout en Langeveld, en willen wij hier onze bedenkingen wegens de Olmers (*c*) geduurig in het oog hebben gehouden. In het Noorden van Velzen tegen de Wijckerduinen aan, is de Uigestrekte vlakte de Bree-

(*a*) Deeze Duinen zijn gemeld op Bijl. B. No. 10.

(*b*) Al. bov. No. 13.

(*c*) Zi: bl. 7 en 8.

Breesaap, op de kaart zeer kennelijk. Deze ^{Ligging} vlakke en alle de Duinen, die ten Westen ^{der Duinen van} daar van liggen, welke laatste alleen de naam ^{Particulieren.} hebben van Breesaaper Duinen, worden in Erfpacht bezeeten, door M. L. Geelvink Wed. H. Hoeufft Vrouw van Velzen (a). De vlakke de Breesaap strekt zich ten Oosten uit tot niet ver van de Binnelanden; en de strook Duin daar tusschen liggende is in twee partijen verdeeld, het eerste is het Accummerduin (b), welks vijf Eigenaars elk hun aandeel getermineerd hebben; het tweede de Oosterlijker Duinen (c) zijn van wegens de Natie verhuurd, waar van ook ieders aandeel bekend is: aan het einde daar van is waarschijnlijk geleege het Duin van de Wed. F. G. Beeldsnijder (d) agter de Hoffteede Velzer Duin; waar omtrent wij ten oogmerk hadden ons nader te informeren. De verdere Massa buiten Duinen onder Velzen zijn de zogenoemde Heere Duinen (e) waar van P. van de Pol $\frac{1}{12}$ de Wed. Nic. Faas $\frac{1}{12}$ A. Hoope $\frac{1}{12}$ J. C. C. den Beer Poortugaal en D. J. den Beer $\frac{1}{12}$ J. M. de Neufville $\frac{1}{12}$ F. J. Prince $\frac{1}{12}$ de Wed. F. G. Beeldsnijder $\frac{1}{12}$ Jan Caspersz. Alders $\frac{1}{12}$ en Casp. Caspersz Alders $\frac{1}{12}$ deelen Competeeren. Hoe bekend ieders portie moge zijn, zijn

(a) Zie Bijl. C. No. 2.

(b) Bijl. C. No. 3.

(c) Bijl. A. No. 14.

(d) Bijl. C. No. 4.

(e) Bijl. B. No. 14.

B 2

20 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van Particulieren. egter deeze Duingronden geheel onverdeeld, en worden enkel als eene commune bezee- ten; het Zuidelijk limiet is de banscheiding van Velzen, of het scheid van den Hondsbosch en Rhijnland.

Nog ligt onder Velzen een gedeelte van het binnen Duin genaamd *Molenduin*, beginnende aan de Molen van de Zandpoort, en strekkende langs den gemeenen weg tot aan de Jan Gijzen Vaart; en van daar agter de binnen gronden omloopende, eindigt het niet ver van de Bloemendaalsche Kerk. Het is geheel in Erfpagt uitgegeeven, waar van de voornaame partijen op de Erfpagtslijst Bijl. C. N°. 5-11. zijn aangewezen.

De Buitenduinen, zo verre Bloemendaal zich enkel uitstrekt, behooren aan J. M. de Neufville (a), woonende op de Hoffstede Jagtlust: hier van moeten uitgezonderd worden de Olmers, en de reeds gemelde Nationale voorduinen van den Heer Thysen en van witte Kaas, tusfchen welke het Duin van deeze Burgeres inligt. Van daar onder Overveen komende verdeelen zich de Duinen van de scheiding van Bloemendaal en Overveen tot aan het Santvoorder Voetpad; de Olmers weder hier en verders uitgenomen; in twee Partijen, door eene Lijn die van het Zandvoorder voetpad een weinig ten Westen van het Kraantje Lek, tot aan de gemelde scheiding, ongeveer de strekking zal heb-

(a) Bijl. B. No. 15.

hebben van N. N. O. en Z. Z. W. Ten ^{Ligging} Westen van deze lijn ligt de partij ge- ^{der Dui-} noemd Midden-Duin (a) ten W. N. W. ^{nen van} agter Overveen, omtrent een quartier uurs ^{Particu-} van daar geleegen (gelijk dit in het Oſtrooi ^{lieren.} word beschreeven.) Dit is bij Oſtrooi van 1795. aan de Burgers P. H. Klaarenbeek, A. Dewaal Malefyt, C. Lanckamp, J. C. Sterk, Dav. Hoeuft en W. Ph. Kops, allen woonende te Haarlem uitgegeeven, en wordt door hun gemeenschappelijk bezeeten. Ten Oosten van de genoemde lijn ligt het Duin van de Erven van Jacob Boreel, genaamd het Zwartevelt, 't geen Gecommitteerde Raaden bij Resolutie van 1775. verklaard „ hebben, dat voortaan zal gehouden wor- „ den aan de Overveensche zijde zich uit- „ teſtrekken tot aan of tegen de Overveen- „ ſche weg, en zulks van het Dorp Over- „ veen af, tot aan de Kleverlaan toe:” waar over wij ſtraks nader onze bedenking zullen opgeeven. Van dit Duin moeten uitgezonderd worden de Erfpagtsgronden op Bijl. C. No. 13. 14 en 15. beneevens de kleine Partij van 378 Roeden aan Hend. Lis, agter zijn gaarenbleek naast No. 13. bij Acte van 1784. in Erfpagt uitgegeeven (b). Het Duin Eigendom van ge-

(a) Bijl. C. No. 16.

(b) Wij moeten erkennen dat het eenigszins ge- waagd is, van deze en verdere Duinen onder Overveen en Vogelenzang, door enkele beſchrijving de limieten op te geeven; naardien deze Duinen, waar van wij geene Kaarten dan ſlechts van een of twee partijen voor ons hadden, met zo verſchillende hoeken te-

22 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van Particulieren. gemelden Boreel, strekt zich verders voorbij het Kraantje Lek, aan den voorkant agter deszelfs Hofftede Elswout uit, tot op de hoogte of voorbij de Bakkers Laan: ten Westen grenst dit agter gemelde Hofftede Elswout aan de Duinen van het Bentveld (a), toebehoorende den Burger Jan Nicolaas van Eys te Amsterdam, waar van de Hofftede het groote Bentveld met de daar bij behoorrende Boschen en Landerijen, het eigendom is van den Burger H. Jac. Koenen. De limieten van beide deeze Duinen eindigen volgens mondelinge informatie in loco gegeven, in een punt op het Zantvoorder voetpad, ter plaatze waar de straks gemelde lijn van afscheiding tusschen Mid-den-Duin en Boreel zoude eindigen, en wel bij een boom, in de wandeling genaamd het Spookboompje; terwijl ook aan het zelfde punt ten Westen daarvan beginnen de Zandvoorder Duinen van den Burger P. C. Hartfink te Amsterdam, waarvan straks nader. Van het gemelde Punt vormen de Duinen van het Bentveld eene lijn, die ter lengte van omtrent 280 Roeden Z. Z. W. loopt tot op een afstand van 115 Roeden van het van

gen elkanderen liggen. Doch even als wij door onze voorige beschrijving der Eigendommen niet willen gehouden worden iets stelligs te beslissen; meenen wij dit hier althans te moeten verklaren. Ons oogmerk is, het Bestuur, dat wegens de ligging dier Eigendommen zo volslaagen onkundig was, eenigermate voortelichten.

(a) Bijl. B. No. 18.

van ouds genaamde huis het kleine Bent- ^{Ligging}
veld; van waar deeze lijn zich ten Westen ^{der Dui-}
uitstrekt tot in de vlakte het kleine Zwar- ^{nen van}
teveld, op de Kaart bekend: van daar maa- ^{Particu-}
ken zij eene lijn tot nabij het groote Bent- ^{lieren.}
veld, eindigende ten Oosten op de hoogte
van den Santvoorder Rijkweg, niet verre
voorbij het gemelde huis het kleine Bent-
veld, en stuiten aldaar tegen de Duinen van
den Burger P. Muilman (a) te Amsterdam,
die na binnen liggen, en ten Noorden aan
de gronden van Boreel grenzen. —

Naast de Duinen van het Bentveld liggen die
van de Burgers P. G. en A. van Holst, be-
woonende de plaats Marienbos (b); welke
Duinen achter deeze Hofstede zich teritond
Zuidwaards uitstrekken tot in het midden der
groote massa Duinen onder de Vogelenzang,
bij de vlakte het groote Zwartevelt, en al-
daar met eene hoekige lijn eindigen ter leng-
te naauwlijks van 200 Roeden. — De Dui-
nen die ten Zuidoosten van de voorige gron-
den na de binnenlanden liggen, en in het
Zuidwesten eindigen tot op vijf Roeden
voorbij de Slingerlaan*, die loopt op de Bar-
tenbrug aan de Leydsche Vaart, behooren
aan den Burger P. C. Hartink te Amster-
dam; van daar 300 Roeden terug reekenen-
de, vereenigt zich dit naar de Zeeduinen
toe, met een ander stuk; zijnde een ander
gedeelte van de Vogelenzanger Duinen, bei-
de

(a) Bijl. B. No. 17,

(b) Als vooren No. 20.

24 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging de het eigendom van gemelden Hartfink (*a*);
der Dui- loopende dit tweede stuk in twee parallele
nen van lijnen, ter breedte van 250 Roeden, tus-
Particu- schen de Duinen van van Holst, waar die
lieren. bij de bovengenoemde lijn eindigen, en tus-
schen de Duinen van van der Swet, straks
nader optegeven; en ontmoeten aldaar ver-
ders tot aan de Olmers de drie Zandvoorder
Duinen (*b*), weder aan Hartfink toebehoor-
rende. Deeze Zandvoorder Duinen loopen
van daar langs de Olmers, Noordwaards ag-
ter het bovengemelde tweede stuk van Hart-
fink, agter de Duinen van van Holst en het
Bentveld, en stuiten tegen het Zandvoorder
Voerpad, eindigende in het Oosten aan de
punt bij het zogenaamde Spookboompje,
bl. 22. aangewezen. De drie Zandvoorder
Duinen worden genoemd het Paradijs, het
Kostverlooren, en het kleine Duintje bij
Zandvoort. Eindelijk ligt in de Buitendui-
nen van de Vogelenzang tegen de Bānschei-
ding van Noordwijkerhout, van de Binnen-
landen af tot omtrent 400 Roeden van
het Strand, het Duin van den Burger Wil-
lem van der Swet (*c*), Duinmeijer aldaar,
onlangs door hem gekogt van den Burger
J. B. Bicker.

Betreffende het Binnenduin onder de Vo-
gelenzang: het weinige Duin, liggende van
het Klaphek aan den Aardenhout tot aan de
Spuibrug, agter de Hoffstede Leijduin van
J.

(*a*) Bijl. B. No. 21.

(*b*) Als vooren No. 22.

(*c*) Als vooren No. 26.

J. van Loon, behoort tot de Hofftede Boekenrode van den Burger J. N. van Eys (*a*); der Duinen van verders strekt het Leijduin, aan de voor- Particulier- maalige Graaflijkheid behoord hebbende, lieren. zich uit tot bij de Bartenbrug; doch 't geen, uitgenomen de twee Nationaale hoekjes (*b*), geheel in Erfpagt is uitgegeeven, waarvan reeds vier partijen zijn afgelost, en de overigen, zo veel die twee Morgen en daar boven bedraagen, gemeld zijn op Bijl. C. N°. 18 tot 31.

Nog ligt onder de Vogelenzang een klein gedeelte 't welk als Binnenduin kan worden aangemerkt, van de meergemelde Laan na de Bartenbrug tot aan de plaats Tieltenberg, of het scheid van de Vogelenzang en Noordwijkerhout; dit heet het Kijfduin, en is weder Particulier eigendom (*c*). Het vervolg daarvan is het Zilkerduin van den Burger Jan Six te Amsterdam, geleege onder Noordwijkerhout (*d*), eene strook Duin, liggende ter lengte van 800 Roeden tuschen de Binnenlanden, zijnde ten Westen de Stokweijden.

Eer wij de eigendommen in de Buitenduinen van Noordwijkerhout en Langeveld doen kennen, moeten wij aanmerken, dat de geheele masfa Duinen van het Langeveld, die tot aan Zee strekken, in twee voornaame deelen moeten onderscheiden worden,

(*a*) Als vooren No. 19.

(*b*) Zie boven bl. 7.

(*c*) Zie Bijl. B. No. 23—25.

(*d*) Bijl. als vooren No. 28.

26 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging den, naar de twee Districten van Noord-
der Dui- wijk en Noordwijkerhout, waarin die ge-
nen van leegen zijn. Het gedeelte van Langeveld,
Particu- dat onder Noordwijk behoort, strekt zich
lieren. langs de kust, en begint zo wel als het an-
der gedeelte, dat onder Noordwijkerhout
geleegen is, aan de scheiding van de Vo-
gelenzang. Aldaar neemen de Noordwijker
Langevelder Duinen hun begin, ongeveer
500 Roeden van de Stokweiden af; loopen
van daar in 'eene Zuidelijke strekking tot
voorbij de Duinvlakte Starrenbroek, welke
vlakte, als ook die van Haagsveld en Wolfs-
veld, allen op de Rhijnlandsk kaart bekend,
daaronder begreepen zijn. Verders gaan zij
Zuidwaards op, en bevatten de strook Duin,
tusfchen Duinschooten en de Langevelder
Cappel, en eindigen bij de Langevelder
Laan, mogelijk bij den weg Duindam (a).
Veele deezer Noordwijker Langevelder Dui-
nen moeten aan den Heer van Noordwijk
behooren, maar welke is ons onbekend om
bovengemelde redenen, waarom wij ook niet
kunnen bepaalen de ligging van het Lange-
velder Duin van H. Duivenvoorde (b). De
Langevelder Duinen hebben ook den naam
van Lugterduinen, naar het lang vervallen
Huis ter Lugt.

Minder duister is de ligging der par-
ticuliere Duingronden in het ander gedeel-
te

(a) Zie boven bl. 10. 't Geen wij hiervan
hebben opgespoord, is opgegeeven in Bijl. B. No.
36, 37.

(b) Bijl. B. No. 35.

te van Langeveld dat naar binnen, en onder Noordwijkerhout geleegen is. Deze liggen met de overige Duinen van Noordwijkerhout allen nagenoeg in ééne rei naast elkanderen gelijk de Heemskerker Duinen, ten Oosten tegen de Binnenlanden. De Westelijke lijn is uit het boven opgegevene terstond te vinden. De eerste van deeze rei is het Duin van den Burger van der Swet (*a*), tegen het scheid van de Vogelenzang, en naast het Duin van denzelfden Burger onder dat District: het eindigt eene kleine 300 Roeden van daar in eene rechte lijn. Het volgende is van den Burger Nicolaas Six te Amsterdam (*b*), en strekt tot een weinig voorbij de wooning het Paarden-Kerkhof. Hier naast ligt dat van de Wed. Hend. Verdegaal (*c*), wonende in de Vogelenzang, en eindigt bij de Cluislaan. In het midden moet aan den voorkant het kleine Espelduin (*d*) geleegen zijn. Van gemelde Cluislaan tot op de hoogte van de Langevelder Laan is het Duin van den Burger Gysb. van der Elst (*e*), en deeze rei Duinen eindigt met het Kerkduin van Noordwijkerhout, 't geen met het Boekhorster en het Wraaduin toebehoort aan de Erven N. Harting (*f*) te Leyden.

Onder Noordwijk, zo als door ons reeds is

(*a*) Bijl. B. No. 27.

(*b*) Als voor. No. 29.

(*c*) Als voor. No. 31.

(*d*) Als voor. No. 30.

(*e*) Als voor. No. 32.

(*f*) Als voor. No. 33, 34.

Ligging is opgegeeven (a), doet zich weder Nationaale grond op, zich uittrekkende tot Loosduinen. De ligging van de Eigendommen, in kleine partijen in deeze uitgestrektheid verdeeld, en die met elkanderen ongeveer 530 Morgen zullen bedraagen, hebben wij op Bijl. B. en C, gelijk zij op elkander volgen, aangewezen. De Duin-Eigendommen van Loosduinen tot ter Heijde, allen door koop verkreegen, hebben wij niet op Bijl. B. gebragt, om dat het moeilijk valt te onderscheiden, wat als Binrenduinen en Geestgronden, wat als gewoone Duinen moet worden aangemerkt. Alle deeze gronden, zo ver zij aan Particulieren behooren; want de keten Duinen aan de kust, is Nationaal (b); bedraagen volgens speciefieke opgaaf van de Secretarie aldaar, 227 Morgen 122 Roeden: verders ligt het verhuurde Nationaale Copier Duin (c) agter Monster, tegen den Zanddijk bij de steenen Hoofden; en bij den hoek van Holland, onder 's Gravesande en Zand-Ambagt, zijn geleege de Duinen van de Polder 't Nieuwland (d), tusschen verscheiden hoeken Nationaale grond in, tot aan den Keeten hoo-ge Bergen langs het Strand, die mede Nationaal zijn. Deeze Duinen loopen ter plaatze waar in voorige jaaren een doorsnijding na de Maas geprojecteerd is, in de strekking van
Zuid-

(a) Zie boven bl. 10.

(b) Zie eger bov. bl. 11.

(c) Bijl. A. No. 17.

(d) Bijl. B. No. 43.

Zuidoost, met eene strook parallel aan gemelde Rivier, tot voorbij de Wooning de Hill. Het vervolg van deeze Strook, stuiten de tegen de Oranje Polder, is het Staalduin, het Eigendom van den Burger Jacobus Merfen (a). Ligging der Duinen van Particulieren.

Bij deeze opgaave der Eigendommen, moeten wij nog melding maaken van eene Strook eigen grond, die op veele plaatzen agter de Hofsteden en Landerijen langs de Duinen gelegen is: deeze Strook heeft verschillende breedten van 7 tot 50, en zelfs op sommige plaatzen van nog meer Roeden. Geen van deeze Strooken staan als afzonderlijk eigendom bekend, maar behooren tot de daar bij liggende Goederen, en zijn daarom ook niet afzonderlijk in Verponding aangeslaagen. — Op sommige Plaatzen zal het bewijs van Eigendom en de breedte daar van moeilijk te vinden zijn: wij kunnen in het algemeen zeggen, dat die Strook, waar zij tegen Particuliere Duinen stuit, smaller is, dan waar zij aan de Duinen der Natie grenst. Onder Heemskerk zijn ons bij de inspectie het eerst zodanige strooken aangewezen van Landlieden, met Boschjes tegen de Duinen aankomende; onder Wijk aan Duin schijnen de Particulieren 50 Roeden Duin agter de Schuttingen van hunne Landen en Tuinen in eigendom te hebben. Onder Bloemendaal zijn zoodanige Strooken tot op den kruin van het hooge Duin agter de Hofstede Mee-

(a) Bijl. B. No. 44.

30 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van Particulieren. Meerenberg, het Huis te Bloemendaal, en de Gaarenbleekerij van Simon Nieuwenhooven aan het Agterduin, welke dit met eene Kaart verifieerde; als ook agter de Hofftede Duin en Daal. — Onder Noordwijk van den weg na Zee of de Bree-lofter Weg, tot aan de Plaats Vinkeveld, behoort de Cingel boomen tot aan het hoo-ge Duin, zeer waarschijslijk aan de daar langs geleegen eigen gronden. Wij twijffe-len hier te minder aan, om dat de Duinsloot door deeze Particulieren gemaakt, zeker zal gegraven zijn op een afstand van het hoo-ge Duin, ten einde de Sloot niet spoedig zou-de toestuiven. Om deeze overstuiving ver-der te verhoeden, zullen ongetwijffeld de Particulieren deeze Boomen aan de overzij-de der Sloot hebben geplant; doch deeze ondergestooven zijnde tot aan hunne top-pen, liggen nu onder de Bergen, aan wier voet thans de Duinsloot loopt. — On-der Wasfenaar ligt van den Schulpweg bij den Berg de Klink, tot aan Waalsdorp, we-der foortgelijke Strook over de Duinslooten, tot aan den Teen van het hoo-ge Voorduin, agter de volgende Hoffteden, als Duinrel, en aldaar breed 25 Roeden; Wildrust (a), Vinkelust zo ver het Hout staat; Blanken-burg,

(a) De Burger D. P. du Tour, eigenaar van dee-ze Hofftede, heeft ons Copie toegezonden van twee eensluidende verklaringen van Ao. 1767, dat toen reeds de Klingen, deeze strook uitmakende, veele jaaren geconfidereerd waren tot de Hofftede te be-hooren, welke Copie berust onder de Bijl. tot onze handelingen, zijnde No. 86.

burg ter breedte van 15 Roeden; Voor-
Linden, de Plaats van Theod. Diert, en
eindelijk de Hofftede Groendaal, op het
breedst 19 Roeden, volgens de geprodu-
ceerde Kaart der geheele Hofftede. — Nog
treft men zulk eene Strook aan voor bij den
Scheveninger Weg, agter de Wooning Hout-
rust; en op 'de hoogte' van Eykenduinen
bij de Wooning van Diert; vervolgens agter
Kloosterswooning, de Hofftede Meeren-
bosch, en laatstelijk de Wooning van van
der Duin. Meerdere Strooken langs den
voorkant zijn ons bij de Inspectien niet aan-
geweezen.

Van al wat wij tot hier toe hebben opge-
geeven, moeten wij andermaal verklaren
niet te kunnen instaan voor mislagen, die
wij ondanks het naauwkeurigst onderzoek
mogten begaan hebben. De beschrijving is
getrokken uit de Rapporten, die wij van
de locale inspectie van elk Distrikt hadden
opgemaakt; waarin veele Belendingen, in
haare rooijingen op onderscheide kennelij-
ke plaatsen naar het Compas naauwkeurig
zijn opgegeeven; en waar uit de ligging van
sommige Eigendommen altoos zal kunnen
opgehelderd worden. Maar hoe bezwaarlijk
viel het ons dikmaals op vaste kentekenen
in deezen aftegaan. De verbaazende uitge-
strektheid dier Eigendommen laten geene
omrastering of omheining toe; zo ook is
er naauwlijks één, dat binnen Slooten geter-
mineerd is, en zeer weinige zijn de kenne-
lijke Wegen, die door de Duinen loopen,
welke de Belendingen anders gemakkelijk

zou-

32 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Ligging der Duinen van Particulieren. zouden doen onderkennen: wij moesten dus enkel afgaan op Bakens en Tekenen van Limietscheiding ons aangewezen, die egter op veele plaatsen ontbraken, 't zij uit onagzaamheid, of dat die buiten schuld der Eigenaars onder het zand verstooven lagen. De Bakens waarop wij ons alleen konden verlaaten, waren zodanige Steenen en Paalen, die alleszins blijken droegen van reeds lang in den grond te hebben gestaan; want somwijlen hadt men kort voor onze komst nieuwe Paalen gezet, 't geen het geval was aan het Zuidlijk Limiet der Heereduinen onder Velzen. Dikwijls troffen wij steenen aan die los op den grond lagen, en ligt genoeg om door ieder naar welgevallen te kunnen verdraagen worden. Somwijlen waren de Bakens enkel houten Stokjes, losse Dakpannen, ja ook wel Bekkeneelen van Paarden, Runderen, Schaapen enz. die met een punt in den grond staken. Meermaalen wist de Eigenaar, of die uit zijnen naam kwam, de waare Belending niet: was er meer dan één die van wegens zijnen Meester aanwijzing deedt, zij verschilden niet zelden in de opgave. Neemt men hier bij in agt, dat men door de hoogten en laagten meestal het Terrain niet in ééns konde overzien, en dus de strekking der aangewezen Bakens gebrekkig kon waarneemen; zo zal een iegelijk bezefsen, dat wij somwijlen als in een doolhof omdwaalden. Bij dit alles voege men nog het gebrek aan veele noodige Kaarten van elks eigendom, waaromtrent wij ook iets moeten berigten.

III.

III. Sommige Eigenaaren hebben naauw-keurige Kaarten van hunnen Grond, en wij hadden het genoeg dat ons de volgende Eigenaaren Kaarten van hunne Duinen ter hand stelden, waar van wij Copien hebben doen formeeren, die tot de door ons gecol- ligeerde Kaarten behooren: als de Burgers Bolten de Boer en Comp. Bijl. B. N°. 7. eene zeer geëxtendeerde Kaart van A°. 1614. bevattende niet alleen hun Duin, maar ook alle de Duinen van Egmond tot aan de Be- verwijk: de Burger Willem van der Swet eene Kaart van zijn Duin onder de Vogelen- zang, op gemelde Bijl. B. N°. 26. gecar- teerd A°. 1727, waar op tevens aanwijzing gedaan wordt van de daar aan belende Dui- nen N°. 20 en 22. en nog eene andere Kaart van het Duin van denzelfden Burger onder Noordwijkerhout, zijnde N°. 27. en gemaakt A°. 1736: de Burger Jan Six eene Kaart van het Zilkerduin N°. 28. gecarteerd A°. 1667: en eindelijk de Burger G. van der Elst N°. 32. de Kaart van zijn Grond, opgemeeten A°. 1660. — Verders is ons be- wust, dat 'er van de eige Gronden op Bijl. B. gemeld, Kaarten exteeren van de Partijen N°. 10, 16, 18, 19, 20, 29, 31, 39, 41, 43. waar van de Burger van Eys, wiens kaart van het Bentveld op nieuw gemaakt is, en de Burger van Holst hebben aange- booden, die 't allen tijde ter Copieering aan de Commissie te overhandigen. Sommige der andere kaarten zijn uit hoofde van haa- re grootte, niet vervoerbaar, en zouden op de plaats waar zij hangen moeten gecopieerd

Welke
geteeken-
de Kaarten
van de
Duinen
exteeren,

C

wat.

34 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Welke worden, — wegens de Partijen No. 5, 14, 15, 21, 22, 33, 42 en 44. kunnen
geteeken- 15, 21, 22, 33, 42 en 44. kunnen
de Kaarten wij melden, dat er geene afzonderlijke kaar-
van de ten zijn; en van de overige eige gronden,
Duinen ten zijn; en van de overige eige gronden,
exteeren. zijn wij deswegens onzeker, om dat wij
ons onderzoek zo ver nog niet hadden uit-
strekt.

Ten aanzien van de meeste Erfpagts gronden, doet zich weinig duisterheid op, in de belending, en waare ligging. Aan verre de meeste Acten daar van uitgegeeven zijn kaartjes geannexeerd, die wij allen van de Domein-kamer gerequireerd, en hebben doen Copieeren. In meer dan ééne Acte beroept men zich nogthans op kaartjes, die vermist zijn, of ten minsten daarbij niet gevonden worden. De groote Partijen staan weder gelijk met die der eige gronden. Van het Eiland ter Schelling met deszelfs Duinen in Erfpagt uitgegeeven (a), bestaat eene groote en naauwkeurige kaart, zijnde dit Eiland meetkundig opgenomen en gecarteerd in 1794. door J. Peereboom Boudewz. 's Lands Landmeeter; van deeze alleen geteekende kaart bezit de Commissie Copie Van de Breefaap en Breefaaper-Duinen is eene niet vervoerbaare kaart ten huize van de Eigenares. Doch van de Erfpagts gronden op Bijl. C. genoteerd onder No. 1, 3, 5, 10, 52 en 74 zijn geene kaarten gemaakt, of thans niet meer voorhanden.

We-

(a) Zie Bijl. C. No. 77

Wegens de Nationaale Duingronden hebben wij buiten de gewoone en bekende gedrukte kaarten, weinige geteckende gevonden, die ons de noodige opheldering konden geeven: veel dienst konden wij ons nogthans beloooven van twee groote geteckende kaarten, van den Voerkant der Duinen in Rhijnland en Kenmerland, die wij bevonden hebben dat op de Domein-kamer (a) berusten; niettegenstaande de Adv. Fiscaal der Domeinen M. van der Craght in zijn Rapport aan het Bestuur op de Requeste van Jan Kops c. f., wegens de vruchtbaarmaaking der Duinen verzekerd hadt, dat geene Kaarten die zouden kunnen dienen, om de Nationaale gronden daarop afteeteekenen, bij de Domeinen gevonden werden (b). Beide zijn op den zelfden voetmaat, naamlijk zesmaal grooter dan de voetmaat, waar op de gewoone Heemraadskaart van Rhijnland gecarteerd is. Die van Rhijnland is in 4 Vellen, opgemeeten door den Landmeeter Joh. Dou, A°. 1660. en die van Kenmerland in drie vellen gecarteerd door J. van Swieten Landmeeter A°. 1661. Zij bevatten alleen den voor- of binnen-kant, zonder eenige vlakte of iets van het midden gedeelte der Duinen aantewijzen, en hebben ongetwijffeld gediend, tot

(a) Behalven twee vellen van de eerste Kaart, bevattende de Luchter en Brederoder Duinen onder Rhijnland, die niet op de Domein-kamer maar ter Secretarie van dat Heemraadschap exteerden.

(b) Zie de gedrukte Decreeten van het Prov. Bestuur van 20. September 1796. bl. 453.

Welke
geteeken-
de Kaarten
van de
Duinen
exteeren.

tot een grondslag van de advisen van Gecommitteerde Raaden in de beide quartieren, die van de Rekening der Domeinen, en van de Heemraaden van Rhijnland en Delfland te dier tijde; waar op Staaten van Holland en Westvriesland bij eene breede Resolutie van 1. en 2. December 1661. beslooten hebben tot het depopuleeren voor eenige jaaren van alle deeze Duinen aan den voorkant. Alle de Velden of Duinen in deeze Resolutie opgenoemd, komen ten vollen overeen met de Duinen die op de gezegde kaarten zijn aangewezen, waar door men in sommige gevallen veel opheldering kan verkrijgen (a). Behalven deeze zijn ons nog ter hand gekomen twee geteekende kaarten van voornaame gedeelten Nationaale Duinen, berustende onder bovengemelden Burger J. Peereboom, als vooreen Landmeeter van Gecommitteerde Raaden in 't Noorder quartier.

De ééne is van het Eiland Vlieland, niet minder naauwkeurig dan die van het Eiland Terschelling door denzelven Burger meetkundig opgenomen, en op veel grooter Voetmaat dan Terschelling gecarteerd in 1795., waar op met onderscheide Couleuren niet alleen de hoogten en vlakten zijn aangewezen, maar ook welke raauwe, welke begroeide Duinen zijn. De andere kaart is van Texel en het Eyerland, en slechts figuratief door gemelden

(a) Men zie also onder §. VI.

den Burger, uit de jongsten voorhanden zijn. Welke de stukken zaamgesteld Ao. 1796; geeven- geteeken- deKaarten de zeer onderscheidenlijk te kennen, welke de van de hoogten en vlaktens zijn in de Duinen van Duinen het geheele Eiland; terwijl nog genoemde exteeren. Burger Peereboom bezig is met het opmeeten van alle 's Lands goederen onder Huisduinen en de Helder, waar onder de Duinen en Zantgronden zijn in dat district, algemeen onder het koegras begreepen, welke meeting in dit jaar zal voltooid zijn.

Eindelijk is ons van de Domein-kamer gesupediteerd eene kaart van de verhuurde Nationaale Houtakkers onder Katwijk Bijl. A. No. 15. met de gronden daar bij geleegen. Deeze akkers zijn, naa uirwijzing van een proces Ao. 1779, waar bij de voorige Vrouw van Katwijk, deeze gronden onwettig geoccupeerd hebbende, gecondemneerd werdt, f 700:-- aan de voormaalige Graaflijkheid te betaalen; verklaard tot de Domeinen te behooren, wordende egter aan genoemde Vrouw als onbetwistbaar eigendom gelaaten, 't geen op gemelde kaart met A. A. B. C. E. is aangewezen, en de gronden met eene roode couleur afgezet, daar tusschen liggende, als ook de partij FFFF. Thans heeft dit de Burger W. F. H. van Wasfenaar in eigendom. — De Collectie van kaarten der Commissie is met de copien van de opgegeeven kaarten van deeze Nationaale gronden vermeerderd.

38. *Tegenwoordige staat der Duinen*

Oogmerk
der Com-
missie,
om eene
algemeen-
ne kaart
te doen
formee-
ren.

IV. Het was ons niet genoeg deeze kaarten zo van Nationaale, als van Particuliere Duingronden te hebben opgespoord en bij één verzameld. Deeze en verdere kaarten, die ons bij het voortzetten van ons onderzoek na de particuliere Eigendommen ongetwijffeld nog zouden in handen zijn gekomen, hadden wij alleen ten oogmerk te colligeeren, om daar van één geheel te maaken, en die op ééne algemeene kaart te doen overbrengen, waar op de Nationaale en Particuliere Duinen zouden zijn afgeteekend; welke kaart wij bij dit Rapport aan U zouden hebben overgelegd.

Dit oogmerk gaven wij reeds te kennen bij ons Provisioneel Rapport aan het Provinciaal Bestuur van Holland op 17 Maart 1797 (a), en wij stelden alles te werk om dit oogmerk te bereiken; dan hoe veel nut wij van onze Collectie opk konden trekken, inzonderheid van de groote geteekende kaarten van den voorkant der Duinen in Rhijnland en Kenmerland; ééne zaak van groote aangeleegenheden ontbrak ons. Uit deeze kaarten kon men alleen vinden de waare strekking van den voorkant, dat is, van de Duinen zo als die tegen de binnenlanden grenzen; maar van den buitenrand aan de stranden, is daar op niets aangewezen. Er was dus slechts één van de twee hoofdlijnen, tusfchen welke de Duinen liggen bekend; doch de andere lijn, die van den Zeekant, moest

(a) Zie de gedrukte Decreeten van dien dag, bl. 269—274.

moest ook volstrekt bekend weezen, om niet aan veelvuldige mislagen te zijn bloot gesteld; en ten einde vaste punten te hebben, waarop men bij het overbrengen van de kleinere kaarten op ééne algemeene kaart zeker zou kunnen afgaan. Deze buitenrand is ook geenszins met eenige zekerheid op te maaken uit de gewoone gedrukte kaarten van Delfland, Rhijnland en de uitwaterende Sluizen; om dat de eerste in het begin van deeze, en de twee anderen in de vorige Eeuw gemaakt zijn, en de Duinen zedert dien tijd aan den Zeekant verbaazende veranderingen zo van af- als aanneeming hebben ondergaan.

Wij beslooten dus, op dat wij een vasten grondslag zouden leggen, deezen buitenrand te doen opmeetten; en ten einde onze algemeene kaart te belangrijker te maaken voor de Natie, zouden wij daar op te gelijk hebben doen brengen den buitenrand, zo als die, volgens de gedrukte kaarten, was in de vorige Eeuw, om daar uit het tegenwoordig verschil te beter te kunnen ontdekken. Hierdoor zouden wij teffens getragt hebben te herstellen een verzuim, 't geen bij het Bestuur 't allen tijde heeft plaats gehad, van niet telkens naa verloop van eenige Jaaren de geheele Zeekust te hebben doen opmeetten; op dat men niet gelijk tegenwoordig, geheel onzeker zoude zijn, waar, en hoe veel de kust afneeme. Deze kennis zo onontbeerlijk om een groot gedeelte onzes Vaderlands niet een prooi te doen worden van de Noord Zee, zal het

40 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Oogmerk der Commissie, om gene algemeene kaart te doen formeer-
ren.

Bestuur alleen in staat stellen, de beste behoedmiddelen hier tegen te nemen. —

Te minder wierden wij afgeschrikt, deze meeting van de kust te laten doen, omdat dezelve, uit hooftde dat de Duinen aan het strand meest in rechte lijnen loopen, met weinig kosten kongeschieden. Naa dat wijden

Landmeeter den Burger F. Beijerink, die zich, gelijk wij in ons bovengemeld Provisioneel Rapport van 17. Maart 1797. aan het Bestuur berigt hadden, tot de noodige meeting geëngageerd hadt, op zijn verzoek daar van ontslagen hadden; hebben wij dit werk opgedraagen aan den meergenoemden en zeer bekwaamen Burger J. Peereboom; en de kosten der meeting van den buiten rand zouden naauwlijks f 400 bedraagen hebben.

Deeze Burger heeft reeds een groot gedeelte van de oude kust uit de gedrukte kaarten opgemaakt, en de meeting zelve zoude in de Maand April dezes jaars geschied zijn; dan eerst hadt men de kaarten der particuliere Eigendommen kunnen overbrengen; en op deeze en geene plaatsen waar men geheel onzeeker was, zouden wij door meeting de waare ligging hebben doen opspooren. — Niet eerder kon hier mede een begin worden gemaakt, voor wij reeds veel onderzocht hadden. Dit is de reede

dat de algemeene kaart niet vroeger dan dit Jaar kon geformeerd worden, en, indien wij ons oogmerk om het Rapport zo veel mogelijk volledig te doen zijn, hadden mogen bereiken, zouden wij niet dan op het einde van dit of in het volgend Jaar daarmede gereed hebben

kun-

kunnen zijn. De onzekerheid onzer Commissie, van wegens de ontbinding van het Provinciaal Bestuur van Holland, heeft ons de reeds gegeven orders tot de meeting doen contramandeeren; en door de opgegeeven beschrijving van den loop der Eigendommen hebben wij het gemis der algemeene kaart voor als nog poogen te ver-
 Oogmerk der Commissie, om eene algemeene kaart te doen formee-
 ren.

Uit deeze kaart zouden wij mede specifiek hebben kunnen opgeeven, waarom-
 trent men ook zo geheel onzeker is, hoe veel Morgens de gantsche Masfa Duinen, en wel bijzonder hoe veel de Nationaale, hoe veel de particuliere goederen bedraagen. — Wij willen egter hier in niet geheel te kort schieten, en daar van de volgende ruwe opgaave doen, uit de gewoone kaarten opgemaakt.

De Duinen van Huisduinen en de Helder, met de drie Eilanden, bevatten.	Rh. Morg. 8,662.
Van daar tot aan Noordwijkerhout, ongeveer.	21,000.
Van daar tot aan den hoek van Holland, ruim.	6,000.

35,662.

Daar men nu gewoon is de Bergen, Heuvelen en verhevenheden der Duinen te berekenen, als een derde van het geheel, vlakke grond uittemaaken, zo zal dit nog bedraagen.

11,887.

dus het geheel 47,549. M.
 C 5 V.

42 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Over de wettigheid der Particuliere Eigendommen. V. Thands keeren wij terug tot de particuliere Eigendommen, en zullen trachten te voldoen aan de zo dikwijls gedaane vraagen, of er genoegzaame legale bewijzen van deeze Eigendommen voorhanden, en van welken aart die bewijzen zijn. Het komt hier voornaamlijk aan op de eige gronden, Bijl. B. opgegeeven. Veele Duinen in Noordholland, hebben behoort tot de Heerlijkheden, onder welke zij gelegen waren, en de voormaalige Heeren zijn in deezer voege hier van Eigenaars geworden: of zij waren Leenroerige Goederen, die bij verleij overgingen. Tot de eerste behooren die van Callantsoog, Bergen en Wimmium, N°. 2, 4 en 5; tot de laatste, de oudtijds Marquetter of Heemskerkerduinen (*a*) N°. 7—11. In Zuid-Holland zijn ook eenige Duinen, die nog leenroerig zijn, als N°. 28, 32. en 33. doch de meeste zijn gekogt uit de Domeinen der voormaalige Graaflijkheid A°. 1722. en 1725, welke door ons op gemelde Bijl. B. met * en ** zijn aangewezen. Deeze uit de Domeinen gekogte Stukken of Perccelen Duin waren 28 in getal, en zijn thans in het bezit van niet meer dan zestien Eigenaars: dezelve hebben eene verbaazende uitgestrektheid, bevattende niet alleen de Egmonder Duinen (*b*), maar ook bijna alle de

(*a*) Zie boven bl. 14 en 15.

(*b*) Tot aan den Jaare 1607. hebben deeze aan de Graaflijkheid van Egmond behoort, maar zijn toen met de overige Heerlijke Goederen van Egmond, door

de Buitenduinen van Heemskerk af, tot die van Noordwijkerhout en Langeveld ingeslooten: uitgenomen de twee groote Erfpagtpartijen, de Breesaap met Duinen en midden Duin, Bijl. C. N°. 2. en 16. Deze Verkoop heeft zo min aan 's Lands Financien voordeel, als aan de Duinen verbetering toegebragt. Zij waren allen Konijnduinen, en door het Land daar toe verpagt, brengende overeenkomstig het begrip van die tijden, dat Duinen tot niets anders geschikt waren, goede Revenuen op. Doch roekeloos heeft men toen dezelve als 't ware weggeschonken. Alzo werdt bij voorbeeld een Duin, 't geen 's Jaars *f* 270 in pagt deedt, van wegens de toemalige Staaten van Holland verkogt voor *f* 1200; een ander dat *f* 180 aan Pagt opbragt, voor *f* 500; een derde dat *f* 300 revenuen gaf, voor *f* 2070: en in deezer voege zijn toen alle de overige verkogt. — De Graaflijkheid moest wel de Verponding betalen; maar hier mede hebben zich deeze Koopers voor die geringe Som wel willen bezwaaren.

Naa veel moeite en zoekens in de Registers ter Domeinkamer, hebben wij de cognitie bekomen van den Verkoop deezer Duinen: en uit de Rolle van de Veiling en Verkoopding der Dominiaale Goederen in genoemde Jaaren, meenden wij het noodige licht

door de Staaten van Holland gekogt en aan 's Lands Domeinen gehegt, en Ao. 1722. weder verkogt. Zie *Rademaakers* Kabinet van Nederlandsche Oudheeden, Deel I. bl. 210—211.

44 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Over de licht omtrent belending en groote van deezewettig-
heid der ze Duinen te kunnen verkrijgen; maar hier
Particu- in zagen wij ons deerlijk te leur gesteld.
liere Ei- Dezelve bevat enkel eene lijst van de naa-
gendom- men dier Duinen, waar onder zij altoos bekend
men. waren, welke naamen wij uit deeze Rol op
Bijl. B. bij elk Duin hebben overgenomen.
Verders worden de Koopers genoemd, en de
som voor welke zij dit gekogt hebben: bij veele
is ook gesteld de naam van den Duinmeijer
die het in Pagt had, en voor welke som
's Jaars. Bij het eerste en tweede Perceel
wordt nog het woord belend genoemd, en
gemeld; „ dat het belend is als volgens de
„ Rolle daar van zijnde;” maar hoe veel
moeite men zich ter Domeinkamer gegee-
ven heeft, om ons deeze Rol op onze aan-
vraag ter hand te stellen, heeft men die niet
kunnen vinden. Evenmin hebben wij eeni-
ge opheldering wegens belending kunnen
verkrijgen, uit de bewijzen van eigendom,
waar van wij visie hebben genomen. In de
eerste Koopbrieven zijn de enkele naamen
der Duinen, zo als die op de genoemde
rol staan, opgegeeven, en in de Transpor-
ten altoos gevolgd. Men schijnt van ouds
zich weinig bekommerd te hebben in het
bepaalen van belendingen der Duinen. Zij
werden dikwijls genoemd naar de Duinmei-
jers, die ze tot de Konijnvangst in Pagt
hadden: alzo staan zij op de bovengemelde
groote geteekende Kaarten van den Voor-
kant bekend, als het Veld van
begaan door de belending
en groote werden geheel toevertrouwd aan
elk

elk Duinmeijer, en men liet het over aan Over de
de zorg van deezen, dat zijn naastgeleegen wettig-
Gebuur niet zou violeeren de Limieten, heid der
binnen welke zijne Voorzaaten hem altoos Particu-
hadden voorgezegd, dat zijn Duin zou be- gendom-
paald weezen. Hier door moge de minste on- men.
zekerheid ontstaan zijn, waar de particuliere
Duinen tegen andere Particulieren grensden;
maar daar zij tegen het Nationaale goed stuitten,
stondt geen zo waakzaam toezienner, als ieder
nabuurige Duinmeijer was; en daar uit is al-
leen gebooren de duisterheid van de Olmers.

Men gevoele dus, hoe zeer wij dikwijls
als in het blinde moesten omtasten, zo wel
ten aanzien van belending, als begrooting
van veele Duinen; van welk laatste sommi-
ge Eigenaars ons niets wisten te zeggen.
De Gronden, wier grootte ons bekend was
uit Kaarten, Gaarboeken van Verponding,
Transporten, of andere egte Stukken, heb-
ben wij op Bijl. B. genoteerd; van anderen
niet dan zeer ruwe bereekening kunnen op-
geeven, en van veelen liever niets gemeld,
om niet te veel mis te tasten.

Daar wij hier het eerste spreken van be-
grooting door de Particulieren gevolgd,
moeten wij in het algemeen aanmerken, dat
men in deezen geen algemeenen en vasten
regel houdt, en ook hier op weinig zekers
kon afgaan. Niet alleen moet men hier
Hondsbosche, en Rhijnlandsche voetmaa-
ten onderscheiden, maar ook spreekt men
meestal op de Duinen van gevouwe Mor-
gens, die het dubbeld uitmaaken van
gewoone ongevouwen of heele Morgens;
men

46 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Over de wettigheid der particuliere Eigendommen. men verzekerde ons meermaalen, dat de Duin Morgens, op sommige Boeken van Verponding gemeld, geene dan gevouwe Morgens zijn.

Evenzeer als de uit de Domeinen A°. 1722. en 1725. gekogte Duinen (a), voor het meerendeel in belendingen en groote onzeker zijn; zo ook zijn toen van wegens de Staaten van Holland aan de Koopers weinige Conditien en verplichtingen opgelegd, die natuurlijk ook voor hunne Successeurs verbindend zouden moeten gerekend worden. Behalven de gewoone conditien van verkoop, hebben gecommiteerden van de Staaten van Holland en Westvriesland, geauthoriseerd tot de toen vastgestelde verkooping der Domeinen bij een advertisement, te vinden in de Haarlemmer Courant van 29. October 1722. uitgenomen eenige speciaale conditien, dit in 't algemeen verklaard: „ Dat de Duinen verkogt „ worden voor allodiaal. — Dat geene „ gedepopuleerde Duinen zullen worden „ verkogt; en dat onder de Vogelenzang, „ Overveen en Bloemendaal, het haalen en steken van Helm in de Ommers zal blijven na de oude gewoonte, „ gelijk ook onder Santvoort en Velzen.” Verders hebben gemelde Gecommitteerden ten dienste des Lands niets voorbehouden;

(a) Van deeze kunnen wij het meest berigten, daar wij ons onderzoek na de Grondbrieven der eige Duinen nog weinig verder hebben kunnen uitstrekken.

den; en is ook geen woord gerept van helm- Over de
planting, zo min dat de Eigenaaren hiertoe wettig-
verplicht waren, als dat zij hier van onthee- heid der
ven zouden worden: terwijl wij ook in particu-
verdere oorspronkelijke papieren, zo van liere Ei-
deezee als andere Duinen, die onder ons gendom-
men-
oog zijn gekomen, geene bijzondere stelli-
ge Conditiën hebben gevonden, waar toe
de Eigenaaren verplicht zouden zijn.

Met dat alles kunnen wij U melden, aan
ons volkomen gebleeken te zijn, uit de
Grondbrieven, waarvan ons visie is gegee-
ven, dat van de Duinen op Bijl. B. ge-
meld in wel en wettigen eigendom hebben
verkreëgen en thans bezitten; Jan Six, No.
5 en 28. P. van de Pol c. f., No. 14. J.
M. de Neuffville, op naam van F. Beere-
wouts, No. 15. J. Nic. van Eys, No. 18
en 19. P. G. en A. van Holst, No. 20 P.
C. Hartfick, No. 21 en 22. W. van der
Swet, No. 26 en 27. Nicolaas Six, No.
29 Wed. Hendr. Verdegaal No. 31. G.
van der Elst, No. 32, de Erven N. Har-
ting, No. 33 en 34. C. J. van Persyn, No.
39. C. J. van Haansbergen No. 40. en B.
Oosterveer No. 41. Wij kunnen egter ten
deezzen niet meer attestēeren, dan wij uit
de grondbrieven gezien hebben, en willen
dus niet gehouden zijn, door deeze onze
verklaaring te decideeren, dat de Duinen
inzonderheid die met * genoteerd staan, en
van de meeste van welke geene belending
of groote is gemeld in de papieren, in waar-
heid die uitgestrektheid hebben. als ons is
opgegeven. Van de onderscheide subcom-
mis-

48 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Over de
wettig-
heid der
particu-
liere Ei-
gendom-
men.

misfien welke op onderscheide plaatsen en tijden gevaceerd hebben, om visie te nemen van de bewijzen van Eigendom deezer Duinen, is een algemeen Rapport door ons opgemaakt, zijnde de 143ste Bijlaag tot onze Handelingen, waar aan wij ons in deezen refereeren. Van de overige eige gronden op gemelde Bijl. B. uitgenomen eenige weinige, waar van straks nader, kunnen wij weder niets stelligs melden; om dat wij ons onderzoek na de bewijzen van Eigendom in het midden hebben gestaakt.

Het was noodeloos van alle de Erfpagts gronden op Bijl. C. de bewijzen intewinnen, om dat ons uit de origineele aften, als ook het Octrooi van 17. November 1795. volgens Middenduin No. 16. het wettig Eigendom gebleeken was, en wij daar uit het noodige tot onze inlichting hadden ge-excerpeerd: gelijk ons mede bekend was een Request van Ao. 1604 (a) van Schepenen en Regeerders van Schoorl, Camp en Groet, met de Apostille daarop gesteld, waar bij zij te kennen geeven de Schoorler Duinen in Erfpagt te hebben, welke naderhand in Erfpagt zijn bezeeten door diverse Particulieren, en thans door Gerrie Schoonhoven en Comp. te Alkmaar, Bijl. C. No. 1. Van eenige weinige partijen, waar

(a) Men zie dit Request als ook een Accord tusfchen den Houtvester van Holland, ende die van Schoorle van 16. Maart 1597. in Merula Placaten ende Ordonnancien op 't stuck van de Wildernissen in Fel. Ao. 1605. bl. 262 en 263.

waar van, of de Aste op de Domeinkamer te vergeefsch gezocht was, of die ons om andere redenen duister waren, hebben wij de bewijzen gerequiseerd, die wij alleszins voldoende hebben bevonden; omtrent het Accummerduin No. 3. het Duin van W. F. H. van Wassenaar No. 39 (a), en de gronden van C. J. van Haansbergen No. 51—54, kunnende dit mede blijken uit het evengoemd Rapport.

VI. Konden wij van de opgegeeven Eigendommen met ééntige zekerheid spreken, meerdere duisterheid heeft zich nogthans voor ons opgedaan, wegens andere Eigendommen. Alzo heeft de Eigenaars van de Breesaap en de Breesaaper Duinen (b) ons geen ander bewijs kunnen toonen, dat zij deeze gronden in Erfpagt bezat, dan de quitantie van den Rentmeester van Dam, dat zij jaarlijks van deeze Duinen de Erfpagt betaalde. Op de Domein- en voormaalige Reekenkamer van Holland heeft men alleen de aantekening gevonden: „ Dat „ het eerste en tweede Stuk Duin onder „ Velzen na Wijk aan Zee, laatst gepagt „ geweest door L. Kaay om f 225. en „ planting van 10 Morgen Duinhelm, met „ de leverantie van 52 Koppel Hofkonijnen, van Haar Ed. Mog. in Erfpagt is „ uitgegeeven aan den Heer Oud Burgemeester G. Corver, en naa deszelfs overlijden nu bezeeten bij M. L. Geelvink, „ Huis

(a) Zie ook boven bl. 37.

(b) Zie Bijl. C. No. 2

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

„ Huisvrouw van H. Hoefst, Jaarlijks om „ *f* 200.” Doch de Acte zelve heeft men nergens kunnen opspooren. Nogthans heeft de Breesaap reeds Ao. 1661. aan den Heer van de Breesaap behoort; immers deeze Duinen staan op de groote getekende kaart van den voorkant in Kenmerland in dien jaare geformeerd bekend, als de Landen van den Heer van Breesaap. Dit heeft oudtijds behoort onder de Graaflijkheid van Brederode, en de Acte zal waarschijnlijk te zoek zijn geraakt, toen deeze Domeinen aan die van den Lande gehegt, en de Charters en de papieren na den Haag zijn getransporteerd geworden.

Bij het inzien van de Erspagts Lijst Bijl. C. zal men gaarne eenige opheldering erlangen wegens het geen bij No. 17. is genoteerd, dat door de Erven J. Boreel loco G. P. Bodaan, Jaarlijks *f* 14. aan de Domeinen betaald wordt, wegens het geen hij nopens het Duin genaamd het Zwartevelt, meerder heeft bekomen, als van 's Lands wegen gefustineerd is, Hem te competeeren.

Toen in den Jaare 1765. bij Acte van 25. September door Gecommitteerde Raaden aan Will. Ph. Kops Phz., uit de Graaflijkheids Domeinen in altoos duurende Erspagt ter somme van *f* 12: 4. werdt vergund 5 M. 70 R. Duin agter deszelfs Hofstede de Rijp; en vervolgens bij Acte van 16. April 1766. aan David van der Poorten voor *f* 5. s' Jaars, mede in Erspagt was gegeven 3 M. 37. R. zijnde het hooge voorduin agter de Gaarenbleekerij van H.

Lis,

Lis bij de Kleeverlaan: beklagde zich G. ^{Groot} P. Bodaan, toen Regeerend Burgemeester ^{duister-} van Amsterdam, bij een Request op 13 ^{heid ten} Meij 1767. aan Gecommitteerde Raaden we- ^{aan zien} gens deeze uitgifte, poogende daar bij te ^{van som-} demonstreeren, dat het Duin het Zwartevelt ^{mige Ei-} hem wettig toebehoorende, altoos geoor- ^{gendom-} deeld was zich te strekken langs den Hee- ^{men.} reweg van Bloemendaal tot Overveen: want bij de Koop Conditiën Ao, 1722. toen dit Duin door de Graaflijkheid verkogt werdt, waren niet bepaald de belendingen aan de Hal- mers (Olmers,) aan het strand, noch tot aan of omtrent den Overveensche Weg: worden- de deeze sultenue inzonderheid geadstrueerd door verklaaringen van aldaar wonende oude lieden. Dat gevolglijk hier onder moesten gerekend worden de gronden, uitgegeeven aan W. P. Kops Pz. en D. van der Poort, en dus de Jaarlijksche 'Erfpagten van deeze gronden aan hem moesten uitgekeerd worden. De toenmaalige Rentmeester Justus Witte, in wiens handen dit Request gesteld was om te dienen van consideratien, heeft bij een zeer ampel en uitgewerkt advies met verscheide Bijlaagen gemunieerd, deeze argumenten gerescontreerd.

Om te bewijzen, dat het Duin in kwestie nog aan de Graaflijkheid behoorde, kwam vooral in aanmerking, dat bij den verkoop van het Zwartevelt uit de Domeinen in 1722. uitdruk- kelijk bepaald was, dat geene gedepopu- leerde Duinen verkogt waren (4). Kon nu

(4) Zie boven bl. 48.

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

de Rentmeester demonstreeren, dat het Duin inquaestie tot deeze gedepopuleerde Duinen altoos behoort hadt; zo moest het verzoek van G. P. Bodaan van zelve vervallen. De Rentmeester geeft ten dien einde de naamen van deeze gedepopuleerde Duinen op, zo als zij in zijne Blafferds gevonden worden; en die van Ao. 1661. tot op heden bij succesfieflijk gevolgde Octrooijen van Staaten van Holland altoos zijn gedepopuleerd gehouden, en waar van de vergoeding van pagt tot nog aan de Domeinen wordt betaald, de helft door Rhijnland, en de wederhelft door het Gemeeneland. Doch de waare ligging van deeze Nationaale Duinen, uitgenomen van het Leyduin en Molleduin, erkende de Rentmeester door het gemis van Authentieke kaarten of andere stukken hem onbekend te weezen. Deeze onzekerheid zou terftond zijn weggenomen geweest; indien onder het oog van den Rentmeester hadt kunnen komen, dat gedeelte van de geteekende groote kaart van den voorkant der Duinen, 't welk ons van de Secretarie van Rhijnland is gesuppediteerd geworden (a) en waar op van drie door hem opgenoemde Nationaale gedepopuleerde Duinen de waare ligging en strekking aan den voorkant is aangewezen.

Het duintje of veld van Cornelis Pieter Boon, neemt volgens deeze kaart zijn aanvang bij het Dorp Overveen, en gaat van daar N. N. Oost op ten lengte van 300. R.,

(a) Zie boven bl. 35.

R., dat is tot aan den voet van het hooge Groote Duin van Verpoorten, nu J. Mesfchert van duister-
Vollenhoven: hierna volgt het veld van heid ten
Klaas Pieterse, 't geen eindigt aan den in- van som-
springenden hoek van het Duin, omtrent 260 mige Ei-
R. bezuiden het huis te Bloemendaal ge- gendom-
leegen. Hier aan grenst het veld of duin, ge- men.
naamd dat van den Heer Thysen, strekkende
tot aan het huis te Bloemendaal; en van daar tot
aan den Velzerban of het scheid van Rhijn-
land en den Hondsbosch, is gelegen het
veld of duin van Corn. Jacobs Wittekaas.
Het Duin van Klaas Pieterse, waar in de
twee bewuste Erfpagts gronden gelegen
zijn, is het cenige Duin 't geen op de
Blafferds van den Rentmeester niet bij naa-
me als Nationaal Duin bekend staat, schoon
dit veld in de Resolutie van Staaten van
Holland Ao. 1661 (a), als te depopulee-
ren Nationaal Duin is opgegeeven. Moge-
lijk heeft het vervolgens een anderen naam
verkreegen; zeker is het, dat het eerstge-
noemde veld van C. P. Boon, nimmer tot
het Zwartevelde behoort hebbe; en zonder-
ling zoude het zijn, dat daar van Overveen
tot aan den Velzerban zeker drie Nationaale
Voorduinen liggen, en het veld van Klaas
Pieterse in de voorige Eeuw buiten alle
contestatie mede Nationaal was, het zelve
naderhand onder het Zwartevelde zou geko-
men zijn, en het laatste alleen daar ter plaat-
se tot aan den voorkant zou zijn ingespron-
gen.

Het

(a) Zie boven bl. 36.

D 3

44. Tegenwoordige staat der Duinen

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

Het is waarschijnlijk enkel toetschrijven aan de onzekerheid der ligging van deeze Nationaale Duinen, welke nu alleen door de ontdekking van deeze kaart is weggenomen, dat Geëcommitteerde Raaden bij Resolutie van 25. April 1775., verklaard hebben het Zwartevelde zich uitteftrekken zoo als door G. P. Bodaan in zijn Request was gesustineerd; en dat de Erspagten van de bovengemelde gronden van Kops en Verpoorten, voortaan door hem zouden mogen gevorderd worden, mids hij Jaarlijks aan de Domeinen betaalde eene som van f 14. In het Advies van Commisfarissen in deezen, in de Resolutie als motiven geïpseereerd wordt erkend, „ dat of wel de „ suppliant tot staaving van zijne sustenue „ diverse gronden en redenen, welke „ Commisfarissen als peremptoir voorkwa- „ men, bij zijne Voorchreeve Requeste „ allegueerde; het tegengestelde van dien „ aan de zijde van de Graaflijkheid met geen „ minder kragt beweerd zou kunnen wor- „ den.” „ En word in de præmissen verders „ gemeld, dat Heeren Commisfarissen wel „ getragt hadden den suppliant van de Abu- „ siefheid van zijne sustenue te overtuigen, „ doch daarin niet na genoegten hadden kun- „ nen reusleeren; doch dat de suppliant had- „ de gedeclareerd, niet ongenegen te zijn „ over het ontstaane different in 't vriende- „ lijke te willen Conveniëeren; dat zij Hee- „ ren Commisfarissen, pondereerende dat „ deeze zaak niet van zodanige importantie „ voor 't Gemeeneland is, dat om te ob-

„ 11-

„tineeren al 't geen een Jus strictissimum Groote
„aan de Graaflijkheid in judicio contrario duister-
„zoude toeleggen, kostbaare en langduur heid ten
„rige procedures ondernomen of geventi aanzien
„leerd zouden behooren te worden; ver- van som-
„meend hebben, dat aan 't voorschreeve mige Ei-
„declaratoir van den suppliant behoorde gendom-
„gedefereerd te worden.” — Dit narré men.
opgemaakt uit de Origineele papieren door
ons van Domeinkamer gerequireerd, oor-
deelden wij te moeten geven, om dat wij
in staat waren gesteld eenig meerder licht
over deeze zaak te verspreiden. — Verdors
hebben de erven van Boreel zich bereid
getoond visie te geven van de bewijzen van
Eigendom, zo van de klingen op Bijl. B.
N° 16. gemeld als van het swarteveld. En
wij zijn ook geïnformeerd dat van dit Zwar-
teveld eene Kaart exteert, gemaakt door
den Landmeeter Spruitenburg A^o. 1736.,
dus Posterieur van den eersten verkoop, en
die uit deezen hoofde niets kan demonstree-
ren.

Van het Duin van den Burger P. Muil-
man Bijl. B. No. 17. hebben wij geene
bewijzen van Eigendom gezien, niet tegen-
staande deeze Burger hiertoe bij herhaaling
was opgeroepen; instineerende gemelde Ei-
genaar dat hij deeze bewijzen niet behoefde
ter visie te geven, omdat zijn Duin nergens
aan de Nationaale Duinen, maar rondom
aan die van particulieren belend is. Wij
zijn dus onzeker of dit al dan niet uit de
Domeinen gekogt is, schoon wij het eerste
voor waarschijnlijk houden.

D 4

Van

56 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

Van de Duinen van H. Duivenvoorde en den Heer van Noordwijk Bijl. B. No. 35 en 36. hebben wij alleen eenige Cognitie bekomen uit de quitantiën van kwijtschelding voor deeze Duinen, ons van het Comitté van Finantien van Holland ter handgesteld: de reedenen waarom wij van deeze Duinen als ook van No. 37. niets meer kunnen berigten, zijn boven (a) reeds gemeld. Onder Katwijk aan Rhijn bezit M. Duindam wed. van der Gugten (b) eenigen grond bij het Mallegat, welke reeds in de voorige Eeuw geaccordeerd is, om aftezanden; maar het is uit de papieren zeer moeilijk optemaaken hoe veel onafgezande grond nog overig is, die zij zou mogen afzanden.

De Burger Binke Karel Boers zedert voorleeden Jaar Eigenaar van het Koningsduin (c) te Katwijk, werdt door ons opgeroepen om ons te elucideeren, uit welken hoofdezekere vaart, daar bij geleegeen geslooten was, daar in de Acte, (d) bij welke deeze grond is uitgegeeven, gemeld word; dat deeze Vaart, voor de Graaflijkheid ten minsten, niet mogt belemmerd worden. Gemelde Burger die deeze Acte zelve niet bezat, heeft ons hiervan geene opheldering kunnen geeven. — Zo ook heeft men van wegens den Burger W. F. H. van Wasenaar ons ver-

(a) Zie bl. 10.

(b) Zie Bijl. C. No. 38a.

(c) Zie Bijl. C. No. 47.

(d) De Copie van deeze Acte van Ao. 1613. is Bijl. 118. van onze Handelingen.

verklaard, te vergeefs gezocht te hebben na de bewijzen van Eigendom van de strooken Duin Bijl. B. No. 38.

Tenaanzien van de Pan of vlakte van Berkheij (a) onder Wasfenaar, was ons uit de Origineele Acte van A°. 1661 (b) gebleeken, dat omtrent 43 of 44. Morgens door den Burger C.G. van Wasfenaar in Erfpagt wordt bezeeten. Doch bij de inspectie waren ons naamens deezen Burger als zijn Eigendom aangewezen, de beide op de kaart bekende pannen van groot en klein Berkheij benevens de Houtboschen, die buiten deeze Pan tot aan en over den Wasfenaarschen schulpweg liggen. Alle deeze Gronden maaken met elkander het dubbeld, en meerder uit van 44. Morgens hem bij de Acte toegekend, terwijl ook in de Acte alleen gesproken wordt van de Pan van Berkheij, zonder dat de benaaming van Groot of klein hier bij gevoegd is. — Niet veel Jaaren geleeden is er wegens de Boschen die buiten de grootte Pan liggen eenig different ontstaan tusschen de Graaflijkheid en gemelden Eigenaar; maar dit different is in 't midden ge laaten, ten minsten heeft men deezen Burger dit Hout ongestoord laten hakken. — Deeze Eigenaar door ons opgeroepen zijnde om bewijzen te produceeren, van het geen hij boven de gemelde 44. Morgens had aangewezen, meende die te kunnen vinden in

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

eene

(a) Bijl. C. No. 55.

(b) De copie van deeze Acte is te vinden onder de Bijl. tot onze Handelingen No. 115.

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

eene zeer oude Aſte van Ao. 1395. (a) waar bij aan zijne Voorzaaten Geaccordeerd is, „ een Dwn upter Zee hondert Roeden „ lang, ſo waert hun beſt geuoct jegens „ den Ambocht van Zwdwije en in den „ Ambocht van Zwdwije, ende daer of „ een heide te maken.” Benevens veele voordeelen van den hof Viſch die op het Zeedorp Berkheij, op oude kaarten bekend, zou gevangen worden. De bedenking door ons aangevoerd, waarom in de Aſte van Berkheij van Ao. 1661. niets gemeld wordt van de Aſte van Ao. 1395. daar de Eigenaar hier door reeds eenige poſſeſſie in de Duinen hadt, die hij door het verkrijgen van de Pan van Berkheij aanmerkelyk wenschte te doen excedeeren; heeft men ons niet kunnen oploſſen; maar het is ons waarſchijnlijk voorgekomen, dat de Heer van Waſſenaar bij zyn Request van Ao. 1661. waarin hij de Pan van Berkheij in erſpagt verzoegt voor een geringe ſom, om dat hij het vervallen Zeedorp Berkheij wilde herſtellen, en aldaar lieden tot de Viſchvangst lokken, opzettelyk van deeze oude Aſte zal gezwegen hebben, om dat hem anders waarſchijnlijk de Pan van Berkheij niet voor de geringe ſom van f 12. 's Jaars zou geaccordeerd zyn geworden; naar dien hij bij het herſtel van het Dorp Berkheij terſtond reeds aanzienlykke voordeelen zou hebben getrokken uit de inkomſten van de Viſchvangst

(a) Hier van Copie als vooren, zijnde Bijl. No. 114.

vangst, Hem uit kragte van de Afte van Grootte
A^o. 1395. Competeerende. duister-
heid ten

Van de Partij onder Scheveningen Bijl. aanzien
B. N°. 42. van J. van Duin is ons niets meer van som-
bekend, dan wij aldaar genoteerd hebben; mige Ei-
zijnde wij zelfs in 't onzekere of dit eigen gendom-
grond is, dan slechts in Erfpacht verkre- men.
gen. — Verders heeft men ons bij de In-
spectie onder Monster geïnformeerd, dat in
het Duin van den Burger Pieter van Gaalen,
liggende tegen dat van de Wed. M. Slichers,
een gedeelte Nationaal Duin zoude zijn.
Doch deeze Burger geene aanwijzing heb-
bende gedaan, en zijne papieren ook door
ons niet geviseerd zijnde, kunnen wij hier
van niets meer berigten.

Van de Duinen van de Ingelanden van 't
Nieuwland Bijl. B. No. 43. zouden wij zeker
meerdere opheldering hebben ontfangen, indien
wij met het zien der bewijzen tot daartoe waren
gevorderd: gelijk wij dan ook beter hadden
kunnen beoordeelen of sommige schuttingen
aldaar regtens of ten onregte zedert eenige
Jaaren aanmerkelijk verder waren uitgezet.
Bij de Inspectie van deeze Duinen heeft de
opzigter M. van Geest ons vertoond eene
gedrukte kaart van de Polder en Duinen van
het Nieuwland gemaakt 13. Julij 1665. En
de directie over het zelve wordt daar op-
genoemd Dijkgraaf en Hoofd-Ingelanden van
het Nieuwland. Deeze kaart is nimmer uit-
gegeeven, en berust alleen onder de directie,
welke ons verklaard heeft aan ons verzoek
om een exemplaar van deeze Kaart bij onze
Collectie te mogen voegen, niet te kunnen
vol-

60 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Groote
duister-
heid ten
aanzien
van som-
mige Ei-
gendom-
men.

voldoen, uit gebrek aan genoegzaame af-
drukken. Deeze directie, schoon den naam
voerende van Dijkgraaf en Hoofdingelanden,
is in zo ver niet afhankelijk geweest van eenig
Bestuur, dat zij alle de Goederen tot het
Nieuwland behorende administreeren, en
de baaten en schaaden aan malkanderen ver-
antwoorden.

Eindelijk moeten wij U berigten, dat
schoon van de Wimmenummer Duinen Bijl.
B. No. 5. ons uit de papieren gebleeken is
Eigenaar te zijn Jan Six, en dat dezelve door
zijne Voorzaaten in eeuwigduurende Erfpagt
zijn uitgegeeven aan de Ingelanden aldaar;
nogthans gemelde Ingelanden zedert A.o.
1795. gedifficulteerd hebben deeze Erfpagt
optebrengeu. De genoemde Burger Jan Six
hiertoe onze intercesfie verzogt hebbende,
hebben wij geoordeeld als alleen uitmaaken-
de eene Commissie van onderzoek, tot dee-
ze intercesfie niet gequalificeerd te zijn. Nog-
thans hebben wij ons verplicht gevonden zij-
ne klagten tegen de Ingelanden ter uwer
kennis te brengen; en zijne Memorie ons
ter hand gesteld tot opgaaf en betoog van
zijn Regt tot de Duinen onder de Heerlijk-
heid van Wimmenum geleegen, en tot eene
Jaarlijksche somma van f 335. voor de Erf-
pagt van dezelve Duinen; te voegen agter
ons Rapport, zijnde Bijlaag D. Verzoek-
kende dat hierop het noodige Reguard worde
geslaagen, en deeze zaak door U naar regt
en billijkheid beslist worde.

VII.

VII. Daar wij de Erfpagtsgronden steeds als Eigendom hebben aangemerkt, zullen wij ook nog iets van dit Eigendom en de wijze waar op het zelve verkreegen wierdt, zeggen. Wij bedoelen alleen Duinen, van wegens de voormaalg Graaflijkheid in eeuwige of altoos duurende Erfpagt uitgegeeven, die desnietteenstaande altijd den naam behielden van Graaflijkheids Duinen. Wij hebben die op Bijl. C. gesteld, zo als zij naar hunne ligging op elkander volgen; doch de kleine partijen die minder dan twee Morgens bedragen, zijn daarop niet gesteld; waarom wij ook niets gemeld hebben van de huizen en tuinen van eenige weinige Roeden, onder Noordwijk aan Zee, Katwijk aan Zee, Scheveningen en Terheide, die op Nationaale grond staan, en van welke aan de Domeinen Erfpagt wordt betaald.

Ter verkrijging van eenig Duin in Erfpagt moest men zich bij Requeste vervoegen aan Gecommitteerde Raaden, die niet disponeerden dan op advis van den Rentmeester, onder wiens Resfort dit Duin behoorde, en die vooraf daarvan locale inspectie deedt neemen. Deeze Requesten wierden zeer zeldzaam, althans in de laatste helft van deeze Eeuw aangenoomen, ten zij daaraan geannexeerd was een kaartje van den verzogten grond, door een beëdigd Landmeester ten kosten van den Requestrant geformeerd. Dit alles vereischte zeer veele kosten; behalven het doen formeeren van de kaart, moest men ook bekostigen de Leges van de Secrètarijfen van Ge-

De wijze
en Condi-
tien waar-
op men
Duinen in
Erfpagt
verkreeg.

62 *Tegenwoordige staat der Duinen*

De wijze van Condi-
tien waar-
op men
Duinen in
Erspagt
verkreëg.

Gecommitteerde Raaden, die voor de Acte nooit minder ontvingen dan $f\ 3$; en zeldzaam meer dan $f\ 18$. Dezelfde Leges werden nog daarenboven door den Rentmeester genooten. Dit gevoegd bij de kosten der Zegels schrikte veelen af, Duin in Erspagt te neemen, daar men eene Acte van slechts weinige Morgens zelden minder dan voor $f\ 60$ of $f\ 70$ kon bekomen.

Daar alle de Nationaale Duinen, uitgenomen eenige Verhuurde Gronden gedepopuleerd, of konijnloos zijn, zo zijn ook alle deeze Erspagtsgronden gedepopuleerde Duinen. Ten aanzien van de Conditien waarop dezelve werden uitgegeeven, zullen wij nog niet spreken van de verbazende ongelijkheid der sommen voor welke zij geaccordeerd werden; ons zijn daarenboven nog andere ongelijkheden in de Conditien voorgekomen, en wij meenen duidelijk bespeurd te hebben, dat men aan sommigen bijzondere gunsten heeft willen bewijzen; waarom is bij voorbeeld in eenige Actens niets gemeld van de verplichting, om den grond met Dijken, wallen, suffisante steenen of paalen aftebaakenen? waaraan de meeste gehouden waren, en welke paalen of steenen in tegenwoordigheid van een Landmeeter door den Rentmeester te stellen, en door den Requestrant te bekostigen, moesten gezet worden. In sommige Acten werd stellig bepaald, den grond tot geen ander einde te gebruiken, dan waartoe men die gevraagd hadt; terwijl anderen hier mede

• naas

naar welgevallen konden handelen, en weder anderen aan geene Conditien hoege-
naamd gebonden waren. Omtrent sommi-
ge gronden waren bijzondere Conditien nood-
zaaklijk uit hoofde van bijzondere plaatze-
lijke omstandigheeden, die wij niet behoe-
ven opgegeeven; doch met leedweezen zijn
wij ontwaar geworden, dat deeze voor-
waarden het meest bezwaarend zijn voor
Boeren en Landlieden; en dat zekere praedilectie schijnt plaats gehad te hebben,
voor eenige zogenoemde grooten, die deel
hadden aan de toenmaalige regeering des
Lands. Dan het was bijna onverschillig
of er veele of weinige conditien gesteld
waren, om dat zij voor het meerendeel niet
gehouden zijn: inzonderheid heeft men wei-
nig zorg gedraagen, om de steenen of an-
dere tekenen van afbaaking in orde te hou-
den; en veelen hebben ook hun grond al
meer en meer geëxcedeerd boven het geen
hun bij de Acte was toegestaan, al moet
men die ook rekenen naar gevouwe Mor-
gens en Roeden.

De wijze
en Condi-
tien waar
op men
Duinen in
Erspagt
verkeeg.

VIII. Ten slot van dit Hoofddeel moeten wij
nog eenige rede geeven, waarom wij geene
melding hebben gemaakt van de binnen Duinen,
onder Heemstede, Bennenbroek, Hillegom,
Lisse, Voorhout, Wasfenaar en Zuidwijk,
Haag-Ambacht en Eikenduinen. Wij hebben
niet noodig geoordeeld, deeze Duinen voor als
nog te inspecteeren, om dat ons uit de informa-
tien de Secretarien deezer Districten ontvan-
gen, gebleeken is, dat aldaar geene Nationaale
gronden liggen, en alle deeze Duinen, in
klei.

Waarom
van veele
binnen
Duinen
niets op-
gegeeven.

64 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Waarom kleine deelen verdeeld, het eigendom zijn van veel Particulieren. Ten anderen hebben wij binnen-Duinen van de meeste deezer Eigendommen zeer niets op-naauwkeurige berigten ontvangen, met opgegeeven. gaave in Morgentalen en Roeden; zo dat zich wegens deeze gronden weinig duisterheeden opdeeden: zelfs zijn wij door volleedige informationen bij ons ingekomen, in staat gesteld van te berigten, dat onder Heemstede ongeveer 220 Morgens binnen-Duin zijn: onder Hillegom 433: en onder Wassenaar en Zuidwijk 325 Morgens, maakende te zamen 978 Morgens, waarschijnlijk gevouwe Morgens uit. Van het Binnen Duin onder Lisse kunnen wij niets melden om dat aan onze aanschrijving aldaar nog geheel niet voldaan is.

T W E E D E H O O F D D E E L.

Beschrijving van de Plaatslijke gesteldheid der Duinen.

Algemeene gesteldheid der Duinen. **E**r is geen gedeelte van onzen Vaderlandschen grond, dat minder bezocht, minder bekend is dan Hollands Duinen; zij worden door het gros der Natie beschouwd als eene woestijn, die enkel uit hooge en rauwe Zandbergen bestaat. Dit denkbeeld heeft zelfs veelen in den waan gebragt, dat van de

de Duinen geen Vruchtgebruik was te trekken, ten zij dezelve geapplaneerd werden; en hier uit werdt bij deezen de vrees gebooren, ons meer dan ééns te kennen gegeven, dat door de uitvoering van het op te geeven Plan de borstweering tegen de Noord Zee zou weggenomen worden. — Zij die de Duinen nimmer dan in het verschiet gezien hebben, zijn natuurlijk alleen de hoogten en bergen in dezelve ontwaar geworden, terwijl al wat laag en vlak, en daar agter geleegen is, zich aan hun gezicht verborg. Doch het is hun die deeze Oorden doorkruist hebben, te overbekend, dat deeze Bergen enkel zekere keetens in de lengte der Duinen, en dus voor het oog 't meest zichtbaar, uitmaaken: en het is bij de inspectien gebleeken, dat op de meeste plaatsen, vooral in het voorig Zuid Holland drie zodanige voornaame keetens zijn, die evenwijdig loopen met de Zeebanken voor onze Kust; tusschen welke zeer uitgestrekte en begroeide vlakten of valleijen liggen, die men hierom gewoon is te onderscheiden in Voor- Midden- en Zee-Duinen.

Men zal het vooroordeel, als of de Duinen eene enkel-Bergagtige Zandwoestijn opleeverden, reeds terstond moeten afleggen, bij het inzien der Heemraads Kaarten van Delfland Rhijnland en der Uitwaterende Sluizen in Kemmerland; waarop zo veele vlakten, en onder deeze van zeer groote uitgestrektheid onderscheiden zijn aangewezen. Op de Rhijnlandskaart telt men er ten getale

E

van

66 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Algemeene gesteldheid der Duinen.

van 45. en op de laatstgenoemde kaart niet minder dan 63; te rekenen van de Breesaap tot aan Petten. Déeze zijn van dat aanbelang gerekend, dat zij onderscheide naamen voeren; en schoon de gezegde kaarten, waarop deeze naamen gesteld zijn, in de voorige Eeuw zijn gemaakt, hebben wij meest alle deeze Vallcijen in haare ligging en uitgestrektheid, nog zodanig gevonden, als zij op deeze kaarten zijn afgetekend. Doch wij zullen tot eene meer bijzondere beschrijving van de plaatselijke gesteldheid der Duinen overgaan.

Plaatselijke beschrijving van de Duinen op Terschelling.

Het locale van de Duinen op de drie Noordelijke Eilanden van het voormalig Holland, is zeer duidelijk te onderkennen op de geteekende uitvoerige kaarten deezer Eilanden, die door ons tot de gecolligeerde kaarten behooren (a).

Het Eiland ter Schelling is aan den kant der Noord Zee door een onafgebrooken keeten hooge Duinen omringd, welke zich op drie of vier plaatzen na binnen uitstrekken en breede Cirkels vormen die uitgestrekte vlakten in zich besluiten, waarin hier en gindsch zich nog eenige hoogten opdoen. De geheele Maastricht Duinen heeft van het Oosten tot het Westen nagenoeg dezelfde breedte, uitgenomen bij het Dorp Wester-Schelling, waar zij aanmerkelijk breeder zijn. Zij liggen geheel woest en worden alleen door eenig Konijn beweide, 't geen zo wel als het Verwaarloozen der Helmplanting oorzaak is,

(a) Zie boven bl. 34 en 36.

is, dat zij op veele plaatzen raauw worden ^{Plaatsen} en deerlijk verstuiven. Inzonderheid is dit ^{lijke be-} het geval van de Duinen die tot Westerschel ^{schrijving} ^{van de} ^{Duinen op} ^{Terschel-} ^{ling.} ^{ling.} behooren. De ingelanden van dit Dorp hebben hier van de droevige ondervinding, zo zelfs dat sommige straaten onbruikbaar zijn geworden en niet meer met wagens kunnen bereeden worden; en het overgeltooven zand staat zodanig tegen veele huizen aan, dat de ingang in dezelve langs hoe meer bezwaarlijk wordt. De Municipaliteit heeft in het Voorleeden Jaar zich bij Request aan het voorig Provinciaal Bestuur vervoegd, eenige maatregelen ter hunner foulageering voorstaande om deeze verstuiving te herstellen. Op dit Request gesteld in onze handen om advis zullen wij de van ons gevorderde Consideratien mededeelen in het tweede Deel van dit ons Rapport ingevolge het algemeene Plan van redres, daar bij door ons opgegeven.

Het Vlieland bestaat, uitgenomen het ^{Het Vlie-} Dorp en eenige Gronden daarbij geleege ^{land} geheel uit Duinen. Eene reij van vaste hoogten omringd het geheele Eiland; en evenwijdig daaraan en dicht bij den buitenrand liggen nog andere ketenen hoge Duinen. In het midden zijn veelvuldige valleijen, doch steeds met hoogten bezet: verre het meerendeel is begroeid en bekorst, zo wel de hoogten als laagten, inzonderheid omstreeks het Dorp, 't geen voornaamlijk is te weeg gebracht door de stroo en helmplanting zedert weinige Jaaren aldaar kragtdaadig voortgezet, zijnde deeze nu begroeide hoogten voorheen

68 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Het Vlieland. geheel kaal en verstuifbaar geweest. Alles ligt woest ten dienste van het Konijn, schoon de luchtigsteldheid van dit Eiland voor de cultuur aller gunstigst is; want de weinige Tuinen die hier zijn aangelegd; leveren zo aangename Moeskruiden en fijne Vruchten op, als in ons geheele Vaderland gevonden worden.

Het Eijerland en Texel Tegen over het Vlie ligt het Eijerland, tot het Eiland Texel behorende. Het heeft in zijn omtrek reijen hooge Duinen, welke insluiten eenige Vlakten, inzonderheid ééne, van eene verbaazende uitgestrektheid, welke ruim 300. zo geen 350 M. Rh. uitmaakt. Hier zo wel als op geheel Texel zijn de Duinen Konijnloos, en op het Eijerland worden zij door groote en veelvuldige kudden schaapen beweid. Aan den Noordelijken hoek ligt eene stuifdijk ter lengte van 200. Roeden; en het Eijerland zelve, 't geen voorheen een Eiland was, is door een gemaakten Zanddijk lang 1280. Roeden aan Texel gehegt. Deeze Dijk blijft in zeer goeden staat, en hier door zijn aan den Zeekant, zelfs eenige Duinen aangewonnen. Ten Zuiden van den Zanddijk ligt het buitenveld of buiten Gorsen, die niet minder groot zullen zijn dan het Eijerland zelve, en door veel Vee beweid worden, doch bij hooge stormvloed onder water staan.

De Duinen van Texel liggen slechts aan den kant der Noord Zee, en strekken zich alleen na binnen uit in eene smalle strook, van de Coog langs het Buitenveld tot aan het District Waal en Burg. De hooge
Zee

Zee Duinen zijn het smalst bij de Coog, ^{Het} en verbreedden zich van daar al meer en meer ^{Eijerland} tot aan den Hoorn: zij hebben weinig raau- ^{en Texel.} we hoogten, en tusschen beiden worden er goede en begroeide vlakten gevonden. Agter den Hoorn en Westen is een groot gedeelte met Schaapen beweid zedert 1792. die zeer weelig tieren, en de Duinen meer en meer doen begroejen (*). Maar boven al moeten wij doen opmerken de grootte strook Gronds, genaamd de Meend of Gemeente die voor den riggel deezer Duinen ligt, en nog gerekend wordt tot dezelve te behooren. Deeze onafoogbaare vlakten, die aan de bebouwde binnenlanden grenzen, verdienen veel eer ongebruikte Weilanden, dan Duinen genoemd te worden. Op enkele plaatsen zijn ze slechts heuvelachtig; hier en gindsch zagen wij heij groeien, doch voor het overige was de grond rijk in Gras en zulke planten, die een zeer Vruchtbaren grond aanwijzen: op één of twee plaatsen vonden wij eenig water, en de natuur hadt er van zelve flooten gevormd, zo dat er niets dan handen ontbraken, om deeze thans woest liggende Gronden in rijke Vrugtdraagende Landen te hervormen. Derzelver uitgestrektheid is verbaazend, daar zij ruim 1800. Roeden Rh. in de lengte beslaan; derzelver breedte kunnen wij niet net bepaalen. Omtrent den Jaare 1770. hebben drie Texelsche Burgers zich bij adres ver-
voegd,

(*) Volgens ingekomen informatien van het Dijk-Collegie van Texel.

Het
Eijerland
en Texel.

voegd aan Gecommitteerde Raaden van het Noorder Quartier, om ten hunnen behoefte afstand te verkrijgen van een gedeelte grond van deeze Meend of Gemeente tot beplanting met Houtgewasfen; doch deeze adressen zijn om niet bekende redenen van de hand geweest (*a*). Thans zagen wij van dezelve geen ander gebruik gemaakt, dan dat op enkele plaatzen één of twee Schaapen weiden aan touwen vastgebonden. Het Dijks-Collegie heeft ons zijn verlangen te kennen gegeven, dat van deeze Gronden meerdere voordeelen werden getrokken; en wenschte in de gelegenheid te zijn gesteld, de maatregelen te kunnen bevorderen die hier toe mogten worden aangewend.

Hadden wij in de Beschrijving van de Duinen op de genoemde Eilanden zeer nauwkeurige kaarten voor ons, die het locale, zo als het zich tegenwoordig bevindt, aanwijzen; van de Duinen op de vaste kust exteeren soorgelijke kaarten niet, en zullen onze beschrijvingen van dezelve voornaamlijk steunen op het geen wij bij onze Inspectien hebben gezien en waargenomen. Doch met hoeveel vlijt wij dezelve ook doorkruisd, en met hoe veel nauwkeurigheid wij alles hebben getragt opteneemen, het was ons niet mogelijk alle oorden en plaatzen in de Duinen te bezichtigen: meermaalen werden wij ook gewaar dat gidsen, die de Duinen van hunne Meesters als en-

ke.

(*a*) Volgens informatie als voren.

kele raauwe Zand Bergen wilden doen voor-
 komen, ons poogden afteleiden van goede
 Gronden en vlakten, daar in geleegen. Huisdui-
nen en de
Helder.
 Weshalven wij meenen verschooning te zul-
 len vinden voor 't geen in onze beschrijving
 is overgeslaagen, of voor mislagen die wij
 mogen begaan hebben. — Wij onderstellen
 dat men door het vorig Hoofdeel reeds
 genoeg onderrigt is wegens de benaamingen
 van elk Duin en den loop der Eigendom-
 men, terwijl wij weder aan raaden de meer-
 gemelde of eenige andere uitvoerige gedrukte
 kaarten voor zich te leggen.

Het is bekend, dat tusschen de Dorpen
 van de Helder en Huisduinen geene eigen-
 lijke Duinen geleegen zijn, en dat zwaare
 kostbaare Dijken daar alleen de Zeeweering
 uitmaaken. Tusschen het laatstgemelde Dorp
 en het begin van den grooten Zanddijk is
 zekere masfa Duinen, die aan de kust veele
 welbeklonken hoogten hebben, allen zeer
 goed onderhouden; en waar van het beken-
 de Kijkduin, aan welks voet Huisduinen
 ligt, de grootste hoogte heeft. Deeze Dui-
 nen zijn binnenwaards meest vlak en met
 enkele heuvelen bezet, en de grond is dik
 bekorst en mild met planten voorzien. Van
 gelijke goede natuur zijn de verdere Dui-
 nen in het uitgestrekte Distrikt van Huisdui-
 nen en de Helder, die in deszelfs Noorde-
 lijk gedeelte, en in onderscheide strooken
 van elkanderen gesepareerd liggen, en elk
 bijzondere benaamingen hebben (a). Het
 zijn

(a) De naamen deezer gronden, allen van wegens
 de Natie verhuurd, vindt men op Bjl. A.

72 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Huisdu-
nen, en de
Helder, zijn allen Konijn Duinen, en zij worden als
Duinmeijeren door het Land verpagt; egter
onder deeze expresse conditien, dat de
groote Zanddijk, en ook de kleinere Zand-
dijken, waartoe men sommige Duinen aldaar
heeft aangelegd, geheel Konijnloos moeten
gehouden worden. Wij willen ons hier
niet inlaaten over de mogelijkheid, om het
Konijn, geweid wordende op een Duin 't
geen langs zekeren Dijk geleegeen is, daar
van aftehouden, veel kan men zeker toe-
brengen door het stoppen van Konijnsholen
als anderssins, dat het Konijn weinig
schade doe aan zodanige Dijken: doch wij
zagen dat dit geheel niet geschiede, en von-
den zelfs het Duin, waar onder de hooge
Zanddijk ligt, vol met nieuw gedolven
holen, om het Konijn aldaar te lokken. —
Deeze Zanddijk is egter van de hoogste
aangelegenheid tot behoud van het Noor-
delijkst gedeelte van Holland. In den Jaar
1610. namen Staaten van Holland en West-
vriesland het kloekmoedig besluit om langs
het strand deezen Dijk ter lengte van 2300
Roeden, en zich strekkende tot aan de
Wooning de groote Keeten te doen leg-
gen, zijnde in ruim twee Maanden vol-
tooid (a). Dezelve heeft den naam verkre-
gen van den Dijk van Oldenbarneveld (b),

om

(a) Zie Chroniick van Hoern deur D. Velius van
Ao 1617 bl. 28.

(b) Zodanig wordt dezelve genoemd in het Rapport
der Commissie van superintendencie over de Zeedij-
ken en Zeeweeringen op de Requeste van J. Kopa-
c. f. van Sept. 1726. deeze naam schijnt niet bekend

te

om dat die waarschijnlijk aan s' mans poging, en invloed bij de Staaten voornaamlijk zijn bestaan was verschuldigd. Gaven wij boven bij ons berigt van het Eijerland op, dat de Zanddijk aldaar eenig Duin heeft doen aanwinnen, dit is boven al het heilzaam gevolg geworden van den gemelden Dijk van Oldenbarneveld. Ter plaatze van het vlakke breede strand, 't geen voor den Dijk gelegen heeft, en steeds op de gewoone kaarten blijft afgeteekend, heeft zich eene taamlijk breede rij van Duinen gevormd; zo zelfs dat zij door hunne overstuiving den Zanddijk aanmerkelijk hebben verhoogd, welke hier door volkomen de gedaante heeft verkreegen van gewoon hoog Duin: hier en daar bespeurt men nog ken-
tekenen van den Ouden Dijk.

Naar het Duin het Koegras, 't geen van kleinen omvang, en onder Callantsoog leegen is, worden genoemd die verbaazend uitgestrekte Zandgronden, welke tusschen Huisduinen, den Dijk van Oldenbarneveld, de Zijpe, Wieringerwaard, Zuider Zee en Wieringer Balch liggen: zij worden gereekend tusschen 11,000 en 12,000 Morgen groot te zijn, en bestaan uit Slibberige Zandgronden, die meerendeels met allerlei Kruiden begroeid zijn: hier en gindsch doen zich nogthans enkele plekken op van zulk eene schraale Kattekleij, dat er niets kan
groei-

te zijn geweest aan de schrijvers van den tegenwoordigen staat van Holland, noch aan le Frank van Berckhey Schrijver der Natuurlijke Historie van Holland.

74 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Het Koe-groeijen; en het is ook bekend dat er veele
gras. plasfen en moerassen zijn, waar door het
Koegras niet dan bij eene langduurige droog-
te kan bereeden worden. — Door den
Dijk van Oldenbarneveld is het beveiligd
tegen de hooge vloed en der Noord Zee;
doch aan de Zuider Zee ligt het geheel on-
bedijkt, waar door deeze Gronden, behal-
ven de in het midden liggende Duinen, des
Winters allen onder water staan. — Van
deeze uitgestrektheid worden eenige voor-
deelen getrokken, daar er ruim 2000 Schaa-
pen des Zomers opgeweid worden, waar-
van er nogthans bij schielijk opkomende
vloed en der Zuider Zee veele verdrinken.
Doch welke meerder voordeelen zouden
deeze gronden aanbrengen, indien hier zulk
eene bedijking geschiede, als waar door
verre de meeste gronden van geheel Noord-
holland zijn aangewonnen. Meermaalen heeft
men in het Koegras doen delven, en zeer
goede Kleigrond gevonden; zelfs op die
plekken, waar de bovenste korst uit harde
Kattekleij bestaat, ligt onder een zeer vrucht-
baare grond. De Wieringerwaard die ten
Zuiden tegen het Koegras, en ook ten Oos-
ten tegen de Zuider Zee aan ligt, hadt
voorheen gelijke gronden; doch door de
bedijking in de voorige Eeuw is het één
der vruchtbaarste gedeelten van geheel Noord-
holland geworden.

Het zij verre, dat de bedijking van het
Koegras een nieuw denkbeeld zij; meer dan
ééns zijn hiertoe ontwerpen gemaakt, zelfs
heeft men nog eenige Jaaren geleeden een
Plan

Plan ontworpen, om ten minste 7000 Mor- ^{Het Koe-}
gen te bedijken niet met zwaare Zeedijken, ^{gras.}
maar met Zomer Kadijken, ten einde het
Water uit de Zuider Zee daar over 's Winters
bij hooge vlooden zich zou kunnen ontlas-
ten; daar het opgezette Zuider Zee water
anders bij zwaare storm, ligt elders tot groot
nadeel doortogt zou zoeken. Het grootst
gedeelte deezer gronden ligt onder het Di-
strict van Huisduinen en de Helder, door
eene lijn zeer onderscheiden op de gewoone
Kaart aangewezen, en is Nationaal: wes-
halven alle onderneeming van wegens den
Lande hier de minste tegenstreeving zou
vinden.

Onder Callantsoog ligt het overige ge- ^{Callants-}
deelte van het Koegras, mede tot deeze ^{oog.}
voormaaltg Heerlijkheid behoorende; in
welk Distrikt verders eenige Duinen zijn,
waar van sommige in kleine gedeelten hier
en daar verspreid, doch de meeste ter we-
derzijde van het Dorp liggen tot aan het
Strand; zijnde ontbloomt van Konijn, en heb-
bende eene genoegzaame hoogte en breed-
te, om eene natuurlijke goede Zeeweering
uittemaaken. In deeze Duinen zijn groene
vlakten, waar van eenig gebruik tot bewe-
ding wordt gemaakt; en wij vonden in de-
zelfde, in het midden van den Zomer eene
aanmerklijke plas, niet op de kaart aange-
wezen, genaamd het Duinmaajers water:
alles is wel onderhouden, en het Duin goed
bekorst, en bij den Dijk de Zuidschinkel
zagen wij eene lange strook Duin vol en
zwaar begroeid met de gewoone hei. —
Van

Petten
en den
Hondsch-
bosch

Van daar ligt voor den Zijpsen Zeedijk nog eene smalle strook Duin tot bij Petten.

Het is te overbekend, hoe alhier en elders op langs Petten en den Hondsbosch tot aan Camperduin onze kust op eene ontzettende wijze, en meer dan elders is afgenomen: het behoort niet tot onze taak eene beschrijving te geeven van deeze afneeming (a) en van de kloeke maatregelen, die hier tegen worden in het werk gesteld; het zij genoeg te berigten, dat van Petten tot Camperduin, geene Duinen hoegenaamd meer gevonden worden; en dat eene onlangs gemaakte kostbaare Zanddijk, die in dit Jaar zal voltooid wezen, benevens de aangelegde steenen hoofden de Natie zo veel mogelijk zullen secureeren tegen verdere afneeming, 't geen boven al de twee gelukkige voorbeelden van den Eijerlandschen Zanddijk, en dien van Oldenbarneveldt, met de daar door geacquireerde Duinen, met zo veel grond doen verwagten.

Bij

(a) In een Placaat van Keizer Maximiliaan Aq. 1510. te vinden in Merula's Plakaaten van de Wildern. bl. 196. wordt reeds gezegd; „ dat men van de Duinen van Petten ende 't Hondsbosche *dagbelijcx* „ ziet, dat zij tot onverwinnelike schade ende Cos- „ te van den Lande komen”. De afneemingen in deeze Eeuw zijn aangewezen op eene kaart van M. Boltra agter zijne Verhandeling in de werken van de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen, D. II. St. 2. bl 637 en verv. en op de gewoone kaart van den Hondsbosch van Spruitenburg Ao. 1739. zijnde deeze verkleind met een berigt der afneeming tot Ao. 1782. door A. Roscam Kool in de gem. Holl. Maatsch. D. XXI. bl. 145. env.

Bij Camperduin, neemen de massa Zee Schoor-
of buiten Duinen hun begin, die onafge-
brooken in ongelijke breedten tot aan ter ^{ler Dui-}
Heide in Delfland, Holland tot een voor-
muur verstrekken tegen de Noord Zee. Het
Camperduin zo gedenkwaardig door den
Zeeslaag van 11. October 1797., is een
vast baken in Zee uit hoofde van zijne
hoogte; als ook om dat het ten Noorden
niet dan vlakke gronden voor zich heeft.
Van daar verbreedten zich de Duinen in een
halven Cirkel langs Harriger, Groeter en
Schoorl-Ban tot voorbij het Dorp Schoorl;
en volgens de gewoone kaarten zullen zij
van alle de Duinen onzes Vaderlands in dit
Distrikt de grootste breedte, zelfs tot die
van 1300. Roeden hebben. Nergens vindt
men ook zo hooge Duinen, vooral aan den
voorkant, alwaar zij een vaste keeten tegen
de binnenlanden uitmaaken; doch agter de
Schoorler Kerk zijn deeze Bergen de hoog-
ste van allen, en zullen de meeste omtrent
200. Voeten hoog zijn boven het binnen-
water: zelfs werdt ons een Duin aangewe-
zen, 't geen 211. Voeten boven Schoorl
ligt, terwijl dit Dorp zelve 18 Voet boven
het binnenwater is, en dus dit Duin de
hoogte heeft van 229. Voeten boven het
binnen water, 't geen veel hooger is dan
Camperduin zelve.

. Deeze Bergen aan den voorkant wel verre
van eenige vrees in te boezemen, dat zij eenmaal
los raakende door hunne verstuiwing de akelig-
ste verwoesting na binnen zouden aanrigten,
leveren het bekoorlijkst gezigt op, daar zij
even

78 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Schoor-
ler Dui-
nen. ven voorbij Groet tot in het District van Bergen aan de binnen zijde voor een groot deel van onderen tot aan den top beplant zijn met schoone eiken, Berken, en enkele ijpen Boomen, die op veele plaatsen een zwaaren lommer verspreiden over de wegen, langs den voet deezer Bergen liggende. Hier wordt dus onwederleggelijk getoond de mogelijkheid van de hooge Duinen, ten minsten aan de Oost en Noord Oost zijde met hout te beplanten tot aan hunne toppen. Ter plaatze waar geen hout staat, is alles zwaar bekorst en dik met helm begroeid; terwijl wij het ook der bijzondere opteekening waardig agten, daar wij dit nergens dan hier ter plaatse gevonden hebben; dat sommige Bergen meer na het midden geleegen van boven tot beneden met gewone heide geheel bedekt waren. — Het Zand heeft zo hier, als verders Noordwaarts op, zelfs tot op Texel eene witheid, fijnheid en doorschijnendheid die aan het Duinzand, Zuidwaarts op niet gevonden wordt, dan in eenige smalle laaggen en beddingen; doch in de Harriger-Ban valt dit Zand bij uitneemendheid wit, waarom aldaar de bekende Zandmennerij is aangelegd (a). Het Zand der Schoorler Duinen is niet overal even fijn en wit; wij vonden in tegendeel op sommige plekken boven op de Bergen zulke grove en keiagtige Zandkorrels en ook van onderscheide kleu-

(a) Zie boven bl. 6. en onder hoofdd. V. §. 1.

Kleuren, als wij op geene andere Duinen hebben aangetroffen. Schoor-
ler Duinen.

Behalven het wittezand, en het hakhout aan den voorkant, worden van deeze masfa Duinen groot tusfchen 2500 en 3000. M. geene de minfte voordeelen getrokken, liggende woest en ongebruikt; in het midden zijn zeker veele aanmerkelijke groene vlakten, waarop mogelijk eenige fchaapen geweid, of hout zou kunnen geplant worden; maar veelen van dezelve zijn moerig door het water van de Bergen afzakkende, en hebben ook gevaarlijke welgronden, terwijl zij des Winters in Poelen en Meiren veranderen: daar en boven maaken zo wel de bergen aan den voorkant, als die tusfchen de valleijen liggen, dezelve vrij ontoegankelijk om 'er het gemelde gebruik van te maaken. Het is hierom zeer verfchoonbaar, dat de hoogten in het midden raauw en onbezorgd worden gelaaten, waar door zij naar welgevallen verftuiven. Alle deeze oorzaaken brengen te weeg, dat nergens in het voorig Holland eene zo barre uitgestrekte woestijn gevonden wordt dan in het midden der Schoorler Duinen. — Aan den Voor- en Zeekant wordt de Helm- en Stroo-planting zeer wel bezorgd, inzonderheid moet aan het Camperduin 't geen als aan den uithoek ligt, en dus aan de meeste winden is blootgefteld, jaarlijks fterk de hand gehouden worden.

Een aanmerkelijk verfchil doet zich op tusfchen deeze en de daaraan grenzende Berger Duinen ten voordeele van de laafte — Tot op de hoogte van het Rampen-bos worden

80 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Berger
Duinen.

den zij allengkens minder breed, en hebben ook minder vervaarlijke en rauwe hoogten dan de voorgaande. Weinig minder dan de helft van alle deeze Duinen, zal geheel uit valleijen bestaan, die, daar dit gedepopuleerde Duinen zijn, allen, uitgenomen de vlakke Zuider-achterveld, met schoon Berkenhout bezet zijn; waarvan veelen opzettelijk gezaaid zijn, doch de meesten zich zelfen door zaaijing en opslag voortplanten: en deeze boschen zullen ongeveer 400 zo niet 500 Morgen uitmaaken. Volgens mondelinge informatien ons op andere plaatsen medegedeeld, wordt er van wegens de geweeze Heerlijkheid van Bergen op de Jaarlijksche hout verkooping omtrent 10,000 of 11,000 Gulden hout verkogt: het is waar dat hier onder begreepen is al het hout, dat in het groote Berger Bosch gehakt wordt, maar een groot gedeelte komt ook van het hout, dat in deeze Duinen valt.

Wim-
nummer
Duinen.

Een gedeelte van den voorkant in dit District als ook in het Noorder deel van Wimmenum, welks Duinen de meeste overeenkomst hebben met die van Bergen; bestaat ook gelijk onder Schoorl uit zeer hooge Duinen, die even zo met vrij hooge boomen beplant is. De Wimmenummer Duinen, die tot aan Egmond weder in breedte een weinig afneemen, hebben in het midden uitgestrekte vlakten, die ook allen beplant zijn, en goed hakhout opleeveren: het overige ligt woest en brengt geen ander voordeel op dan eenig konijn, dat hier gevonden wordt. —

Veel sterieler en met minder vlakten bezet,
zijn

Zijn de Egmonder Duinen, uitgenomen aan ^{Egmond} het Zuidelijk gedeelte. Zij liggen allen ^{der Duinen} woest ten behoeve van het Konijn, en hebben in het midden regelmaatige hoogten en laagten, die vrij goed bekorst zijn; doch dicht aan Zee vindt men barre hoogten en dalen, die langs de kust zo veel mogelijk met helm bezorgd worden, gelijk ook onder Wimmenum en Bergen. Op deeze Duinen doet zich eene omstandigheid op, zeer gunstig voor alle proeven die hier immer ter cultuur mogten genomen worden; dat zij naamlijk aan den voorkant geene hoogten van aanbelang hebben, en dus zeer toegankelijk zijn.

Aan het Zuidelijk einde van Egmond ^{Cattus} verbreeden zich de Duinen, en behouden ^{cummer} vervolgens nagenoeg gelijke breedte tot aan ^{Heems-} de Heemskerker Duin buurt: van daar tot ^{kerker en} even voorbij de Breeslaap zijn zij omtrent ^{Wijker} 300. Roeden minder breed, en strekken zich ^{Duinen.} vervolgens wederom meer na binnen uit; en in deeze breede uitgestrektheid van Egmond tot voorbij het huis te Brederode, of het Noordlijk scheid van Bloemendaal, hebben wij de Duinen van eene zo goede gesteldheid, vlakken en vruchtbaaren grond gevonden, dat wij in onze beschrijving van dezelve, eenigermate vreezen van grootspraak te zullen beschuldigd worden. — Bij de twee aanmerklijke vlakten, het groot en klein Vogelwater, nog gedeeltelijk onder Egmond liggende, en waar van de eerste alleen eene vallej van ongeveer 150 Morgens zal uitmaaken, beginnen de valleijen van

F

ge-

82. Tegenwoordige staat der Duinen

Castri-
cummer
Heems-
kerker en
Wijker
Duinen.

gelijke en meerdere groote, die in het midden der Duinen bijna onafgebrooken op elkanderen volgen; en slechts door eenige smalle reijen van begroeide heuvelen, die zich nu Oost en West, dan Zuid en Noorden uitstrekken, zijn afgescheiden. Van de Breeslaap tot aan Egmond hebben wij twee dagen, elken dag ruim zeven uren door zodanige valleijen gewandeld, die wij niet schroomen, alleen zo ver de Heemskerker en Wijker Duinen betreft, met elkanderen in het ruw te berekenen op ruim 3000. Morgens: op veele plaatzen in deeze vlakten werdt het gezicht zo voor als agter ons door door niets gestuit, en konden wij aan wederzijden den horizont zien; bestendig werden wij in het midden der vlakten de Toorens van de Egmonder Kerk en Abtdij gewaar, zelfs tot onder Wijk aan Duin, van waar in eene lengte van 3000 Roeden geene hoogten ons verhinderden, nog deeze toorens te zien. Alle deeze vlakten zijn bedekt met eene meenigte van onderscheide grasfen en planten, men vindt er zelfs t' elkens veel witte en ook roode klaver, zo dat wij van de meeste kunnen zeggen, 't geen wij boven (a) van de Meente op Texel verklaarden, dat zij als ongebruikte Weilanden moeten gerekend worden (b). Veele Greppels zijn ook

(a) Zie bl. 69.

(b) De gunstige beschrijving van deeze vlakten gegeven in de Nieuwe Algemeene Konst en Letterbode van Ao. 1796. No. 140. bevonden wij nog

ook door de Natuur gevormd., van welke de Castrice
geenen die tuschen Noortdorp en de cummer
Beverwijk liggen, haare uitloozing hebben Heems-
door beekjes die na de binnenwateren vloeij Wijk
jen; Indien dezelve slechts verbreed of tot Duinen
flooten werden gemaakt, om het water be-
tere afleiding te bezorgen; en de gronden
naar behooren werden toegemaakt, zou hier
eene aanzienlijke meenigte van Runder Vee
zelfs, kunnen geweid worden.

Boven al zou men ten dien einde de beste
partij kunnen trekken van de groote hoep-
beek, die op de kaart is afgeteekend, en
met zijne kronkelingen 1700 Roeden lang
zal zijn. Dezelve begint op de hoogte van
Noortdorp, loopt Noordwaards op door de
Duinen van Deutz, Abbinck en Geelvink
en vindt zijne uitwatering bij Baccum in de
Schulpvaart, die na Limmen loopt: des
zomers is de beek meest droog, doch in
de overige tijden van het Jaar vloeit zij
sterk. Zeer gunstig zijn ook deeze vlakten
geleegen ten aanzien van den voorkant, die
behalven onder Castricum, nergens hoogten
van aanbelang heeft; sommige vlakten voor-
al onder Heemskerk liggen tot aan de bin-
nengronden, en van anderen is de toegang
na het midden zeer gemakkelijk: in het kort,
hier is slechts noeste vlijt noodig tot bear-
bei-

te flauwe denkbeelden te geeven van detzelver
uitgestrektheid en geschiktheid voor de Cultuur. Al-
zo worden de Duinen van Deutz aldaar berekend
op ongeveer 900 Morgens groot, terwijl uit authentie-
que berichten blijkt, dat zij 1414. Morgens groot zijn;
Zie Bijl. B. No. 10.

84 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Castri-
c immer
Heems-
kerker en
Wijker
Duinen.

beiding van den grond; en binnen kort zal men eenige Duizende thans nutteloos liggende Morgens beteeld of beweid kunnen zien Met opzicht tot de gunstige gesteldheid aan den voorkant, zonderden wij Castricum uit; de groote valleijen in het midden hebben in dat Distrikt vóór zich, aanmerkelijk hooge, zeer onregelmaattige Duinen en slechte verwaarloosde gronden, die de rampzaligste verstuiving te weeg brengen, welke door ons in haare treurige gevolgen beschreeven is, bij eene voordragt deswegen in den voorleeden Jaare aan het Provinciaal Bestuur gedaan (a), en waarvan de oorzaken, als ook de middelen tot herstel door ons gedetailleerd zijn opgegeeven bij een ampel Rapport van December 1.1. op een advis van het Provinciaal Comité tot herstel van deeze verstuiving, waar aan wij ons in deezen refereeren. —

Aan den Zeekant zijn weder hooge Duinen, doch die geheel verwaarloosd en in een verstuifbaaren staat liggen: geduurig deden zich aan ons oog op geheel raauwe hoogten van eenige Honderd Roeden in de lengte, 'tgeen te zorglijker is in de verre gevolgen voor de Heemskerker en Wijker Duinen, om dat deeze keten Zeeduinen niet zeer breed is, en zo veele uitgestrekte vlakten agter zich heeft. Deerlijk is dit inzonderheid gesteld ter wederzijde van het Dorp Wijk aan Zee: ten Noorden zagen wij

(a) Zie de gedrukte Decreeten van 30, September 1797. bl. 730 en 731.

wij eene ontzettende breede opening door Z. W. Winden veroorzaakt, die zich van het strand tot diep na binnen uitstrekt, en aan de Zuidzijde komt eene geduchte verstuiving uit de verwaarloosde Breesaaper Duinen, die zeer grooten hinder toebrengt aan den weg die na het Dorp loopt, en waardoor ook de Duinen aan Zee voor het Dorp liggende, die reeds zeer hoog zijn, nog geduurig accresceeren; gelijk ook de kust zelve aldaar eer toe dan afneemt. Dit heeft het droevig gevolg, dat het deezen Zee-Dorpelingen van Jaar tot Jaar bezwaarlijker wordt, met wagens op het strand te komen, 't geen veelligt mede eene bijoorzaak is van het deerlijk verval der Visscherij alhier, en van het geheele Dorp. Verder vindt men Zuidwaards op, zo verre zich den Hondsbosch uitstrekt, dat is tot omtrent de hoogte van het huis te Brederode, de Duinen langs het strand in een even verwaarloosden staat: niet ver van Wijk aan Zee zijn weder twee geduchte openingen, en wel verre, dat zij voor het overige eene gelijke keten van hoogten vormen, staan veele Duinen geïsoleerd, en tuitelagtig, dreigende met den eersten zwaaren stormvloed ondermijnd te worden, waar na hunne kruinen zullen moeten instorten.

Dat wij ons weder begeeven na het midden der Duinen, en nog ééns het oog slaan over de straks beschreeven onaf-oogbaare valleijen. Wij gaven deeze goede gronden op als woeste en ledig liggende landen. Van Egmond tot op de helft

Castri-
cummer
Heems-
kerker 'en
Wijker
Duinen.

86 *Tegenwoordige staat der Duinen*

der Duinen onder Casticum is het konijn het éénige product, en vrij talrijk; en on-
 aangezien de bekende nadeelen, die hetzel-
 ve aan alle Landen veroorzaakt, heeft dit
 gedierte deeze gronden niet geheel kunnen
 bederven, daar dezelve eene schoone groe-
 ne oppervlakte behouden hebben. Van de
 verdere Heemskerker Duinen zijn die van
 Deutz geheel Konijnloos, en die van de
 Graaf, als ook de Wijker Duinen, kunnen
 tegenwoordig bijna niet meer den naam van
 Konijn Duinen draagen. — En het is in
 de Duinen van Deutz, dat men van het
 Noorden afkomende, en moede van niet
 dan onbebouwde en onbewoonde strecken
 doorkruist te hebben, zich voor het eerst
 kan verheugen in proeyen te zien, die al-
 daar tot eigenlijke Cultuur genomen zijn.
 Wij zullen vervolgens in dit ons Rapport
 de ondernemingen van eenig aanbelang bij
 elkanderen voegen en gezamenlijk doen
 kennen; het zij thans genoeg te berigten,
 dat in het derde Duin van Deutz (a)
 niet ver van de Hoepbeek eene schoone,
 uitgestrekte en alleszins weislaagende Bouw-
 boerderij gevonden wordt, ruim 25 Jaaren
 geleeden opgericht; terwijl een groot aan-
 tal jong Rundvee en eenige Schaapen op
 de overige nog ongeroerde gronden geweid
 worden. Verders treft men hier en gindsch
 eenige kleine bebouwde strooken aan, waar
 uitneemende Rog, Haver en Garst worden
 ge-

(a) Het vierde Stuk der Heemskerker Duinen,
 zie pl. 16.

geteeld; en het Duin, dat van de Scheids-
 paal van Castricum en Heemskerk tot aan
 het huis te Vloten aan de Oostzijde van
 den Postweg ligt, is ook meest bebouwd
 of beplant; gelijk men mede aan den bin-
 nenkant van het eerste Duin van Deutz (a) ze-
 dert weinig Jaaren veel Duin allergelukkigst
 heeft beteeld. Van de woest liggende gron-
 den moeten wij hier ook uitzonderen de
 vlakke Kroften, op de kaart kennelijk,
 niet verre van Wijk aan Zee liggende, die
 met wallen in verschillende Kampen zijn
 afgescheiden, en waar eenig Rundvee en
 Paarden geweid worden. Meer na het Dorp
 naderende, vindt men eenige houtbos-
 schen reeds van over langs aangelegd, en an-
 dere gronden tot Teelland gebruikt; jaa de
 Zeekroft vlak bij het Dorp is tegenwoordig
 eene Grasrijke weide: tegen de Binnenlanden
 aan zijn ook de Wijkervuinen met eenige
 gedeelten gelukkig beplant, en hier engdich
 kleine stukken beteeld. Doch alle deeze
 beteelde, beweidde of beplante Stroo-
 ken zijn naauwlijks merkbaar in de ver-
 baazend uitgestrekte woeste Velden, waar-
 in zij geleegen zijn.

Van meerdere aangelegenheid is in dee-
 ze volgreeds van Vlakten de geheel bebouw-
 de Breesaap onder Velzen; groot omtrent
 400 Morgen, en zedert het midden deezer
 Eeuw aanzienlijk verbeterd, zo zelfs dat
 tegenwoordig daar in reeds zeven boerde-
 rijen zijn aangelegd: bovenal is dezelve op-
 mer-

(a) Het Zevende Stuk der Vuinen als vooren.

Duinen merklijk door eene bijzonderheid, die nergens dan hier plaats heeft, dat zij naamlijk geheel omringd is door eene Duinsloot, die niet alleen na binnen, maar zelfs na Zee eene gelukkige uitloozing heeft. Van oude tijden her heeft hier zeker water na Zee gevloeid (a), 't geen thans niet meer is dan eene Duin-Beek, op de gewoone kaarten (b) afgebeeld, en genaamd het Watergat: van de gemelde Duin-Sloot vloeit dit met kleine kronkelingen, en digt bij Zee tusfchen groote hoogten, tot aan het strand. Wij bevonden dat deeze Beek, fchoon door ons geïnſpecteerd in het midden van Octo-ber, als toen niet ſterk vloeide digt bij Zee: aan den voet der Duinen op het ſtrand vormt het gemelde Watergat eene plas, welke het water ontlaſt door eene ſmalle kreek, die zich onmerkbaar in Zee verliest. Het heeft veel te lijden van de Overſtuiving der Verwaarlooſde hooge Duinen; en wij bevonden, dat het, zo aan den mond als meer binnenwaards, zedert kort eenigszins hadt moeten uitgegraaven worden, om het water doortogt te geeven. —

De Breeſaaper Duinen zijn niet allen even

39

(a) Door ſommigen gehouden voor één der oude uitloozingen van den Rhijn, inzonderheid is dit nog onlangs beweeſd in de ſchoone Voorrede van een Werk, waarvan zeer weinige Exemplaren voor handen zijn: *Traité du Guerre entre les Bataves & les Romains, par le Marquis de St Simon, au deſſe de l'auteur.*

(b) Ook op de Rhijnlands Kaart, doch alleen op de vernieuwde van A. 1746.

zoverwaarloosd als bij Wijk aan Zee, na het Zuiden zijn zij minder hoog, meer bekorst, en zijn tusfchen beiden groene vlakten ge-
leegen. — De ftrook Duin tusfchen de vlak-
ten de Breefaap en de binnenlanden liggen-
de is meer heuvelagtig dan de vlakte zelve;
doch de natuur, hier uitneemend mild in veel-
vuldige gewassen opteleeveren (a), toont
zo hier als meer Noordwaards op ten duide-
lijkften, dat zij geene pooging ter cultuur
onbeloond zou laaten, gelijk dit daadelijk
het geval is aan het Zuideinde der Ooste-
lijker Duinen, alwaar eene hoek zedert 9
jaaren uitneemend bebouwd is. —

Het zij ver dat deeze reeks van vlakten zou-
de ophouden, wanneer men op de zogenoem-
de Heere - Duinen komt. Deeze bestaan voor
verre het meerendeel uit Valleijen; zelfs vindt
men dicht bij Zee agter de hoogten langs het
strand reeds op veele plaatzen groene en
Grasrijke vlakten: en hier heeft de Natuur
zelve gelijk in de Berger Duinen niet ge-
wild, dat deeze 800 of 900 Morgen nut-
teloos zonden liggen, zijnde bijna alle de vlak-
ten vol van Berken opflag, die uitgestrek-
te Bosfchen opleeveren. Zelfs werdt ons
in deeze oorden berigt, dat er in het voo-
rig jaar (A°. 1796) ruim 40,000 takbos-
fchen uit deeze Duinen zouden gekomen
zijn.

(a) Het is den Botanici bekend, hoe in de Gor-
gers flora vii provinciarum, de Breefaap en de Dui-
nen van Westerhout daar bij geleege, als groeiplaat-
zen van veelvuldige Planten worden opgegeeven.

Duinen zijn. Wij deden ze reeds boven (a) als eene Gemeente kennen, zo dat niemand van de deelneemers enig privativeit eigendom heeft, en daar door buiten staat is gesteld iets ter cultuur te onderneemen; waarover ons sommigen hun leedwezen betuigd hebben. Aan den voorkant treft men weder meer hooge Duinen aan, die thans goed bekorst en beklonken zijn, maar nog in deeze Eeuw, door hunne verstuiving veel verwoesting hebben veroorzaakt, inzonderheid bij den Kruidberg (b): zelfs zouden volgens overlevering 40 Morgens van den Kruidberg onder het hooge voorduin liggen.

**Bloemen-
daal.** Minder gunstig zijn de Duinen onder Bloemendaal; zij zijn hoog aan den voorkant, waar van eenigen tot aan den top met hoog geboomte meest eiken beplant zijn, aan wier voet deeze en geene beekjes vloejen: in het midden liggen stuifbergen, waar tuschen egter groote groene vlakten geleegen zijn. Zo hier, als onder Overveen en Vogelenzang, doen

(a) Bl. 19 en 20.

(b) Hier door is zelfs eene som van f 281 Verponding moeten geremiteerd worden: dit wordt opgegeeven in een stukje „Consideration en midde-
„len om de Duinen te herstellen, en door het be-
„weiden met schaapen wol te bekomen &c.”
Ao. 1739 gedrukt te Haarlem, en op nieuw uitgegeeven door den Burger P. T. Couperus agter zijne brieven over het voortzetten van schaapen en het verfijnen van wol Ao. 1793. — en is de gemelde bijzonderheid opgegeeven in de genoemde Consideration bl. 32 van deeze uitgaave. Veele schoone bedenkingen vindt men in deeze Consideration, doch te gelijk veel overdreevens.

doen zich zulke regelmatige Kerenen van <sup>Bloemen-
daal.</sup> hooge Duinen, waar door Voor-Midden-
en Zee-Duinen doorgaans zijn afgeschei-
den, op; als wij in den beginne van dee-
ze onze beschrijving voorloopig gemeld
hebben.

De Voorduinen onder Overveen zijn van <sup>Overveen
en Voge-
lenzang.</sup> een goede gesteldheid, niet berg-
heuvelagtig; en aan de Zuidwest zijde van het
Dorp geheel vlak, tot niet verre van den
Zandvoorder Rijweg af. De voorkant; van
het beplante hooge Duin van Vollenhoven
af tot aan het Dorp, is zedert weinig Ja-
ren voor een groot deel beteeld: zo ook
ligt de gemelde vlakte niet geheel nutteloos,
en is inzonderheid agter de Hofstede Elswout
met jong vee beweide; terwijl ook hier
en daar het geboomte zeer gelukkig groeit.
hier troffen wij voor het eerst eene eigen-
lijke Zanderij aan, (want te Harge wordt
het zand slechts afgekard (a)). Niet al-
leen is aan het begin der Duinen agter het
Dorp, de breede Vijver of kom genoemd
de nieuwe Brouwers Kolk, om dat het de
Haarlemmer Bierbrouwerijen van water voor-
ziet; A°. 1794 met ruim 2 Morgen ver-
breed (b), en gevormd door het water dat
op de meest zichtbaare wijze uit het Duin
afzijpelt, en door kleine beekjes zich in den
algemeenen kom verzamelt: — maar ook
heeft de Eigenaar van de Hofstede Elswout

(a) Zie beneden Hoofd. V. §. 1.

(b) Bijl. C. No. 14.

92 Tegenwoordige staat der Duinen

Overveen en Vogelzang. ongeveer 60 Roeden ten Zuiden van gemelde Kolk eene Zanderij geopend, die reeds tot dicht bij het Duin het Kraantje Lek gevorderd is (*b*); hebbende genoemde Eigenaar nog meer Zuidwaarts op, bevoorens reeds ter verfraaijing zijner Hofstede doen afzanden.

Agter de eerste Keeten hooge Duinen, die allen aan wederzijde zwaar bekorst en begroeid zijn, liggen de midden Duinen met uitgestrekte en schoone vlakten; alwaar men terstond de gelukkige gevolgen bespeurt van de groote onderneeming van eenige Haarlemsche Burgers, met de woningen en stallingen door hun gebouwd, die wij vervolgens breeder zullen beschrijven. De agter of Zee-Duinen zijn mede niet ontbloot van zeer goede vlakten; terwijl wij ten aanzien van de Duinen langs de kust zo hier als onder Bloemendaal, beide behorende onder het Heemraadschap van Rhijnland, een merkbaar onderscheid gewaar wierden bij de straks beschreevene onder den Hondsbosch, zij maaken eene schoone, gelijkmaatige en welbezorgde keeten uit tot bij Zandvoort.

Laat ons weder tot den voorkant te rug keeren: te vergeefs zal men ten Zuiden van het kraantje Lek zoeken zekere vlakke grond, weleer tegen de binnenlanden aanliggen-

(*a*) De ligging en strekking van deeze Zanderij, als ook van de Brouwers Kolk is aangewezen op de gedrukte kaart, opgemaakt Ao. 1794 door den Landmeester D. Engelman, en bevattende eene afteekening van den omtrek der Stad Haarlem, in deszelfs tegenwoordige situatie.

gende, genaamd de Volmeer, en op de Overvech
Rheinlands kaart afgebeeld: deeze was met <sup>en Vogelen-
lenzaag.</sup> de woning, daar op geleegen reeds Ao.
1739 ondergestooven en vernield (a), en
is thans te zoeken onder hooge Duinen,
doch die uit hoofde van den dikken korst,
waar mede zij begroeid zijn, iets dergelijks
niet meer doen vreezen.

Van de verdere vlakke en heuvelagtige
gronden langs de binnenlanden geleegen is
de beste partij getrokken. Tot aan het
Zuidlijk einde van den Aardenhout op de
hoogte van den Spuibrug agter de plaats
Leijduin, vindt men de Voorduin van het
Bentveld, van Muilman en van Holst, meest
beplant met hak boschen, en ook met hoog
geboomte van verschillende soorten, die veele
schoone laanen en wandeldreeven opleeveren.
bovenal strekken zich na het midden der Dui-
nen uit, de boschen en laanen rondom de
woningen van het groot en klein Bent-
veld, waar tusschen de beplante rijweg na
Zandvoort in loopt. Hier wordt ook meer
dan ééne Duinsloot, beek of watering ge-
vonden, waardoor het afzakkend Duinwater
geleegenheid vindt, na de binnen wateren te
vloejen. De midden-Duinen mogen in dee-
ze uitgestrektheid met meerdere hoogten be-
zet zijn, waarvan sommige in een verstuif-
baaren staat liggen; nogthans worden in de-
zelfde aanmerkelijke vlakten gevonden, die niet
alleen eene groene en grasrijke oppervlak-
te

(a) Zie consideratien als vooren en ter aange-
haalde plaats.

94 Tegenwoordige staat der Duinen

Overveen en Vogelenzang. te hebben, maar welkers gronden uit zwarte aarde bestaan. Vijf, zodanige vlakten volgen succesfelijk, op elkanderen, door hoogten afgecheiden; en deeze zijn elk meer dan 100, ja sommigen 200, en meer Morgens groot. Bovenal verdienen opmerking het groote en kleine Zwarteveld, zo uit hoofde van hunne gronden als gunstige ligging; hebbende twee gemakkelijke toegangen na den voorkant, in welke rigting geene hoogten van eenig aanbelang zijn. Deeze valleijen liggen geheel nutteloos, alleenlijk wordt op de groote valleijen in de Duinen van het Bentveld eene kudde fchaapen geweid, onder het opzicht van een herder, die zeer wel tieren (a).

Alle de Duinen, te rekenen van die van Deutz onder Castricum af tot hier toe, zijn of gedepopuleerd, of het Konijn wordt er tegenwoordig zeer fchaars gevonden; en het is daar aan alleen toetefchrijven, dat er eenig ander Vrucht gebruik van getrokken kon worden. De Voorduinen van Hartsink agter de Huizen van de Vogelenzang die ook goede vlakten hebben, moeten nog hier onder geteld worden, en zijn ook de poogingen ter cultuur aldaar met een gelukkigen uitflag bekroond. —

Maar

(a) Gelijk wij het Molenduin onder Velzen niet befchreeven hebben, zoo ook behoeven wij van het Leiduin in de Vogelenzang mede niats optegeven om dat de Erfpagts-gronden aldaar, zo ten aanzien van de natuur van den grond, als van het gebruik daer van gemaakt, door ons op Bijl. C. genoeg befchreeven zijn.

Maar met de Zandvoorder Duinen tot aan Overveen-
het zelve Dorp strekkende (a), vangen we- en Voge-
der de Konijn Duinen aan. Hier en ginds lenzang.
treft men nog goede vlakten aan, waar on-
der sommige der straks gemelden behooren;
zelfs vindt men aldaar eene Duinmeijers
wooning, genoemd het Paradijs, rondom
welke eenige grond met succes bereeld
wordt. Doch de hoogten bestaan meest-
al in rauwe en kaale blinkers, en boven al
zijn dezelve deerlijk gesteld na bij Zandvoort,
zo dat de gewoone rijweg, die een groot
quartier van het Dorp af over hooge Duinen
loopt, al meer en meer bezwaarlijk wordt.
Bij het Dorp heeft nagenoeg het zelve
plaats als bij Wijk aan Zee. De Bergen
daar voorliggende neemen steeds in hoogte
toe, en de wagens kunnen niet dan over
kaale steilten, die langs hoe meer verërgeren,
op het strand komen: en welk nadeel hier
uit voor de Zee-Olmers meer Zuidwaards
op gebooren wordt, is ligt te begrijpen.

Bij de Duinen van van der Swet vervolgen
de Konijn Duinen, zelfs tot aan de binnen-
landen; en zijn ook alle de Duinen, één
slechts uitgezonderd, onder het District van
Noordwijkerhout, en die enkel als voor
Duinen kunnen gerekend worden, woest
liggende gronden, die alleen aan het konijn
't geen hier zeer overvloedig aangekweekt
en geweid wordt, tot woning en voedsel
verstrekken.

Veel-

(a) Zie hier bij inzonderheid onze beschrijving
van de ligging der Eigendommen alhier.

Noord-
wijker-
hout.

Veelligt zullen sommigen, die met het plaatselijke alhier niet bekend zijn, meenen, dat deeze Duinen, van wegens hunne sterile gronden, hooge bergen, en ongunstige ligging tot eenig ander gebruik ongeschikt zouden zijn. Juist het tegendeel heeft plaats. — Het Duin van van der Swet nog onder de vogelenzang, heeft in het midden de groote vlakte het Sekveld waar naar dit Duin genoemd is, en welke haar begin neemt in de Duinen van Hartstuck: dezelve wordt doorsneden door een beekje, dat zich zelve heeft gevormd; in het midden der zomer nog eenig water hadt; zich uitstrekt tot in de Zilk, en verders uitwatert in de Leijdsche vaart. Dit zo wel als het Duin van gemelden Burger onder Noordwijkerhout heeft zeker veele hoogten, maar beide zullen aan vlakten weinig minder dan de helft, dat is tuschen 200. en 300. Morgen bedraagen. Eenige overeenkomst hier mede hebben de Duinen tot aan het Paarde Kerkhof, schoon veel vlakker en met minder hoogten bezet; doch van daar tot aan het Dorp Noorwijkerhout, ter lengte van 1100 Roeden, doen zich weder niet dan vlakke gronden op, die blijkens gelijk staan met de valleijen onder Heemskerk en Castricum. Er worden geene hoogten gevonden, en de gronden zijn alleen hobbelachtig, en hebben zwarte en vrugtbare aarde: niet tegenstaande het veelvuldig Konijn zijn er geene rauwe plekken, maar alles is begroeid met verschillende Planten; en 't geen bovenal hunne ligging voor de Cultuur gunstig maakt, is, dat er zo aan de Oost
als

als Westzijde breede Duinslooten loopen. Wa- Noord-
re het konijn hier verdelgd, elke ondernee- wijker-
ming ter bebouwing, zoo niet ter beweiding, hout.
zou hier ongetwijffeld gelukkig slaagen, 't
geen de Landlieden in deeze Oorden ons ge-
reedlijk erkend hebben.

Deeze onze beschrijving en bedenkingen
gelden ook omtrent het Silkerduin, meer na
binnen geteegen, alwaar zelfs nog kleine bos-
schen van verschillend hout van zelve groeiën;
doch zoo hier immer eenig meerder vrucht
dan het enkel konijn van zou getrokken
worden, zou dit niet langer eene onverdeel-
de gemeente kunnen blijven, gelijk het
thans als zodanig door den grond-Eigenaar
Jan Six aan de Ingelanden van de Silk ver-
pagt is. — Het Kerkduin bij Noordwijker-
hout is het éénige dat aldaar konijnloos is,
doch zeer dik bekorst en begroeid, en ligt
nu ten eene maalen nutteloos.

Wij moeten ook niet onopgemerkt laten
de strook Duinen, die bij de Langevelder Cap-
pel tusfchen Wei- en Geestlanden inligt, en
met de straks beschreeven Duinen, ten aan-
zien van derzelver goede en vlakke gronden
gelijk staat, indien zij die niet overtreft.
Moeilijk valt het nogthans hier te onder-
scheiden, wat Duinen, wat Geestgronden
zijn; daar zij door en tusfchen den anderen
liggen. Veele Geestgronden zo hier, als
verders Zuidwaards op onder Noordwijk zijn
geabandoneerd, en liggen woest, doch som-
mige dier gronden zijn vervolgens op eene
zonderlinge wijze geoccupeerd, en onder de
cultuur gebragt met een zeer gelukkig ge-
volg

Noord- volg. Wij hebben de vreemde handelwijze
wijken- hieromtrent door de Municipaliteit van Noord-
hout. wijk gehouden eenigszins doen kennen, in ons
te voren gemeld Berigt aan het Provinciaal Be-
stuur (a), waaraan wij ons weder Refereeren.

Wij hebben tot nog alleen de Voordui-
nen onder Noordwijkerhout beschreeven.
Het midden van de Luchterduinen, is we-
der door eene gelijke keeten Bergen, inzon-
derheid agter de Duinen van van der Swet
en Nic. Six, van de Voorduin en afgeschei-
den, en door eene evenwijdige Keeten
aan den Zeekant ingeslooten: en aldaar ston-
den wij weder verbaasd over de zeer uitge-
streckte, en ter lengte van ongeveer 700.
Roeden naast elkander liggende groene Vel-
den, die zich in deeze Duinen van den
Heer van Noordwijk aan ons opdedden. Zij
zijn afgebeeld op de Rhijnlands kaart, wel-
ke een juist denkbeeld geeft van hunne
uitgestrektheid. Wij zijn door gebrek aan
informatien wegens deeze Duinen, waar-
over wij ons boven reeds beklaagd hebben,
onbewust, of de Luchter-Midden- en Zee-
duinen allen voor gedepopuleerd moeten
gehouden worden: zeker is het, dat van de
genoemde valleijen niets beteeld, beweid
of beplant is, en dat twee Duinen konijn-
loos moeten zijn, doch hier van nader in
het vervolg.

Noord- Her is alhier, dat de Duinen weder ten
wijk. aanzien van hunne breedte aanmerkelijk veran-
deren

(a) Zie de gedrukte Decreeten aangehaald op
bl. 84.

deren. Van de Breesaap tot aan het Zuidlijk Noord-
scheide van de Vogelenzang zullen zij niet veel wijk.
in breedte verschillen, uitgenomen op de
hoogte van Haarlem, en wel inzonderheid
tusſchen de kleeverlaan en het Dorp Over-
veen, alwaar zij zich ruim 150. Roeden meer
na binnen uitſtrekken; doch onder Noord-
wijkerhout worden zij terſtond allengkens
smaller, en even voorbij de Langevelder Cap-
pel verliezen zij als op ééns hunne gewoone
breedte, en houden hier op langs de kust
al meer en meer smal te worden tot bij
Noordwijk aan Zee, alwaar zij tegenwoor-
dig nog geen 200 Roeden breedte hebben;
terwijl deeze smalle ſtrook, doch zich een
weinig meer verbreedende, vervolgt tot aan
het Mallegat bij Katwijk aan Zee.

Deeze geheele ſtrook welke Nationaal is,
heeft geene noemenswaardige vlakten, en be-
ſtaat meest uit hooge Duinen, doch minder
hoog dan om Haarlem. Agter de Langevelder
Cappel zijn dezelve deerlijk verwaarloosd, en
in een beklaaglijken verſtuifbaaren ſtaat; en
verder Zuidwaards op is dit weinig beeter ge-
ſteld. Rondom het Dorp Noordwijk, en verders
tot aan Katwijk zijn de hoogten meer beklon-
ken en bekorst, en de laagten ook van beter
natuur; nogthans vindt men er, door het
verwaarloozen der helmplanting, raauwe
en kaale gedeelten, die grootelijks verſtui-
ven, waarvan men een geducht voorbeeld
ziet agter de Hofſtede Vinkeveld; het raster-
werk aldaar op het hooge Duin ſtaande, is
telkens ondergeſtoven, en in den tijd van
20 Jaaren reeds ten dertemaalē vernieuwd.

100 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Noord- In de genoemde uitgestrektheid is elke ver-
wijk. stuiving te gevaarlijker uit hoofde van de
smalle strook Duin, welke aldaar de Zee-
weering moet uitmaaken; en die aan de stran-
den veel overeenkomst heeft met het geen wij
in het Zuidelijkst gedeelte van den Hond-
bosch boven (a) deden opmerken; doch
met deeze nadeelige uitzondering, dat de
gemelde strook door de afneeming van de
kust steeds smaller wordt. Van deeze strook,
die natuurlijk woest en ledig ligt, zijn al-
leen aan den voorkant eenige kleine gedeel-
ten beteeld, en langs den Duinfloot een
Cingel van hoog geboomte (b) geplant;
inzonderheid is de voorkant, op de hoogte
van zekere strook gronds, genaamd de Plas
onder Rhijnsoever tot aan het Mallegat, noch
het meest ter beteeling geschikt, en daartoe
met veel voordeel gebruikt.

De Kat-
wijken.

Het Mallegat is eene breede gegrave vaart,
strekkende van Katwijk aan Zee tot Katwijk
aan Rhijn, bij het uiteinde van de Rivier den
Rhijn. Het ligt zeer hoog boven het binnen-
water; heeft daar mede geene gemeenschap,
en is verders genoeg bekend door veele Ne-
derlandsche Geschriften over de oude uit-
gangen van den Rhijn. Hier worden de Dui-
nen weder aanmerkelijk breeder, en behou-
den tot aan den Scheveningschen weg nage-
noeg eene breedte van 600 tot 700 Roeden,
uitgenomen voorbij de Plaats Rijksdorp, waar
zij ruim 100 Roeden breeder zijn. Over het
Mal-

(a) Zie bl. 84, 85.

(b) Zie bl. 30.

Mallegat komende treft men terstond weder <sup>De Kat-
wijken.</sup> Duingronden aan, die alleszins van de voor-
rige verschillen in goede gesteldheid en vlak-
ke vruchtbaare gronden. — Rondom Katwijk
aan Rhijn is alles tot op de helft der Dui-
nen, en dus in eene breedte van 300 Roeden
vlakke grond, die rijk in planten zijnde, zwarte
aarde opleevert en volkomen geschikt is
tot de Cultuur.

Aan den voorkant langs den Wasfenaar-
schen weg zijn bekorste hooge Duinen, bij
het Dorp meest beplant; doch waar tus-
schen op meer dan ééne plaats de laage Duin-
gronden in eene aanmerkelijke breedte zich
strekken tot aan den weg, en dus zeer ge-
makkelijke toegangen hebben. De vlakten
worden meer Zuidwest van het Dorp af heu-
velagtiger, en bij de Meent nemen zij aan-
merkelijk af in breedte, tot aan het scheid van
Wasfenaar. Langs de Zee zijn het weder hoo-
ge bergen, die in hunne natuur, raauwheid,
en gebrekkige bezorging door helmplanting,
veel gelijken naar de strook ten Noorden
Katwijk op Zee. Nogthans liggen er dicht
bij dat Dorp schoone groene velden, waar
van eenigen, zelfs niet verre van den Vuur-
boet, ter beteeling in Erfpagt gevraagd
zijn. (a) Van deeze, alle Nationaale Gron-
den, is tusfchen de beide Dorpen veel partij
getrokken, blijkens de Erfpagtsgronden al-
daar, en 't geen wij daarvan op Bijlage C.
hebben aangeteekend. Nog geen 50 Jaaren
ge-

(a) En wel voor f 5 per Morgen, zijnde op
Bijl. C. de partijen No. 40—42.

102 *Tegenwoordige staat der Duinen*

De Kat- geleeden werdt tusſchen de beide Katwijken
wijken. aan wederzijde van den weg, die midden door
het Duin en de Erfpagtsgrond van W. F. H.
van Waſſenaar loopt, hooggeboomte geplant,
't geen tot op de helft van den weg zeer
hoog en voordeelig is opgegroeid, niet te-
genſtaande deeze Laan, inzonderheid aan de
Noordzijde geene beſchutting heeft, en ſterk
aan de winden is blootgeſteld.

Niet minder gelukkig ſtaan de verhuurde
Nationaale houtakkers (a) ten Zuiden van
den weg, ſchoon de Huur-conditiën niet
in alles worden opgevolgd; want niet alleen
worden deeze boſſchen gebrekkig ſchoon ge-
houden, maar op ſommige plaatzen zelfs
aardappelen daar tusſchen gepoot, zo dat de
meeste van deeze Boſſchen, niet, volgens de
exprefſe conditiën, naa het expireeren der
huurjaaren in denzelfden ſtaat weder zullen
kunnen geleeverd worden. — Het is ook in
dit District, dat wij gelijk onder Overveen,
afgezande gronden aantreffen, niet alleen
digt bij het Mallegar, maar ook bij het Ko-
ningsduin, alwaar de afgezande gronden de
ſchoonſte en vruchtbaarſte teellanden oplee-
veren, en hunne afzakking van water heb-
ben in de daar bij geleegen vaart. Voorbij
de gemelde houtboſſchen ligt onder Katwijk
weder alles woest en leedig; en zijn er nog gee-
ne handen gevonden, die dit onder beſtendige
cultuur bragten, of door beweiding verbe-
terden; doch tegen het ſcheid van Waſſenaar
vindt

(a) Zie Bijl. A. No. 15.

vindt men bij de Pan (a) Duizend schild, ^{De Kat-}
eenig gedeelte zeer goed en gelukkig be ^{wijken.}
teeld (b), en in de Pan zelve, die ook den
naam heeft van de Pan van Persijn, goede
Berk en Els; loopende hier langs zekere
greb, waar door het Duinwater zich na
binnen ontlast.

Van hier komende onder Wasfenaar, vindt ^{Wasfe-}
men weder hooge Duinen, welke den voor- ^{naar.}
kant bezetten met eene doorgaande keeten,
die wel bekorsten bezorgd is, tot nabij Waals-
dorp. De gronden agter Rijksdorp (c) en
de verdere strook, die van daar langs den voet
van deeze keeten agter de Hofsteden ligt,
zijn tot aan de plaats Voorlinden, meest met
hoog geboomte beplant. Langs den geheelen
voorkant loopt eene goede Duinfloot, die
zo wel als de Caswatering meer binnenwaards
liggende, het water ontvangt, dat van de
Duinen afzakt. Het was alleen aan den voor-
kant, dat wij de hooge Duinen in gelijkm-
atige rijen en in goeden staat vonden; de over-
rige masfa der Wasfenaarsche Duinen zo in
het midden als naar Zee bestaat, ten minften
tot op de hoogte van groot Haasbroek, mee-
rendeels uit Bergen die zeer onregelmatig
liggen; zo dat men hier bezwaarlijk de on-
derscheiding zal kunnen maaken van voor-
midden- en Zee-duinen. Deeze Bergen liggen
in

(a) De Vlakten in de Duinen worden in het Zuiden van Holland Pannen genoemd.

(b) Dit is de partij op Bijlage C. No. 50.

(c) Dit zijn de Erfpagtsgronden, Bijlaage C. No.

51—54.

G 4

naar. Waase- In een deerlijk verwaarloosden staat; zij zijn geheel kaal, van alle korst ontbloomd, en verstuiven naar welgevallen. In de uitgestrektheid van meer dan één uur gaans in de lengte, zijn wij niet dan over zodanige rauwe bergen getrokken, en behalven eenige weinige Helm, niet het minste kruid of plant gewaar geworden: ja wij verbeelden ons, dat wij ons weder bevonden in het midden der barre Schoorler-Duinen.

Het is hier te minder twijfelagtig, dat dit alleen te wijten is aan het schandelijk verwaarloozen der Helm- en Strooplan-ting; naardien ervaare Lieden van Wasfe- naar ons verzekerden, dat deeze Duinen over 20 Jaaren even goed bekorst waren als aan den voorkant. Tusschen deeze rauwe hoogten liggen nogthans hier en daar schoone uitgestrekte vlakten verspreid: de eerste van deeze is het groot en klein Berkheij (a) agter Rijksdorp, zeer bekwaam voor eene weide, en niet lang geleeden daartoe ge- bruikt, doch 't geen thans nutteloos ligt: tusschen deeze vlakte en den voorkant is het Duin ook eenigszins begroeid. Aan het Zuidlijk einde van groot Berkheij staan eeni- ge

(a.) Zie bladz 57. Het zal den Oudheidminna- ren niet onaangenaam zijn te verneemen, dat van het oude Zeedorp, waar naar deeze Pan genoemd is, nog onlangs door een Burger die ons dit verhaalde, gezien zijn een weinig binnenwaards van het strand, fundamente en andere overblijfsels van huizen, die nu weder zijn ondergestooven: deszelfs waare ligging is, te reekenen van den hoek van het Rasterwerk van Rijksdorp op den Berg de Klink, in de strekking van Noord West ten Noorden.

ge Berkenboschen, die het begin zijn van <sup>Wasfe-
naar.</sup> die talrijke en uitgestrekte Boschen, welke in de overige vlakten van deeze Natiōnaale Duinen gevonden worden — In de Berger, Wimmenummer en Heere-duinen zagen wij de geschiktheid der Duinen tot het opleeveren van Houtboschen: die van Wasfenaar staan ten deezen opzichte hier mede gelijk. Abeelen maar bovenal Berken zijn hier op het mildst door de natuur gezaaid in uitgestrektheden, die nu ééns 30, dan weder zelfs 60 Morgens uitmaaken. In de meeste Boschen is het geboomte hoog opgegroeid, en niet alleen in het midden der Duinen, maar ook dicht bij Zee; zelfs deedt zich maar 100 Roeden van het strand af de Nagtegaal hooren. Doch de verbaazende mildheid der natuur, niet door menschen handen geleid, is eene oorzaak dat dit geboomte niet nog weeliger groeit. Schoon sommige van deeze vlakten door het afzakkend water 's Winters drasagtig liggen, zijn ze nogthans bezet met zo veel Berk, Abeel en ander opslag, waar onder bovenal de Liguster, dat het malkander verdringt en ook den groei van het hoog geboomte veel belet. Met het enkel opslag van deeze Boschen zou eene uitgestrektheid gronds kunnen beplant worden, nog grooter dan deeze Boschen uitmaaken, welke van dit opslag gezuiverd zijnde, ook lucht zouden verkrijgen en veel sterker groeijen.

Wij zeiden straks, dat de Duinen tot op de hoogte van groot Haasbroek het meest verwaarloosd lagen. Verders op zijn zij ook minder bergagtig, en verstuijsbaar, terwijl ze

106 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Wasfe- ook meer boschrijke vlakten, schoon elk
baar. minder groot en uitgestrekt is, opleeveren.
De Rhijnlands kaart, die van hier tot aan
Scheveningen bijkans alles als hoog Duin
doet voorkomen, is in deezen het minst
naauwkeurig; en is de gesteldheid deezer
Duinen op de kaart van Delfland, zo verre
die strekt, veel beter aangewezen. — Om-
trent de Hofftede Voorlinden wordt de
voorkant mede vlakker, en slechts met heu-
velen bezet; terwijl ook van daar tot aan
den Scheveningschen weg zich zeer weinige
hooge Duinen opdoen, zijnde de hoogste
van deezen het beplante Kijkduin van Fa-
gel. Onder de vooraanliggende vlakten
wordt men inzonderheid getroffen door het
uitgestrekte bekende Camp agter Waals-
dorp (a), dat meer dan 50. Morgen be-
draagende, eene grasrijke weide oplee-
vert. Tot hiertoe is deeze vlakte altoos
van wegens de Natie onder de nadeelige
voorwaarden verhuurd geworden, dat het
ten dienste van groote Militaire Exercitien
moest geschikt blijven; doch was deeze grond
van dit bezwaar ontheven, en wierdt dezelve
voords als eene weide behoorlijk aangelegd,
hoe aanmerkelijk meer vee zou hier voedzel
kunnen vinden, dan er thans op geweid
wordt; zelfs zoude het even als de daar voor
liggende klingen kunnen beteeld worden. —

Voor bij dit Camp verbreedt zich de
vlakke en enkel heuvelagtige voorkant al
meer en meer; en onder Haagambacht
en

(a) Bijl. A. No. 16.

en Scheveningen vind men tot aan den ^{Haag-} straatweg, geene hooge Duinen meer dan ^{ambacht} eene keeten langs de kust. Alles leever ^{en Sche-} ^{veningen} daar een schoonen en goeden grond op die slechts heuvelagtig, sterk begroeid, en rijk in verschillende planten is. Spoedig troffen wij weder het vervolg aan van de schoone bosfchen onder Wasfenaar, die wij straks beschreeven hebben; doch hier zijn ze minder verwaarloosd, en zedert weinige jaaren heeft men van wegens de Domeinen eene meenigte bosfchen hier aangelegd, waar door men bij afwisseling wandelt: Berken, Abeelen, Popels, Eiken, Elfen, en Ipen Boomen groeijen hier elk om 't weeligst; men gaat telken jaar voort, eenige gronden, die hier toe zo gunstig gesitueerd zijn, te beplanten, waartoe men genoeg voorraad vindt in het opslag dat uit de andere bosfchen wordt gehaald.

Het is ons niet mooglijk de juiste groote van dezelve optegeven, doch men rekent dat de Nationaale Bosfchen zo onder Wasfenaar als Scheveningen, met elkanderen bedraagen zullen tusfchen 300. en 400. Morgens. Veel, aanmerkelijk veel, wordt hier van op eene fchandelijke wijze geroofd, bovenal door de Zeedorpelingen van Katwijk op Zee en Scheveningen; en hier naar gerekend brengen zij goede revenuen op aan het Land (a). Bovenal moeten wij doen opmerken het zwaare Nationaale Bosch en de Houtgewasfen, ten Noord Oosten langs den Sche-

(a) Zie beneden Hoofd. V. §. 8.

108 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Haag-
ambacht
en Sche-
veningen

veningschen weg geleegen. Van het Tolhek tot aan de rondte maakt dit een aanzienlijk bosch uit, en is van eene aanmerkelijke breedte: het bestaat uit allerlei soorten van houtgewas, uit hakbosch en hoog geboomte, waaronder schoone en zwaare beuken; en niet lang geleeden heeft men er slingerende laanen tot wandeldreeven door geleid. Dit Bosch is zeer vergroot en verbeterd onder het opzicht van den gewezen Onder - Houtvester Horstmans. Hier ligt ook eene Vinkebaan, die ten dienste van den laatsten Stadhouder was aangelegd. Het zal overboodig zijn te beschrijven, als allerwegen bekend zijnde, de schoone rij Boomen aan wederzijde van den Scheveningschen weg, welke Ao. 1664. door het barre Duin ter lengte van 916. Roeden aangelegd en beplant is, volgens het ontwerp van den verdienstelijken Constr. Huygens (a). Even zeer behoeven wij slechts met een enkel woord te gewaagen van het alom beroemde Zorgvliet, met deszelfs hoog Geboomte door den Vaderlandlievenden Jacob Cats, volgens zijn eigen schrijven „als „midden in den Duin,” op het eind der vorige Eeuw aangelegd en geplant. Niet minder gelukkig staat het hier aan behoorende openliggend bosch tot aan de hooge Klift bij

(a) Dit Ontwerp met de oplossing der gemaakte zwaarigheden is te vinden in Huygens Koorenbloemen bl. 425—434. men zie ook de gedrukte en uitgegeven *Caerte van de Straetwegh*, soo die gewaect is van den Hage tot aen 't Zee-strang.

bij de rondte (a): het heeft geen minder <sup>Haad-
ambacht
en Sche-
veningen.</sup> zwaar en hoog geboomte dan dat van het straks beschreeven Nationaale Bosch daar tegen overliggende. — Het weinige dat aan wederzijde van den weg beweide of beteeld wordt, is op de meergenoemde Bijl. C. (b) aangewezen; liggende daar en boven nog aan de Noord Oost zijde van den weg niet verre het Dorp een schoon Weiland van 6. Morgens, dat reeds langs van wegens de Natie is verhuurd geworden. — Wij zullen vervolgens nader doen kennen den onvermoeiden ijver van den agtingswaardigen Vader en Zoon van der Harst, in het bearbeiten van Duingronden alhier betoond; gelijk wij mede niet onopgemerkt zullen laaten, wat door den verdienstelijken Burger Willem Heytfeld in dit Voorjaar begonnen is, niet verre agter de Hofftede Schudde-Geest.

Bevonden wij de Duinen aan deeze zijde van den weg allergunstigst gesteld, aan de overzijde heeft tot op de hoogte van Loosduinen geheel het tegendeel plaats. — De voorkant is tot aan Houtrust van een tamelijk goede gesteldheid, waarvan eenig nut zou kunnen getrokken worden, hier en gindsch zijn zelfs kleine Pannen met Berkenhout bezet; en van de strooken Duin, die aldaar en verders tot aan Loosduinen agter de Hoffteden en Wooningen liggen, wordt eenige partij getrokken, inzonderheid door er Vee te doen weiden: doch voor het overige zijn het hoo-

(a) Zie Bijl. C. No. 74.

(b) Zie ook blad. 11.

Haag-
ambacht
en Sche-
veningen

hooge en sterile Bergen, die schraal bekorst zijn, maar aan Zee door helm wél zijn onderhouden.

Van agter Zorgvliet tot op de straks genoemde hoogte worden zij al geduurig smaler, en zullen aldaar op het smalst tegenwoordig nog geene 100. Roeden breedte hebben. Door het water uit deeze Duinen afzakkende is voornaamlijk gevormd de groote beek die op de hoogte van Loosduinen haar aanvang neemt; door de Hofftede Zorgvliet loopt, en zo aanmerkelijk veel plagt toetebrengen om den Haag van versch water te voorzien. Het is bekend, dat deeze beek tegenwoordig veel minder water aanvoert, dan voorheen; en heeft het Bestuur in den voorleeden Jaar door eene Commissie opzettelijk doen onderzoeken, of dit op eenigerlei wijze ten nutte van den Haag zou kunnen hersteld worden. Eéne der oorzaken van de verlamming deezer beek, is gelegen in het zedert eenige Jaaren sterk en diep afzanden, van het binnenduin onder Eiken en Loosduinen, werwaards het Duin water wordt afgevoerd. — En daar aan is ook alleen toeteschrijven, dat sommige Landen in de Segbroek Polder, vooral die voor de woning Houtrust gelegen zijn, van Jaar tot Jaar schraaler en onvruchtbarder worden, door dien zij al meer en meer van het noodige water beroofd worden.

Van de Hofftede Ockenburg tot aan ter Heyde (*), zijnde eene lengte van ruim

1100

(*) Zie bl. 28,

1100 Roeden, neemen de Duinen weder eenigszins in breedte toe, en zijn behalven de hoogten langs de kust geheel vlak, en met allerlei planten bezet; doch op sommige plaatzen schijnt er eene schraale geestgrond te weezen. Deeze Duinen worden meerendeels, vooral in het najaar en bij nat weder door Rundvee beweid. Zij hebben zeer gemakkelijke toegangen, daar zij onmiddelijk aan de binnenlanden grenzen, zonder dat er eenige noemenswaardige hoogten tusfchen liggen. Werden dus deeze gronden genoegzaam toegemaakt, en in Kampen verdeeld, zij zouden den Eigenaaren aanmerkelijk meer voordeelen aanbrengen.

Loosduin
nen, Mon-
ster en ter
Heyde.

Bij ter Heijde en verders tot aan den hoek van Holland is de deerlijke afneeming der Duinen bekend (a). Zelfs wordt agter het Dorp Monster geen het minste hooge Duin langs het strand meer gevonden; 't geen onlangs noodzaaklijk heeft gemaakt, het leggen van een Zanddijk en steenen hoofden gelijk te Petten, welke alle hoop doen voeden, dat zij de verdere afneeming van het strand aldaar zullen beletten. Het daar bij gelegen Nationaale Copier-Duin is eene vlakke en schoone weide voor Rundervee

(a) Men kan deeze afneeming, alleen in de eerste helft van deeze Eeuw duidelijk ontwaar worden, door de gewoone kaart van Delfland van Ao. 1712. te vergelijken met de kaart van Goederede, met de diepten en droogten tot aan den hoek van Holland Ao. 1733. mede door Crucquius gecarteerd, en waar op de gemelde hoek het naauwkeurigt is afgeteekend.

's Gra-
vesande
en Zand-
ambacht.

Vee, waartoe het ook gebruikt wordt: in den Jaare 1796. hebben 'er Militairen gecampeerd, tot nadeel van deeze weide. —

Het verderé Duin tot aan den hoek van Holland maakt slechts eene zeer smalle strook uit. Aan het strand ligt voorbij den gemelden Zanddijk eene gelijkmaatige keten van zeer hooge Bergen, die zeer wel bekorst en geconserveerd zijn: agter deeze keten ligt eenig Duin, dat geheel vlak, rijk begroeid, en vrugtbaar is; en waar eene meenigte van Runder- Vee geweid wordt, dat zeer wel tiert. Het Duin dat van gezegden hoek parallel ligt met de Rivier de Maas, bestaat na genoeg in een enkelen Dijk, die schoon begroeid is. In het Staalduin, het vervolg van dezen Dijk, is nog een zeer hoog Duin, ter plaatse die de Heuvels op de kaart genoemd wordt, en het éénige, dat hier van deezen aart, en in het midden der binnenlanden geïsoleerd ligt. — Van Noordwijkerhout tot hier toe is al het Duin van Konijn ontbloot, uitgenoomen één of twee kleine gedeelten van het binnenduin onder Wasfenaar: doch het Staalduin is weder rijkelijk gepopuleerd met Konijn, dat eene ruime afweiding plagt te hebben over de omliggende binnengronden en Gorsen.

Eenige
Algemeene
opmerkingen.

Bij de plaatselijke beschrijving van Hollands Duinen door ons opgegeeven, zullen wij nog eenige algemeene aanmerkingen voegen, die omtrent allen gelden. De hooge Duinen bestaan uit enkel zand, 't geen nu ééns sijn en meelagtig, dan weder grover van korrels; nu ééns met schulpgruis

gruis vermengd, dan weder daar van geheel zuiver is. Doch het is uit afzandingen, grondbooringen en doorgraavingen der Duinen bekend, dat men meer na de gewoone oppervlakte komende, tusſchen deeze Zandgronden verſchillende laagen en beddingen vindt (a) van zwarte aarde, kleij, zo gewoone als Kattekleij, darij, veen; ſommigen meenen zelfs mergel in ſmalle laagen te hebben gevonden. Boven al is er zeker geel, ook donkerbruin Oker of Oerzand, 't geen dikwijls uit zwaare klompen beſtaat, die zeer vaſt aan één zijn verbonden, en zekere Yzerdeelen bevatten; en de Duingronden, die met dit Oerzand het meest bezet zijn, zijn de onvruchtbaarſte van allen.

Eenige
algemeen
ne opmer
kingen.

In onze Beſchrijving hebben wij als ſteeds bekend onderſteld, dat het water van de hoogten afzakt na de Vlakten en Valleijen. Hier door zijn ſommigen 's winters vol water zelfs tot één of twee voeten, anderen zijn ſlechts dras en moeragtig; en van daar dat men dikwijls in het midden der Duinen waterplanten aantreft. Het meerdere of minder water hangt natuurlijk af van de meenigte hooge Duinen, tusſchen welke deeze vlakten liggen; als ook of er in de nabijheid beekjes gevonden worden, die het water afleiden. Schoon nu de vlakten van
centi-

(a) Tot het onderzoek van deeze beddingen, heeft zich de meeste moeite gegeven Le Franc van Berkhey, in zijne natuurlijke Hiſtorie van Holland, Deel II. Hoofd. 2. bl. 38. en v.

114 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Eenige
algemeen-
ne opmer-
kingen.

eenige uitgestrektheid, meest allen zwarte zandige, of andere gewoone aarde hebben, opgehoogd door verrotte gras- en plantgewassen; als ook door de afvallende bladeren van Duinwilg of Geil, Liguster, Karrendoorn en andere struiken en doornen, die in dezelve in meenigte groejen: nogthans zijn die vlakten, welke veel afzakend water ontvangen, bevonden zeer koude gronden te hebben; te meer om dat de meeste van eeuwen her nimmer zijn geroid geworden, en, dus den weldaadigen invloed der lucht alleen op haare oppervlakte ondervonden hebben.

Doch dit nadeel voor de cultuur is thans voor een groot deel weggenomen. Bij alle onze inspectien, zo in het Noorden als Zuiden hebben de ervarenste Lieden ons eenpaarig berigt, dat er zedert tien Jaaren, van Jaar tot Jaar minder water dan te vooren in de vlakten wordt gevonden. Men heeft ons plaatsen aangewezen, die wel eer twee of drie voet onder water stonden, en uitgestrekte IJsvelden voor de Wintervreugd hadden opgeleverd, doch nu 'swinters enkel drasagtig lagen. In andere vlakten stond slechts vier Jaaren geleeden in het voorjaar nog water, waar van tegenwoordig niets meer bespeurd wordt;—en zodanig is het bijna met alle de Duinen geleege. Deze bijzonderheid heeft onze hoogste aandacht en verwondering opgewekt, naardien men, in agtneemende de bekende en zorglijke verhooging van het peil onzer Rivieren en Binnenwateren, zou mogen verwagten, dat dit

dit de afzakking van het Duinwater op het ^{Eenige} sterkst zou tegenhouden en beletten. Waar ^{algemeen} aan deze vermindering van het Duinwater ^{ne opmerkingen.} moet worden toegeschreeven, heeft ons niemand voldoende kunnen oplossen, en hebben wij evenmin de waare oorzaak daar van kunnen opspooren; doch waar in dit ook moet gezocht worden, deeze omstandigheid is allergunstigst voor alle volgende onderneemingen in de Duinen, en voor de in werking bringing van het groote Plan, 't geen wij de eer zullen hebben in het tweede Deel van dit ons Rapport voortedragen.

DERDE HOOFDDEEL.

Staat der Helm- Stroot planting.

1. **H**et is uit de voorige plaatselijke beschrijving allerwegen kennelijk, welke ^{Middelen} deer- ^{tegen Ver-} lijke gevolgen de raauwe en kaal geworden ^{stuiving} Duinen door hunne verstuing kunnen voort- ^{aange-} brengen, zo langs de kust, als aan den voor- ^{wend.} kant. Het Bestuur heeft zich hier aan t' allen tijden laten geleegen liggen, en steeds geoordeeld, dat de beste middelen tot weering van deeze verstuingen bestaan: voor eerst, in het beplanten der kaale Duinen met den bekenden Helm, eene plant, die de barste zandgronden boven alle andere bemint; door haare diepe en ver kruipende, als ook eenigs-

H 2

zins

Middelen zins vochtige wortelen, zich vasthegt in
 tegen Ver- het losse zand; met haare airen, zo wel
 stuiving als stevige en puntige bladeren door het
 aange- overstuivende zand weet heen te booren;
 wend. en uit hoofde van haare buigzaamheid de
 selfste stormwinden kan verduuren. Ten an-
 deren, in de Duinen te besteecken met gesnee-
 den stroo ter hoogte van twee voeten boven
 den grond; 't zij door eenig stroo bij het
 planten van den Helm daar tusfchen te
 voegen, 't zij door enkele bossen in het
 zand te steeken. Hier bij heeft men nog op
 sommige plaatsen, vooral in Delfland noo-
 dig geoordeeld, op groote windhoeken Riet-
 fchuttingen te stellen. Andere middelen dan
 deeze zijn ons niet bekend, dat immer van
 wegens het Bestuur tegen verstuiving zijn
 aangewend.

Deeze Plantingen geschieden voor een
 gedeelte door het Gemeeneland; en in
 Rhijnland en Delfland door de Heemraad-
 schappen, uitgenomen dat gedeelte 't geen
 van wegens de meeste Dorpen langs de Dui-
 nen gelegen, zo daar, als elders moet be-
 zorgd worden. Verders zijn sommige par-
 ticulieren stellig verpligt jaarlijks een be-
 paald getal Morgens te beplanten.

II. Van wegens en ten kosten van het
 Helmplant- Gemeeneland worden beplant, alle de Dui-
 tingen van nen van het Vlieland, het Eijerland met den
 wegens Zand- en Stuifdijk, en onder Huisduinen en
 he Geme- de Helder, benevens de geheele Dijk van
 land. Oldenbarneveld. Alle deeze Duinen zijn ge-
 rekend te behooren tot de Zeeweeringen, en
 hierom, wat de Helmplanting betreft, zedert
 de

de Revolutie van 1795. gesteld onder de di- Helmpaan-
rectie van de Commissie van Superintendentie tingen van
over de Zeedijken en Zeeweeringen van Hol wegens
land. Daarenboven worden onder opzicht van het Ge-
gemelde Commissie als succedeerende in dee- meene-
zen Gecommitteerde Raaden van het Noor-
derquartier, en mede voor rekening van den
Lande beplant, alleen de Zee- of Agterdui-
nen onder Schoorl, Bergen, Wimmenum,
en de Egmondten; zijnde het ons niet bekend
op hoe veele Roeden breedte deeze Zeedui-
nen gerekend worden. De Midden- en
Voorduinen aldaar worden voor rekening
der respectie Ingelanden bezorgd. De Helm
planting in de vier laatstgenoemde Distrieten
wordt, zo als ook bij voormaalige Gecom-
mitteerde Raaden plaats hadt, volgens daar-
van gemaakte bestekken, publiek aanbesteed
door voorschreeve Commissie, welke ook
hier over de schouwing heeft. — In deeze
Distrieten wordt meest Helm geplant: en
zo verre wij deeze plantingen gezien hebben,
vonden wij die in zeer goeden staat, en bij-
na overal groeienden Helm, die in behoor-
lijke en niet te dikke bosfen gepoot was:
doch wij bevonden teffens, dat deeze plan-
tingen bij verna niet toereikende zijn tot her-
stel van deeze Zeeduinien, zo dat wanneer
dezelve niet sterker worden voortgezet, het
onlangs beplante weder spoedig moet on-
derstuiven; en alzo zullen deeze Duinen
langs de Kust altoos in denzelfden deerlij-
ken staat blijven.

Nog wordt voor een gedeelte van wegens
het Gemeeneland bezorgd eene strook Duin
langs

Helmplantingen van wegens het Gemeene-land. langs den Scheveningschen weg, welke voor gecombineerde Rekening van gewezen Gecommitteerde Raaden van het Zuider-quartier, vervolgens het Departement van Algemeen Welzijn, en de Municipaliteit van den Haag gedepopuleerd, en enkel met stroobosfen bestookten wordt.

Wegens Rhijnland.

III. Van de Heemraadschappen zijn het alleen die van Rhijnland en Delfland, onder wier opzicht eenige Helmplanting geschied. — Door Rhijnland moeten bezorgd worden alle de Nationaale Duinen in dat Heemraadschap geleege; en daar het tot hiertoe onbeslist is gelaaten, of de Particuliere Duinen aldaar, door hunne Eigenaars tegen overstuiving moeten geconserveerd worden, wordt er ook door Heemraaden veel van de Particuliere Buitenduinen beplant; vooral ter plaatze waar de verwaarloosde eigen gronden aan de Nationaale Duinen veel nadeel konden toebrengen. En al ware het beslist geworden, dat Particulieren gehouden waren om hunne Duinen te bezorgen, het zou toch onvermijdelijk zijn geweest, dat Rhijnland op Particuliere gronden Helm plantte, uit hoofde van de volslaage onkunde van den loop deezer Duin-eigendommen in Rhijnland, welke alleen door het onderzoek van onze Commissie eenigszins aan het licht is gebracht. De Commissie tot de Helmplanting van wegens gemelde Heemraaden, heeft ook bij haar uitgebragt Rapport van voorleeden Jaar, waarvan ons Copie is toegezonden, op het sterkst haar verlangen te kennen gegeven van deswegens nader onderrigt te worden. —

Ten

Ten aanzien van de wijze van planting, ^{Wegens} moeten wij eerst iets zeggen van de alge- ^{Rhijn-} meene bekende verwaarloosde directie, door ^{land.} het oud Bestuur van Rhijnland in dezen gehouden; om dat daar aan alleen is toetschrijven de deerlijke toestand van zoo veele Zeeduin, als uit onze plaatselijke beschrijving gebleeken is. Alles geschiede bij aanbesteding; en de personen, door wien dit bestendig wierdt aangenomen, waren gunstelingen van Heemraaden: deeze Lieden hadden er onmiddelijk belang bij, dat de Helmplanting altijd noodzaaklijk bleef; en de schandelijke wijze, waarop zij gewoon waren te planten, kon hun hier van op de beste wijze verzekeren. — De Helm, door hun uit de naast bijgeleegen begroeide Duinen gestikt, om daar mede het raauwe te beplanten, werdt zo weinig dicht onder den grond afgestookken, dat de meeste geen wasbaaren knokkel of lidwortel hadden. Hierna werden zij op elkanderen gelegd of gekuild, dikwijls zonder eenige bedekking van aarde, en bleeven veele weeken na den anderen liggen, tot dat men aan het planten ging; waareer reeds de Helm, die men nog leevend gestikt hadt, meest gestorven was.

Even verkeerd was de planting zelve, al ware die ook van enkel groeienden Helm geweest. De dikte van de bossen, waarin de Helm met het bijgevoegde Stroot geplant wierdt, moest natuurlijk deszelfs groei verhinderen; en ten anderen werdt er op plaatsen geplant, die nog veel raauwe

Wegens Duinen agter zich hadden, door wier overstulping het geplante dikwijls spoedig onder het zand begraven lag. De meeste zorg droeg men aan den voorkant, vooral onder Wassenaar, op dat de langsgeleegen Hofsteden geen nadeel zouden lijden. Jaarlijks werden tusfchen de 250 en 300 Morgens Rh. (a) op de gezegde wijze beplant, 'tgeen twintig Jaaren door één, 's Jaars bedraagen heeft f 15,532:11 (b). Doch alle deeze kosten zijn t'eenemaal verspild geworden, daar men de overblijfsels der oude plantingen alleen gewaar wordt aan den verrotten Helm, die hier en gindsch gevonden wordt. Zeer veele verbeteringen zijn bij het nieuw Bestuur van Rhijnland deswegens ingevoerd. In plaats van de nadeelige aanbestedingen heeft men vaste Opzichters aangesteld, negen in getal, en elk hun bepaald distrikt aangewezen, met de daarin gemaakte bestekken. Deeze neemen onder hunne stipte verantwoordelijkheid, en volgens eene breede instructie van 3. September 1796, werklieden in daggeld aan, en mogen niet doen Helmplanten dan in de daartoe geschikte Maanden van Februarij, Maart, October en November. De planten worden ter diepte van eene spaa onder den grond, en dus met wortelen gestikt, en zo veel moog-

(a) Volgens het straks gemelde Rapport der Commissie tot de Helmplanting.

(b) Men zie het gedrukte Rapport van Heemraden en Hoofd-lingelanden van 31. October 1795 bl. 17. en 21.

mooglijk terftond geplant. Zij mogen alleen gedurende den Winter langer dan drie dagen gekuild blijven, en moeten als dan volgens de opgegeeven voorzorg groeiende gehouden worden. Zij worden geplant in bosfen, slechts van vijf duimen omtrek (a), zo dat de Helm lucht genoeg heeft om optegroejen; en op elke Morgen ruim 1000 bosfen. — Zeer wijsfelijk heeft men ook begreepen, dat men, daar de heerschende Weste en Zuidweste Winden het zand altoos na binnen jaagen; van Zee af na het midden toe planten, en geene stuifgaten agter zich moet laten liggen, terwijl ook op de gezegde windstreeken thans het sterkst wordt geplant.

Wegens
Rhin-
land.

Op sommige plaatzen is men bedagt geweest, om den uitgebloeyden ouden Helm, die op het verdorren staat, aftebranden, en eer die tot asch verteert en nog in koolen is, uitteblusfchen; waarna dezelve weder op nieuw uitspruit, en frifche planten geeft (b), 't geen wij op meer dan ééne plaats ten duidelijken zijn ontwaar geworden. — Bij het bovengemeld Rapport berigt de Commisfie aan Heemraaden, dat

(a) Volgens de instructie moet elke bos maar uit drie volwasfe Helmplanten bestaan, zijnde na- genoeg de dikte van 2½ duim; doch men heeft hier van moeten afgaan, om dat veele van deeze dunne bosfen, vooral wanneer zij hun ruigte laten vallen, tegen harde stormen gebrekkig bestand waren.

(b) Dit is alleen roetesfchrijven aan de veroorzaakte Koolstof of *Carbone*, welke volgens de nieuwe ontdekkingen der Scheikunde de voornaame oorzaak is van den groei der planten.

Wegens dat in dien jaare ruim 170. Morgen Rh.
 Rhijn- geplant waren, zijnde buiten den Helm ze-
 land. ven voer Rogge- schooten stroo gebruikt;
 en dat zij bij de schouwing, die door ge-
 melde Commissie Jaarlijks in persoon wordt
 waargenoomen, bijna geene plantingen had-
 den gevonden, die geen volkomen wasfen-
 den Helm opleeferden, 't geen wij in alle
 opzigten kunnen bevestigen.

Maar hoe veel lofen goedkeuring deeze wijze
 van Helmplanting bij alle des kundigen moet
 weg draagen, en tot een voorbeeld strekt aan
 anderen, zo geldt hier nogthans dezelfde
 bedenking, die wij straks (a) wegens de
 plantingen van de Commissie tot de Zee-
 weeringen bij bragten. Men zie uit onze
 beschrijving, hoe wij de Duinen in Rhijn-
 land bevonden hebben, vooral onder Was-
 senaar: wat baat eene planting alleen van
 170. Morgen in eene uitgestrektheid van
 Velzen af, tot een kwartier uurs ten Noord-
 oosten van Scheveningen toe. De beplan-
 te hoogten en laagten, (wij spreken uit
 ondervinding, volgens het geen wij gezien
 hebben), zijn naauwlijks merkbaar te midden
 van de Zandwoestijnen, vooral aan Zee,
 waartusfchen zij geleegen zijn. Tot deeze
 planting is nog geen f7000. besteed; en
 het strekt zeker tot minder bezwaar voor
 de Ingelanden van Rhijnland, dat bij de
 Jaarlijksche Rekening de Post voor de
 Helmplanting de helft laager is gesteld, dan
 onder het voorig Bestuur; maar wij geeven

in

(a) Zie bl. 117.

in bedenking, of deeze bezuiniging niet ^{Wegens} verkeerdelijk werkt. Indien men zich wel- ^{Rhijn-} nige jaaren naa den anderen eene meerdere ^{land.} uitgaaf getroostte; indien men grootere bestekken maakte, meer Velden beplante, en gevolgelyk ook meer arbeiders tot de planting gebruikte; zou men eerst de Duinen aanmerkelijk veel kunnen verbeeteren, omdat men thans niet dan groeijenden Helm plant. Het gebrek aan Helm tot beplanting, 't geen hier zeker in aanmerking komt, en waar van wij vervolgens nader zullen spreken, is zo groot niet; dat het deeze bekrompe planting noodzaakelyk maakt.

IV. Van wegens het Heemraadschap van ^{Wegens} Delfland, dat veel minder Duinen heeft ^{Delfland.} dan dat van Rhijnland, worden mede de Nationaale Duinen aldaar bezorgd. Het zal niet noodig zijn te onderzoeken, of Heemraaden ook op particuliere gronden planten, naardien dezelve niet zeer uitgestrekt, meest vlak zijn, en weinig kaal Duin hebben. Het hoog belang, 't geen men steeds gesteld heeft, in het behoud der smalle Zeeweering van Delfland, heeft Heemraaden 't allen tijde de planting langs de Kust minder doen verwaarloozen, dan in Rhijnland; en viel er dus zo aanmerkelijk veel niet te verbeeteren. Alles wordt nog publiek aanbesteed, en naa voltooid werk opgenomen, en volgens schrijven van den Secretaris J. van Breda van 11. September 1797. scheenen toen nog de keuten deswegens van A° 1763. gevolgd te worden; althans heeft men ons van geene reeds plaats heb-

Wegens Delfland. hebbende verbeteringen iets gemeld. Aan den Zeekant wordt alles met Helm en daar bijgevoegd stroo wel bezorgd, en van ter Heijde tot aan den hoek van Holland daarenboven veel door Rietschuttingen beveiligd. Doch meer binnenwaards en aan den voorkant, oordeelt men de Duinen genoeg te conserveeren, door die enkel met stroobossen te besteecken, waarvan het ongenoegzaame algemeen bekend, en ons ook hier allerwegen gebleeken is, inzonderheid van den Scheveningschen weg af tot voorbij Loosduinen.

Kosten van de voorschr. Beimplantingen. V. Wij hebben het best geoordeeld de kosten, die tot de gemelde plantingen door de respective Bestuuren besteed werden, bij één te voegen en hier te laten volgen.

In het gedrukte Rapport der Commissie tot het onderzoek van den staat der Finantien van Holland, gedaan op den 4. Januarij 1796, vindt men wegens het geen door de Commissie van Superintendentie tot de Zee-weeringen wordt beplant, deeze post gesteld bl. 29.

Onderhoud van de Beplantingen in de Zee-Duinen van Schoorl, Bergen, Wimmenum en de Egmonden, alsmede van de Binnendijken, agt Jaar door malkander, 's Jaars *f* 2,026:12: 0.
Op dezelfde bl. worden opgegeeven de onkosten van 's Lands Werken, Zee-

wce-

Transport	f 2,026:12: 0	Kosten
weeringen en Helmplantingen op Texel, Vlieland en Terschelling, mede agt Jaaren door malkander, 's Jaars te bedraagen		van de
f 30,025:17, waarvan, zoo wij wel geïnformeerd zijn, de Helmplantingen geene f 1000 zullen be- loopen; en stellen die- dus op	1,600: 0: 0	voorschr. Helmplan- tingen.
Voor Rhijnland zijn in den Jaare 1797. bekostigd (a)	5,852: 5:12	
Onder deeze som zijn gebragt de Tractementen van ne- gen Opzichters, ten be- drage van f 2250, elk a f 250.		
Daarenboven wordt voor het geen Rhijnland plant in de Duinen van Brederode, van wegens de Domeinen Jaarlijks eene ordonnantie gedepecheerd, groot . . .	1,102: 0: 0	
Dit heeft waarschijnlijk be- trekking alleen op de Ol-		

f10,580:17:12
mers

(a) Dit is zoo laag als immer gesteld; onder het
oud Bestuur werd alleen voor rekening van het
Heemraadschap semwijken ruim f 13000 besteed.

126 Tegenwoordige staat der Duinen

Kosten
van de
voorschr.
Helmplantingen.

Transport f10,580:17:12

mers onder Brederode,
volgens het geen wij bo-
ven (a) noteerden.

Nog wordt door de Domei-
nen betaald een vierde van
de kosten der planting in
de Oost-duinen onder
Rhijnland, bedraagende
het laatste Jaar

179:18: 8

In Delfland draagt het Heem-
raadschap in de kosten der
Helmplanting voor $\frac{1}{4}$, en
de Domeinen voor $\frac{3}{4}$; waar-
tegen de Domeinen voor
de planting in de Capittel-
duinen draagen $\frac{1}{4}$, en Delf-
land $\frac{3}{4}$ portien, 't geen
19 Jaaren door elkander
geslaagen, voor het $\frac{1}{4}$ en
 $\frac{3}{4}$ wegens de Domeinen
bedraagt 's Jaars

4,378:10: 0

En dus de $\frac{1}{4}$ en $\frac{3}{4}$ voor Delf-
land 's Jaars

5,473: 2: 0

Dus het geheel f20,612: 8: 4

Wan-

(a) Zie bl. 9. Dit kunnen wij egter niet stellig be-
paalen, om dat wij van de daar aangehaalde Reso-
lutie van Gecommitteerde Raaden geene Copie af-
vissie hebben bekomen.

	Transport f 20,612: 8: 4	Kosten
Wanneer men hier van af-		van de
trekt de twee posten, die		voorschr.
Rhijnland en Delfland be-		Helmplant.
taalen, zijnde	f 11325: 7: 12	tingen.

Bekomt men de som die ge-
heel van wegens het Ge-
meeneland wordt betaald f 9,287: 0: 8

De Som der Heemraadschappen wordt gevonden uit de Morgengelden over alle de Ingelanden omgeslaagen (a), uitgenomen dat in Rhijnland eenige Dorpen nog daarenboven bij accoord vergoeding betaalen aan Heemraaden, voor het Helmplanten der Voor-
duinen: als Overveen, Bloemendaal, en de Vogelenzang f 76: 10, Catwijk aan Rhijn en Valkenburg f 38: 10. Behalven alle deze kosten worden nog, zo van wegens het Gemeeneland als gemelde Heemraaden, voor het gedepopuleerd houden der Duinen, aanmerkelijke sommen betaald, die nog gerekend kunnen worden tot de Helmplanting te behooren, en in het volgende Hoofddeel zullen opgegeeven worden.

VI. Van oude tijden her zijn bijna alle Dorpen langs den Duinkant gehouden geweest,

(a) In het begin der zestiende Eeuw scheen het nog twijfelagtig, of Heemraaden verplicht waren, ten kosten van de Ingelanden ernige Helmplanting te doen; leezenswaardig zijn de stukken dewegens te vinden in Merula's Plac. over de Wildern, vooral bl. 207. en 208.

Helm-
plantin-
gen van
wegens de
respective
Derpen.

weest, eene strook Duin langs hun Dorp te beplanten, ten kosten der gezamentlijke Ingelanden, 't geen genoemd wordt de Buurt-planting. Zelfs moeten de Ingelanden van Schoorl, Bergen, Wimmenum, en de Egmondten, niet alleen de voor- maar ook de midden-Duinen bezorgen, waaraan in 't algemeen vrij wel voldaan wordt; gelijk ook de Ingelanden van Callantsoog het raauwe Duin in hun district zeer wel beplanten. Maar voor het overige is deeze Buurt-planting bij veelen in onbruik geraakt: bij sommigen bestaat die alleen in eene kleine opbrengst daar voor aan het Ambagt; en bij die geenen waar deeze som daadelijk tot de planting besteed wordt, is de beplante strook zo smal, dat die van geene beduidenis is.

Zeer veel duisters heeft in deezen plaats. Bijna nergens is de breedte van deeze strook thans bepaald (*a*), terwijl ook geene schouwing hier over plaats heeft, dan die door de Municipaliteiten gedreeven wordt, welke in deezen hoogst nalaa-tig zijn. Oorspronkelijk was deeze schouwing aanbevolen aan het vernietigd Collegie van Houtvester en Meesterknaapen. Zij, die de Buurt-plantingen het meest verwaarloosden, hebben dikwijls in de noodlottige ge-
vol-

(*a*) In Merul. Plac. over de Wildernissen vindt men opgegeeven bl. 264. hoe veel Morgens de Dorpen van Wasfenaar, Berkheijde, de Katwijken en Valkenburg, Noordwijk, Noordwijkerhout en Langeveld, volgens eene Aete van Ao. 1521. geduurende vier jaaren moesten planten, zijnde te zamen elk Jaar 45 Morgens.

volgen hier van gedeeld: Dit getuige ^{Helm:} Castricum tot een affchrik voor allen. — ^{plantin-} 't Geen wij van de Buurt - plantingen met ^{gen van} zekerheid zijn te weeten gekomen, is al- ^{wegens de} leen de geringe kosten door eenige Am- ^{respective} bagten daartoe besteed, en waaruit men Dorpen. kan opmaaken, dat deeze planting bijkans niets moet betekenen: alzo betaalt hiertoe het Dorp Valkenburg *f* 11: 16, Katwijk aan Rhijn *f* 8. Catwijk aan Zee *f* 10. Noordwijkerhout *f* 10: 12. Van meer betekenis zijn de twee volgende opbrengften; zo als die waren A°. 1738 (*a*). te weeten voor Bloemendaal, Overveen, en Vogelenzang *f* 291: 8: 8. en voor Velzen *f* 170. Wij zijn onzeker of dit nog wordt opgebracht; en even zo kunnen wij van de Buurtplantingen van de overige Dorpen verders niets met zekerheid berigten.

VII. Wij zullen nog niet spreken van de natuurlijke verpligting van elken Eigenaar om zijne Duinen te onderhouden; ten minsten te zorgen, dat geene naastgeleegen gronden door zijne verwaarloozing bedorven worden. Wij kunnen in 't algemeen verklaaren, dat ons geene papieren onder het oog zijn gekomen, waar bij eenig Eigenaar van deeze bezorging wordt vrij gekend; maar wel zodanige stukken, waarin de stellige verpligting van den Eigenaar <sup>Door particu-
liere
Eige-
naars.</sup> hier

(*a*) Opgegeeven in de Consideratien om de Dui-
nen te herstellen bl. 33. aangehaald noot (*b*) bl. 90.

Door
particu-
liere Ei-
genaars

hier toe staat uitgedrukt. Alzo moesten die van Terfchelling, welke in deezen als Eigenaars voorkomen, hunne Duinen bezorgen, zo verre die niet onmiddellijk aan Zee liggen; en oordeelden zich bij Request aan het Bestuur te moeten vervoegen (*a*), om eenig soulagement te verkrijgen, tot het herstellen van eene droevige verstui- ving, door hun eigen verzuim alleen ver- oorzaakt.

Het Dijkscollegie van Texel heeft de Cooger en Hoórner Duinen in tijdelijke pacht verkreegen, onder voorwaarde, van boven de pagtpenningen Jaarlijks 5. Morgens Helmplanting te moeten doen, 't geen de drie laatste Jaaren door één gerekend, s' Jaars bedraagen heeft f 337: 6. die uit de Dijks- Casse der ingezeetenen betaald worden. Even duidelijk is die verplichting uitgedrukt ten aanzien van de zogenaamde Heere-duinen onder Velzen (*b*), immers de remissie van verponding deezer Duinen is, blijkens de quitantie van kwijschelding, verleend onder de mits, dat door deeze Eigenaars Jaarlijks „ ter finantie worde geëxhibeerd een „ behoorlijk bewijs, dat ieder jaar ten min- „ sten zo veel *boven de Ordinaris Helm-* „ *plantingen*, tot het Extraordinaris plan- „ ten van Helm is besteed, als de verpon- „ ding en Honderdste Penningen van de „ voor-

(*a*) Zie bl. 67.

(*b*) Bijl. D. No. 14.

„voorschreeve Duinen bedraagen.” Hier wordt alleen eene bijzondere verplichting tot eene Extraordinaire planting opgelegd; en wordt de ordinarijs Helmplanting, altoos door Eigenaars moetende geschieden, als iets dat buiten alle contestatie is, ondersteld: trouwens hoe kon dit ook anders wezen, vooral ten aanzien van deeze en de verdere Noordwaards liggendé Duinen onder den Hondsbosch tot aan Egmond; daar er geen Collegie of Heemraadschap is, welke, uitgenomen de Buurt-plantingen verplicht is aldaar eenig Duin te bezorgen. Dit sluit van zelve in, dat het door de Eigenaars moet geschieden, immers het Bestuur in der tijd kan nooit gerekend worden, zo zorgloos te zijn geweest, voor de gronden der aangrenzende Landlieden en gebuuren, dat hetzelfde hierin anders niet zou voorzien hebben.

Nogthans kon het Bestuur niet van alle zorgeloosheid in deezen worden vrijgesproken. Zo wel ten aanzien van den Hondsbosch, als van Rhijnland en Delfland zijn er geene Keuren of Ordonnantien vastgesteld, wegens de verplichting der Eigenaaren tot Conserveering hunner Duinen, en gevolgelyk is hier over ook nooit door eenig Collegie schouwing gedaan. Van hier dat de meeste Eigenaaren nimmer om het beplanten hunner Duinen gedacht hebben, en dat wij bijna overal zo veel verwaarloosd vonden, als bij onze beschrijving is opgegeeven. Van hier de onheilen te Castricum meest uit de verwaarloosde eigen gronden voortkomende. Van hier de deer-

Door
Particu-
liere Ei-
genaars.

Door
particu-
liere Ei-
gehaars.

lijke toestand op Terschelling, bij Wijk aan Zee, langs de stranden aldaar, bij Zandvoort enz. — Van hier het bederven van zo veele wegen door de Duinen loopende tot groot nadeel der Zee-dorpelingen, en schulpvoeders, wier zuure arbeid hier door nog meer bezwaarlijk wordt gemaakt. Van hier dat veele Eigenaaren, schroomende voor het verstuiven hunner rauwe Duinen, dikwijls afzien van iets tot Cultuur hunner gronden te onderneemen; terwijl ook de goede vlakten in dezelve hier door somwijlen veel geleden hebben.

VIERDE HOOFDDEEL.

Staat der Konijn- en Konijnlooze Duinen.

Oude
vooringe-
nomen-
heid voor
het Ko-
nijn.

I. **H**et is een algemeen gevoelen van de vroege voorouderen overgenomen, dat Duinen bijna geen ander product dan het Konijn kunnen opleeveren. Het Konijn hadt in zijn voordeel een oud adelijk denkbeeld. Het werd in oude dagen gerekend, mede te behooren tot het edele wild; en het maakte voor diverse hooge amptenaaren zeker emolument uit, jaarlijks eenige Konijnen, als dan Hof-Konijnen genoemd, te ontvangen, waar voor hun naderhand zekere som is toegelegd, die tot op heden on-

onder den naam van konijn gelden nog bekend staat, en betaald wordt. De Duinen als een Wildernis te behouden, en enkel ten dienste van het Konijn te laten, kwam ook alleszins over één met de zucht van den ouden adel tot de jagt; te meer daar in het vorig Holland behalven de Gooijſche Heide nergens eene Wildernis dan op de Duinen werdt gevonden.

De Duinen werden dus behalven als Zee-weering, verders alleen beschouwd uit het oogpunt, van zo veel mogelijk Konijn te moeten voortbrengen; en aan dit oogmerk moest alles dienstbaar weezen. Tot aan het midden der voorige Eeuw waren zij bijkans allen vol Konijn, en alleen tot dit einde verpagt; en alles werdt aangewend, om het Konijn te behouden en eene ruime weide te geeven. Het was volgens de wetten van het Jagt-gerigt, dat de Konijnen komende op de naast geleegen goede gronden van Landlieden, of anderen die geene hooge bevoorregten waren tot de jagt, aldaar ongeſtoord ter weide konden gaan, en dat de pagters of Eigenaars van Konijn-Duinen dit wild aldaar mogten agterhaalen. Veele Duinen hadden een beſchreeven Regt van eene verbaazende afweiding over de goede gronden der Gebuuren, die zich drie en viermaal verder uitſtrekte, dan het Duin zelve groot was. Jaa 'er werden Duinen gevonden, op twee Morgens berekend die meer dan 20. Morgens afweiding hadden.

Zeér drukkende was vooral het Placaat van 1550, in volgende Jaaren, doch weinig

Oude
voeringe-
nomen-
heid voor
het Ko-
nijn.

gemitigeerd (a), waar bij den Landlieden langs de Duinen op zwaare boeten geordonneerd wierdt, hunne Slooten aan de zijde der Wildernis met geene regt opstaande, maar sterk afhellende wallen te maaken, op dat het Konijn niet zou verdrinken: hier door wierdt het gemakkelijk gemaakt voor dit wild, om aan de overzijde der Slooten op de Weilanden te komen. In het grootste gedeelte van Noordholland werdt het Konijn wel door een algemeene Konijn-heining, ook de Harte-heining genoemd, van de Binnenlanden afgehouden; maar deeze heining die tot aan het midden deezer Eeuw, schoon zeer vervallen, nog in weezen was, moest door de Ingezeeten der Dorpen onderhouden worden. Zelfs nog in den jaare 1747 werdt dien van Castricum bij Resolutie van Staaten van Holland van 8. Junij des gemelden Jaars geordonneerd, eene som van f 5,600. te besteeden tot herstel hunner Konijn-heining, waar voor zij gedurende vier jaaren t'elken jaar f 1,000. remissie van Verponding zouden genieten, doch aan welke resolutie niet voldaan is geworden. In voorige Eeuwen werdt de Konijn-vangst zoo zeer bevoorregt, dat het weiden van Vee in de Duinen, op sommige tijden vergund, strengelijk werdt verboden, om het wild in 't algemeen, en de Konijnen in 't bijzonder geene stoornis toe-

te.

(a) Merula's Plac. over de Wildernissen bl. 186. env.

tebrengen, en hun het voedsel niet te beneemen (a).

II. Van dit vooroordeel en geliefkoosd Duinen denkbild is men door den nood gedrongen geworden, eenigermate terug te komen. Eene langduurige ondervinding heeft eindelijk de erkenning af, dat alle kosten tot helmplanting besteed, verlooren waren ter plaatse, waar het Konijn overvloedig geweid wordt: dat dit gedierte, boven alle wild talrijk en spoedig voortteelende, door de veelvuldige holen, die het maakt tot wooning zo voor zich als zijne jongen, de Duinen op de deerlijkste wijze doet verstuiven, en ook de hoogten ondermijnt: dat het de jonge helmplanten afknabbelt, en den helm in 't algemeen door eene natuurlijke zucht tot krabbelen en omwroeten van het losse zand, uit den grond haalt, en geheel doet sterven; terwijl het ook zo uit deezen hoofde als door zijn vergoorenden drek en urine, alle andere ruigte en planten die den grond zouden bekorsten, verhindert te groeien: in 't kort, dat Duinen en vooral de Hoogten, rijkelijk met Konijn gepopuleerd, niet dan verstuifbaar kunnen wezen.

Deeze overtuiging heeft Staaten van Holland Ao. 1661 (a) doen besluiten, om veele Nationaale Duinen van het Konijn te doen ontblooten, of blind (b) te maaken, en daar

(a) Merula als vooren, bl. 232 en 233.

(b) Van deeze Resolutie is reeds te vooren gesproken bl. 36.

(c) Blinde Duinen worden genoemd die van Konijn

136 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Duinen daar mede voor eenige jaaren eene proef te
 van we- neemen, 't welk steeds gecontinueerd is;
 gens den uitgenomen van die Duinen, welke Ao. 1722.
 Lande ge- en 1725, verkogt zijn uit de Domeinen.
 depopu- leerd.

Daar men onverwrikbaar in het denkbeeld
 stondt, dat het Konijn, waar toe deeze
 Duinen van wegens de Domeinen alleen
 Verpagt waren, daar van verdelgd zijnde;
 ook alle Vrugtgebruik van die Duinen ver-
 looren was, zo moest de kas der Domei-
 nen eene aanmerkelijke schade lijden door het
 gemis dier pagtpenningen: en daar een hard-
 nekkig vooroordeel belette na andere mid-
 delen tot vergoeding deezer schade om te
 zien; meende men die alleen te moeten
 zoeken, in de pagtpenningen te doen beraa-
 len aan de Graaflijkheid, de helft van we-
 gens het Gemeeneland, en de andere helft
 door Rhijnland. Alzo worden tegenwoordig
 van wegens dit Heemraadschap nog telken
 Jaare betaald tot vergoeding van pagt der
 gedepopuleerde Nationaale al-

daar. f 1490: 0: 0
 en voor die onder Bredero-
 de (a). 864: 5: 0

f 2354: 5: 0
 Eene

pijn ontbloot of gedepopuleerd zijn, in onderschei-
 ding van ziende Duinen die met Konijn gepopu-
 leerd zijn.

(a) De Nationaale Duinen onder Brederode zijn
 nog bij naam bekend. Drie daarvan zijn reeds bl. 52,
 53. door ons opgenoemd: de overigen zijn, het Lei-
 duin, het Binnegeester Duintje, Moolen- of Keu-
 kenduin, Nieuwlands Duintje, Stukduin bij 't Man-
 ne-

	Transport f 2354: 5: 0	Duinen
Eene gelijke fom wordt van wegens het gemeene land aande Domeinen betaald, en dus uit de ééne Nationaale kas, in eene andere Nationaale kas overgestort. —		van wegens den Lande gedepopuleerd.
De Heemraaden van Delfland betaalen mede voor vergoeding van pagt hunner blinde Duinen.	1050: 0: 0	
Zo ook die van den Haage, welke den beplanten Scheveningschen weg niet konden conserveeren, zonder amotie van het Konijn, en daar voor.	130: 0: 0	
Eindelijk wegens gedepuleerde Duinen onder s' Gravesande.	142: 0: 0	
	f 3676: 5: 0	

Het Bestuur in der tijd is vervolgens zo zeer overtuigd geworden, dat de Nationaale Duinen met behoud van het Konijn door Helmplanting niet kunnen geconserveerd worden; en ten anderen, dat het Konijn van de binnenwaards liggende Duinen door zijne afweiding de langsgeleegen gronden bedorf, (blijkens veele dringende Requesten der aan-
ge-

nepad, Duintje van Sijmen Koster. Van deezen is de ligging van het Leiduin en Molenduin tegenwoordig alleen bekend,

Duinen gelanden,) dat tegenwoordig alle de Natio-
 van we- naale Duinen, uitgenomen de Verhuurde
 gens den Lande ge- van het Vlieland, Huisduinen en de Hel-
 depopu- der, konijaloos zijn; en van daar dat geen
 leerd. dan gedepopuleerd Duin van wegens de
 Graaflijkheid in altoosduurende erfpagt is
 uitgegeeven. Op het Eijerland geniet ie-
 mand *f* 60. 's Jaars van wegens het Land,
 om den Zand-dijk konijnloos te houden.

Bij de bovengemelde Resolutie van Staa-
 ten van Holland van Ao. 1661. wordt ook
 beslooten tot de Depopulatie van eenige par-
 ticuliere Duinen, en daar voor eene volkomen
 kwijtschelding van Verponding dier Duinen
 geaccordeerd. Van drie zodanige Duinen als
 van Bergen, van de Heer van Noordwijk en
 dat van Duivenvoorden (*a.*) wordt nog
 heden de volle remissie telkens verleend,
 met deeze bijzonderheden, dat van de twee
 laatst genoemde Duinen, Rhijnland bestendig
 de helft dier Verpondingen betaald, voor
 elk de Som van *f* 70: en ten aanzien van de
 Berger Duinen is het niet genoegzaam geoor-
 deeld, den Eigenaar door volle Remissie zij-
 ne schade aan het Konijn te vergoeden. Dee-
 ze geniet nog daarenboven een dedomage-
 ment van *f* 340. 'sjaars, waarvan de helft
 uit 's Lands kas betaald wordt; waarna de
 andere helft wordt gevonden, is ons niet be-
 kend. En tot overmaate van alles is iemand
 van 's Landswegen gesteld, om dit Duin ge-
 depopuleerd te houden, daar voor genietende
 uit de kas der Domeinen 'sjaars *f* 72. Men
 zie

(*a.*) Zijnde op Bijl. B. No. 4. 35 en 36.

zie wat wij bij onze beschrijving gemeld hebben, (a) van de revenuen uit de Hout-^{van we-} bosfchen deezer Duinen door den Eigenaar ^{gens den} Lande ge-^{depopu-}noooten wordende, en die hij voornamelijk ^{leerd.} daaraan heeft te danken, dat het konijn zijne Bosfchen niet benadeelt: en men beoordeel hieruit, hoe rijkelijk zijne fchaade aan het konijn is vergoed, en welk eene gunst aan deeze Eigenaars, thans de Erven van W. A. van Nassau, steeds is betoond geworden.

III. Hoe zeer het Bestuur, blijkens de ^{Staat der} opgegeeven maatregelen, overtuigd ware ^{gedepopu-} van het fchadelijke van het Konijn, liet ^{leerde ei-} men nogthans het oude vooroordeel niet ^{gen Dui-} vaaren. Bij de groote verkoopning der Nationaale Duinen in het begin van deeze Eeuw, oordeelde men dat geene Duinen eenige waarde hadden voor Particulieren, dan die met Konijnen waren gepopuleerd, waarom men ook alleen zodanige Duinen verkogt: terwijl men toen mede in het begrip stondt, dat de voordeelen voor s' Lands finantien, komende van de hooge verpondingen, die altoos op Konijn Duinen gelegd wierden, door geene andere middelen konden genooten worden. Doch allengkens heeft men ook het verkeerde hiervan ingezien: en het Bestuur heeft in de laafte helft van deeze Eeuw, zich alleszins faciel betoond, om aan Particulieren, die hunne Duinen wilden depopuleeren, remissie of afslag van verponding te verleenen. Van een bijzonderen aart

(a) Zie Bl. 80.

Staat der aart is nogthans de geheele Remissie (a) der zogenoemde Heere duinen, voor het eerst omtrent Ao. 1740. verleend, en welke op geenerlijke wijze aan het Land wordt vergoed, ten zij men dit wilde stellen in den gelukkigen groei der Houtboschen in deeze Duinen, zo zeer door de depopulatie bevorderd, doch die boven al voor de Eigenaars voordeelig is. Maar behalven deeze en de drie straks gemelde particuliere Duinen, worden van alle de gedepopuleerde Duinen van bijzondere Eigenaars zekere Verponding betaald, van drie tot ses stuivers per Morgen.

Een Eigenaar zijn ziende Duin blind wilende maaken, verzogt aan het Bestuur dat het uit deezen hoofde niet meer als Konijn-Duin, maar als Klingen of ook als Geestgronden werde aangemerkt, en voor de gemelde geringe som in verponding aangeslaagen. Dan deeze gunstige beschikking van het Bestuur beantwoorde niet alleszins aan deszelfs heilzaame bedoeling. Zeer traag ging men dikwijls in dit depopuleeren te werk, en veele zogenoemde blinde Duinen bleeven nog rijkelijk van Konijn voorzien. Dit deedt Staaten van Holland kragtdaadige maatregelen neemen bij Resolutie van 4. Augustus 1763. om deeze in naam gedepo-

(a) Waarschijnlijk uit hoofde van de opgelegde verplichting tot Extraordinaire Helmplanting boven bladz. 130. opgegeeven; doch waaraan met opzichte tot die weinige gedeelten, welke niet van zelve bekorst zijn, zeer gebrekkig voldaan wordt.

populeerde Duinen op de zekerste wijze van Staat
het Konijn te ontblooten en bestendig Ko- der gede-
nijnloos te houden: welke Resolutie, die dopuleer-
alle blinde Duinen betreft, wij geoordeeld de eigen-
hebben, omdat zij thans weinig bekend is Duinen.
of weinig wordt opgevolgd, als Bijlaag E.
agter ons Rapport te moeten voegen. Ook
deezee Maatregelen hebben hun doel gemist.
Het declaratoir, bij gemelde Resolutie ge-
eischt, 't geen Jaarlijks van wegens Schout
en Schepenen van het District, waarin het
gedepopuleerde Duin geleegeen was, moest
worden overgelegd, dat het in waarheid ge-
depopuleerd en Konijnloos gehouden werd:
zodanig declaratoir is bij de meesten in on-
bruik geraakt; en ter plaatse waar dit nog
gepasfeerd wordt, gaat de Municipaliteit
hierin dikwijls op eene onverschoonbaare
wijze bij oogluiking te werk. Dit is althans
het geval ten aanzien van de bovengemel-
de (a) twee Duinen van den Heer van
Noordwijk en van Duivenvoorden, beide lig-
gende onder Noordwijk, en waarop de Re-
solutie van A°. 1763. mede geheel geap-
pliceerd is. Schoon de Municipaliteit aldaar
ons onkundig heeft poogen te houden van
't geen in hun district geleegeen was, meenen
wij egter wel geïnformeerd te zijn, dat
deezee beide Duinen, schoon van alle Ver-
ponding ontheeven, vol Konijn zijn; zo
zelfs dat het van wegens de Eigenaars aan
Duinmeijers verhuurd is, om de vruchten
van het Konijn er van te trekken, even als
van

(a) Zie bl. 138.

142 Tegenwoordige staat der Duinen

Staat
der gede-
populeer-
de eigen
Duinen.

van gewoone ziende Duinen. Meer voor-
beelden van deezen aart hebben wij wegens
andere blinde Duinen niet aangetroffen.
Maar tot aan den Jaare 1795. waren veelen
verre van geheel Konijnloos te zijn, 't geen
bovenal plaats hadt op de gedepopuleerde
Nationaale Duinen. De Helimplanters en
anderen vonden er hun belang bij, om het
Konijn aldaar niet geheel uitteroejen, en
rekenden de vangst derzelven onder hunne
Emolumenten.

Het zal niet noodig zijn optegeeuen de
Duinen, die tegenwoordig gedepopuleerd
zijn, 't zij in naam 't zij in daad. Dit zijn
alle die geenen welke op Bijl. B. niet als
Konijn-Duinen zijn opgegeeven; — en
ten aanzien van de Binnen-Duinen in de
Distrieten boven bl. 63. gemeld, kunnen wij
berigten, dat zij mede allen als gedepopu-
leerde klingen in de Verponding zijn aan-
geslaagen; uitgenomen één onder Wasfenaar
van den Burger C. J. de Lange van Wijn-
gaarden, doch over wiens Request ter de-
populatie bij het Bestuur gedelibereerd
wordt; terwijl het van een ander Duin, dat
van den Burger Jac. Mosfel bij de Hofste-
de Groot Haasbroek mede aldaar geleegen,
eenigszins twijffelagtig zou kunnen voorko-
men, of dit als Konijn-Duin moet gere-
kend worden.

Op de publiek geaffigeerde Biljetten, waar-
bij de veiling van Groot Haasbroek tegen
den 6. Februarij deezes Jaars was geannon-
ceerd, wordt het dus beschreeven: „ Ze-
„ ker Duin of warande, groot omtrent

„ 32

„ 32 Morgen, jegenswoordig nog als ook Staat
 „ van oude tijden met Konijn gepopu- der gede-
 „ leerd geweest, met het regt van waran- populceer-
 „ derijen over dezelve Duinen, zo als het Duinen.
 „ zelve regt daar over nog ten huidigen
 „ dage gebruikt werdt.” Deeze annonce
 heeft ons eenigermaate bevreemd, daar het
 ons gebleeken is, dat dit zedert Ao. 1749.
 als gedepopuleerd Duin van de hooge Ver-
 ponding is vrijgesteld, en met een ander
 Duin te samen bedraagende 72 Morgen 10
 Roeden, als klingen in de Verponding zijnaan-
 geslaagen slechts voor f 7:3:15. Geens-
 zins zijn wij onkundig van eene Resolu-
 tie van Staaten van Holland van 5. No-
 vember 1763. waar op men zich veelligt
 zou beroepen. Doch hier bij wordt inge-
 volge een Request van den Eigenaar alleen
 verklaard, dat de waarschuwing in de straks
 aangehaalde Resolutie van 4. Aug. 1763. op
 des Suppliants voorgemelde klingen en Duin
 of warande niet is applicabel: te weeten
 de daar bij gegeven vrijheid aan de aange-
 landen, om binnen de 1000 Roeden van
 hunne Landen af, het Konijn uit gedepo-
 puleerd Duin te mogen uitroeien. Behal-
 ven nu dat dit Duin reeds toen, immers
 zedert Ao. 1749. gedepopuleerd was, zo
 werdt bij de Resolutie van 5. November
 1763. de volkomen uitroeijing van het konijn
 alleen aan den Eigenaar, en niet aan de
 aangelanden overgelaaten; maar geenszins
 verklaard, dat het weder Konijn - duin zou
 mogen worden: anders moest het weder
 even hoog in Verponding als te vooren ter
 som-

somma van f 64. zijn aangeslaagen geworden. Niettegenstaande dit alles is het nu met Konijn gepopuleerd.

Staat der
Konijn-
Duinen
na de Re-
volutie
van 1795.

IV. Ten aanzien van den staat der Konijn- en Konijnlooze Duinen heeft de groote Revolutie van 1795. eene verandering te weeg gebracht, die alleszins opmerking verdient. In de eerste zes maanden naa die Revolutie is eene aanmerkelijke verwoesting onder het Konijn aangerigt door de Fransche Militairen, die in grooten getale op de Zeedorpen geïnquartierd waren; als ook door veele Burgers van de Dorpen langs de Duinen geleegen, welke geduurende dien tijd eene volstrekt onbepaalde Jagt geoeffend hebben. Hier door zijn toen de gedepopuleerde zo Nationaale, als particuliere Duinen volkomen blind geworden, en het Konijn aldaar geheel uitgeroeid, schoon het zich nu weder op sommige Plaatsen vertoont; terwijl ook de Konijn-duinen, die niet sterk gepopuleerd waren, voor het meerendeel van Konijn zijn ontbloot geworden, zo als het geval is met die Duinen in Noord-Holland van welke wij op Bijl. B, (a) hebben opgegeeven, dat zij alleen nog den naam hadden van Konijn-Duinen. — Op de talrijk gepopuleerde Duinen, is geduurende dien tijd het Konijn niet geheel verdelgd geworden, doch hebben de Eigenaars, of die dit als Duinmeijerijen in pagt hadden, hier bij aanmerkelijke schaden geleeden.

De Provisioneele Representanten van 't Volk

(a) Zijnde No. 11, 12 en 13.

Volk van Holland hebben hier in te ge- Staat der
moet willen komen, en aan alle Eigenaars Konijn-
van Konijn Duinen onder Noordwijkerhout Duinen
remissie verleend van Ord. en Extraord. van de Res-
van. 1798.
hee en halve Verponding voor den tijd
van één jaar; gelijk ook drie Pagters van
verhuurde Nationaale Konijn Duinen onder
Huisduinen en de Helder (x) eenige remissie
van hunne huurpenningen hebben bekomen;
de één van den Jaare 1795 tot 1797 en de twee
anderen tot 1798. 't geen voor de drie Pagters
geduurende elk van deeze Jaaren naauwlijks
f 350 heeft bedraagen. Andere Eigenaaren
met zulke eene schavergoeding niet te vree-
den, hebben bij Requeste aan het Bestuur
remissie verzogt voor een aantal Jaaren, ten
einde gelegenheid te hebben van hun Duin
weder volkomen te populieren; en hoe zeer
zij hierin ten hunnen voordeele geslaagd
zijn, kan de Colom van Remissien door ons
op Bijl. B. gesteld, uitwijzen. De Duinen
van de Graaf No. 11. genieten remissie,
(blijkens de quitantie van kwietschelding,) „
„ uit Consideratie van de hooge lasten en
„ Verpondingen, waarop de voorschreeve
„ Duinen zijn aangeslagen. ” Doch van de
overigen is dit door het Bestuur verleend;
„ Uit Consideratie van de bij de Eigenaaren
„ in den Jaare 1795. geleden schade, door
„ ondergraaving der Duinen en berooving
„ van Konijnen door eenige Militairen. ”
Op eene zeer ongelijke wijze is dee-
ze gunst uitgedeeld; en deeze ongelijk-
heid

(x) Zijnde op Bijl. A. No. 7. 10. en 12.

K

Staat der Konijn-Duinen naa de Revolutie van 1795. heid zal ieder in het oog springen bij het inzien van de gemelde Colom. Waarom hebben die van Noordwijkerhout slechts voor één jaar de volle remissie genooten; en de Erven van Foreest voor 10. Jaaren, en J. Geelvink en Abbink, schoon deezen slechts een gedeeltelijken afflag hebben bekomen; mede voor gelijke jaaren? Waarom anderen voor 6 jaaren, en dat nog voor een gedeelte? Wij kunnen op deeze vraagen geen voldoende antwoord geeven. Zeker is het, dat het Bestuur in deezen niet genoegzaam is voorgelicht geweest, en dat dit geaccordeerd is zonder dat men vooraf het Duin deedt inspecteeren, of het Konijn zodanig geruineerd was, dat de Verponding voor zo veele jaaren behoorde geremitteerd te worden. Doch het eerste voorbeeld van zulk eene Remissie gegeven zijnde, viel het bezwaarlijk voor het Bestuur van Holland om andere verzoeken van gelijken aart niet mede intewilligen.

Naa de vernietiging van het Jagtgericht.

De ongelimiteerde Jagt van den Jaare 1795. is opgehouden naa dat Hollands Provisioneele Representanten bij decreet van 28. Julij deszelven Jaars alle zogenoemde Jagt-gerigten en bijzondere vrijheden tot de Jagt vernietigden; en elken Eigenaar verzekerden van zijn natuurlijk recht, zo wel om alle wild op zijn eigen grond te mogen vangen; als om niet te gedoogen dat een ander zonder zijne toestemming op zijne gronden het wild agterhaale of eenige Jagt oeffene. Dit deedt de Eigenaars van Konijn-duinen weder ongestoord de Konijn-vangst

vangst voortzetten; en zij stelden alles te Na de
werk door nieuwe holen te booren, het vernietig-
Konijn te voeden, en op allerlei wijze te ging van
lokken, om de geleede schaden te herstel het Jagt-
len, 't geen volgens ondervinding van voo- gerigt
rige Jaaren, zeer spoedig kon geschieden.
Doch bij onze inspectien geduurende den
Zomer in den voorleeden Jaar gedaati, toen
er reeds twee Jaaren naa de bewuste onbe-
paalde Jagt verloopen waren, vernamen wij
aan alle Oorden hevige klagten van de
Duinmeijers over schaarsheid van het Ko-
nijn; en dat zij, welke moeite ze ook aant-
wendden, hun Duin niet zo gepopuleerd
konden verkrijgen, als het voor de Revolu-
tie was. Zij schreeven dit nog grootelijks
toe aan de bewuste Jagt door Militairen en
anderen, gelijk dit ook in de straks aange-
haalde quitantien van kwijtschelding alleen
wordt opgegeeven. Doch deeze schade zou
reeds naa twee Jaaren hersteld zijn geweest,
ware het niet dat door het gemelde Placaat
wegens de vrijheid tot de Jagt, de af veidingen
die wij bl. 133. beschreeven, als vergunnin-
gen strijdig met het regt van Eigendom tevens
vernietigd waren geworden. Te vooren
gingen de Konijnen, die geen voedzel ge-
noeg vonden op de schraale en door die
gedierte zelve bedorven ziende Duinen, wei-
den op blinde Duinen of andere goede gron-
den der gebuuren, die in den omtrek lagen.
Doch de Eigenaars dier gronden thans ge-
bruik maakende van het regt, om alle wild
op hun eigen grond te mogen vangen, maakten
zich meester van deeze afdwaalende Konijnen;

148 *Tegenwoordige staat der Duinen*

Naa de vernietiging van het jagt-gerigt. en also worden 'de gepopuleerde Duinen ontvolkt. De Eigenaar van ziende Duin kan thans niet meer gelijk te vooren, zijne Konijnen voor een groot deel voeden van de gronden van zijne gebuuren; en op zijn eigen grond kan hij hun het noodige voedsel niet verzorgen, zo dat de Konijn-Duinen, zal het regt tot de Jagt ongeschonden blijven, nimmer weder tot hun voorigen staat kunnen geraaken.

VIJFDE HOOFDDEEL.

Voordeelen en Vrucht-gebruiken van de Duinen getrokken, vooral ten aanzien van het geen beplant, beweid of beteeld is.

I. **W**ij zullen het onberekenbaar nut, 't geen de Duinen, als eene borstweering tegen de woede der Noord Zee den Lande aanbrengen, niet behoeven te betoogen. Hier van is een iegelijk overtuigd, en bleek het ter plaatse waar zij niet gevonden worden, hoe aanzienlijke geld sommen tot het aanleggen van Zand-dijken moeten besteed worden.

Het
nut van
Zande-
rijen.

Minder aandagt heeft het Publiek geslaagen op een ander nut, 't geen van de woest liggende Duinen wordt getrokken, naamlijk het gemakkelijk verkrijgen van zand. Hoe onontbeerlijk is het zand tot verbetering, en ophooging van de in ons Vaderland

land zo veelvuldige Dijken, Kaden, Wegen ^{Het} en Voetpaden, als ook tot versterking van ^{nut van} zo veele Oevers van groote en kleine Meiren. — De Landman verhoogt hier mede ^{Zanderijen.} zijne laage gronden, bestrooit zijne stallingen, houdt zijn Vee hier door rein, en vermeedert zijne mest tot goedmaaking zijner Landen met het onkostbaare zand. Den Zeeman verstrekt het tot ballast voor zijne Schepen; en in veele trafieken vooral van pannen- steen- en pottenbakkerijen kan het geenszins ontbeerd worden; terwijl het tot veelvuldig en verschillend huisfelijk gebruik mede eene volstrekte behoefte is. — Het zijn Hollands Duinen, waar door alle deeze nuttige einden op de gemakkelijkste en onkostbaarste wijze bereikt worden; en de waarde van dit gerief zou men eerst volkomen gevoelen, indien men het zand niet dan met groote kosten kon bekomen.

Om dit gerief, dat door geheel Holland van nabij zonder zeer kostbaare Transporten kan verkreegen worden, te behouden; hebben wij geoordeeld onze bedenkingen te moeten inbrengen, bij een adres van 7. Januarij 1. l. aan het Provinciaal Bestuur, tegen een voorstel van het Provinciaal Committé op 14. December 1797. aldaar ter tafel gebracht; waar bij, onder andere middelen om eene Vaart rondom Naarden te graaven, te favoriseeren, en de Gooische Heide verder tot cultuur geschikt te maaken, werd voorgeslaagen: „ alle particuliere Zanderijen „ in dat gedeelte van Holland. 't geen ten „ Noorden en Oosten van Hillegom is lig-

K 3

„ gen.

Het
put van
Zanderijen.

„ gende, op de sterkste wijze te verbieden.”
Aan dit adres ons in deezèn refereerende,
zullen wij alleen ten aanzien van het
bij gemelde voorstel van het Comité ge-
avanceerde: „ als of er Placaaten exteerden
„ tegen afzandingen in 't algemeen, en alle
„ particuliere Zanderijen alleen bij oog-
„ luiking of sluikende zouden geschieden
„ of toegelaaten worden,” aanvoeren, dat
zodanige Placaaten (ten zij men daar mede
wilde bedoelen het verbod om willekeurig
zand te haalen uit de Nationaale Duinen)
hoe veel wij ook hebben getragt op te
spooren, ons niet onder het oog zijn ge-
komen. Integendeel is ons niet alleen uit
veele Erspagts acten gebleeken, dat daar in
meermaalen is geaccordeerd geworden het
haalen van zand; maar zelfs dat sommige
Duingronden in Erspagt zijn gegeven, ten
einde die aftezanden: zodanig zijn op Bij-
laage C. de drie partijen No 14, 38^a en
47. — Bij het opslaan van het algemeen Re-
gister op het groot Placaat boek zou men
in den waan kunnen gebragt worden, dat
alle Zanderijen buiten die van Naarden ver-
boden waren, om dat men bij het woord
zand gesteld vindt „ Nergens zand te haa-
„ len dan tot Naarden.” Doch de daarbij
aangehaalde Placaaten inziende, bemerkt
men terstond, dat dit alleen doelt op het
Gooiland, en dat aldaar nergens dan te
Naarden Zand mag gehaald worden.

Zeer weinige zijn de eigenlijke Zande-
rijen, die tegenwoordig aan den gang zijn.
In de buiten-duinen hebben wij er slechts
één

één, onder Overveen naamlijk, aangetroffen (a). Doch in de binnen-duinen van Hillegom, (mooglijk ook van Lisse) Voorhout, Wasfenaar, Eiken- en Loosduinen wordt nog bestendig afgezand. De Eigenaars, wien dit geene kosten van eenig belang veroorzaakt, naardien hun voor elke Schuit zand dat van daar wordt gehaald, eenige weinige stuivers worden betaald, bekomen hier door uitneemend goede gronden, als mede Vaarten door dezelve. Nogthans kunnen zij zeer tot nadeel verstrekken van andere Gronden, indien er reeds veel water of beeken daar bij zijn geleegeen, en vooral wanneer men te diep afzandt, en daar door het water uit de bijliggende Duinen te veel als 't ware aftapt, 't geen bij sommigen het geval is (b).

Daar wij hier spreken van de nuttigheden, die het Duinzand oplevert, moeten wij althans de Harger Zandmennerij (c) niet onopgemerkt laten. Zij is hierin onderscheiden van de gewoone Zanderijen, dat men niet beneden den bovengrond delft, en geene Vaart maakt, maar alleen het bovenzand afkart, 't geen met karren wordt weggevoerd. Meerdere bijzonderheden vindt men hier van opgeteekend in Berkhey's Natuurlijke Historie van Holland, den Schrijver medegedeeld door den kundigen Rutg. Pa.

(a) Zie bl. 92.

(b) Zie bl. 110.

(c) De ligging van deeze Zanderij is opgegeeven bl. 6.

152 Tegenwoordige staat der Duinen

Harger Zandmen- Afrij. Paludanus. te Alkmaar (a). Wij deden reeds (b) dit zand kennen, als hebbende boven alle Duinzand van ons Vaderland eene bijzondere witheid, fijnheid en doorschijnendheid, waar door het een uitnemend bekwaam ingredient is, om fijn wit glas te maaken: men wil zelfs dat in geen andere Landen zodanig wit fijn zand gevonden wordt. Zeker is het, dat de Engelschen het met volle laadingen van hier haalen, en men verzekert van meer dan ééne zijde, dat zij dit zand niet kunnen ontbeeren tot het maaken van hunne fijne glaswerken.

In den voorleeden Jaare werdt bij het gewezen Provinciaal Bestuur voorgesteld, om te doen onderzoeken of dit zand in waarheid voor de Engelsche fijne glas-fabrieken onontbeerlijk zij; en wanneer dit mogt bevonden worden, den uitvoer hier van strenglijk te verbieden. Dit voorstel, in handen van het gewezen Comité Provinciaal gesteld om advis, wenschen wij dat door het Wetgeevend Lighaam in ernstige deliberatie worde genomen, op dat, het algemeen gerugte deswegens conform de waarheid bevonden zijnde, den grootsten Vijand van ons welvaaren, een gevoelige afbreuk moge gedaan worden. In 't algemeen verdient dit Hargerzand onder de aandacht van de Natie gebragt te worden, ten

(a) Deel II, St. 2, bl. 689, 690 en 700.

(b) Bl. 78.

ten einde Zij op prijs leere stellen een na- ^{Hargen}
tuurlijk product, 't geen alleen in ons Va- ^{Zandmen-}
derland gevonden wordt; en ten einde Zij hand ^{nerij.}
aan het werk slaa, om de deerlijk vervallen
Fabrieken van wit glas, waar in Zij te vooren
uitmuntte, en die nu tot op één na, te
weeten die in den Bosch, verdweenen zijn,
weder te herstellen: dan behoefde men niet
langer voor hooge prijzen van den Buiten-
lander te koopen de bewerkte ruwe mate-
riaalen, welke men hem eerst onbewerkt
heeft toegezonden.

Te meer vordert tegenwoordig het be-
lang der Natie op de ééne of andere wij-
ze hier op bedagt te zijn, naardien de ver-
dienstelijke Burger Jan Nierop, Schout en
Secretaris van Schoorl het middel heeft ge-
vonden, om het zand even zo te zuiveren
en te rafineeren tot het maaken van wit
glas, als de Engelschen; welke zich tot
hier toe stout beroemd hebben, deeze konst
alleen te bezitten. Van dit gerafioneerde zand
heeft gemelde Burger ons een monster
ter hand gesteld, het geen in fijnheid en
witheid het meest gelijkt naar geraspte bes-
te melis-zuiker. De Burger Nierop, hier-
omtrent nog eenige nadere proeven willen-
de neemen, zal de wijze waar op hij dit
praepareert, vervolgens bekend maaken, en
hier door alleszins wel verdienen aan de
Natie.

De woeste Duingrond levert niet alleen ^{Turf}
het zo nuttige zand op. Op veele plaat- ^{uit de}
zen worden de Laagen darij en veen, die ^{Duinen}
oender de oppervlakte worden gevonden, uit- ^{gestook-}
ken.

Turf
uit de
Duinen
gestook-
ken.

gestookten en tot turven gedroogd, die voor den behoeftigen een goeden brand opleeveren; alzo vind men Dario - Laagen onder Noordwijkerhout, doch deeze zijn minder tot branding geschikt, dan het Veen 't geen vooral in de Wasfenaarsche binnen-Duinen bij de zogenoemde Zand Zee, en vooraan in de Duinen van Haagambacht agter Schuddegeest ter diepte van 2 of 3 voeten met zo veel voordeel tot Turf gedolven wordt.

Nut voor
sommige
Trafieken
van de
Duinenge-
trokken,
en andere
heilzaame
einden,

II. De Duinen zijn uit hoofde van hunnen grond, ligging, en gesteldheid, van veel gebruik voor sommige trafieken, en andere heilzaame einden. Het water, dat van daar overvloedig afzakt, is zo helder, zuiver, aangenaam en gezond, als dit ergens in ons Vaderland gevonden wordt; en van daar zo uitneemend geschikt voor onze Bierbrouwerijen. Maar inzonderheid is de Natie daaraan, als ook aan het bijzonder Climaat verschuldigd de fijne Lijnwaat- en Gaaren-Bleekerijen, die langs de Duinen geleegen zijn, vooral onder Velzen, Bloemendaal, Overveen en Bennenbroek. Hoe zeer deeze niet meer zo bloeiend zijn, als in vorige dagen, wordt nogthans door andere Natiën aan deeze Bleekerijen de lof toegekend, dat nergens het fijn Lijnwaat en Gaaren tot zulk eene witheid kan gebragt worden als in ons Vaderland; waarom ook dit gebleeke Linnen door andere Natiën bij voorkeur gezogt wordt. Mogt het voortaan noodig geoordeeld worden in de nabijheid deezer Bleekerijen Vaarten te maaken of Zanderijen te openen; men zal steeds be-
dagt

dagt moeten zijn, die zodanig aanleggen, dat de slooten en Duinbeeken rondom deze Bleekerijën niet van water beroofd en verlamd worden. — Verders strekken de Duinen tot bekwaame Droogbergen voor de gemelde Lijnwaat-Bleekerijën; en de Zee-Dorpelingen maaken er soortgelijk gebruik van tot het droogen van Haring- en andere Vischwand, waartoe sommigen opzettelijk eenigen grond in Erfpacht verzogt hebben.

Nut voor sommige Trafieken van de Duinenge-trokken, en andere heilzaame einden.

Te Overveen, onder de beide Katwijken, Haag-Ambacht en Scheyeningen, heeft men het Duin zich ten nutte gemaakt tot het aanleggen van begraafplaatsen. Hunne geschiktheid hiertoe boven alle andere gronden van het voormalig Holland, uit hoofde van den hoogen en droogen grond, en bijzonder om de weinige kosten, die hiertoe op de Duinen vereischt worden; verdient, bovenal in deeze dagen, onder den aandagt van het publiek gebragt te worden, waarin men langs hoe meer algemeen begint overtuigd te worden van zijne verplichting, om de lijken te begraven in de open lucht en op weinig bewoonde plaatsen: en het zij aan de zorg van het Bestuur aanbevoelen, om het aanleggen van Begraafplaatsen in de Duinen te ondersteunen en te begunstigen.

Begraafplaatsen.

Verders zijn het veele Bergen en Hoogen langs de Kust, die den Zeeman tot wisse Bakens verstreken: andere dienen tot Seinplaatsen, van waar men door Seinen aan hooge staaken opgeheisd, in tijden van Oorlog op de spoedigste wijze berigten doet toekomen van Texel tot aan den Zuidhoek

Begraafplaatsen. hoek van Holland: en op de Hoogten aan den voorkant zijn door sommige Eigenaars van Hoffteden Huisjes en Zitplaatsen gesteld, om een wijd uitgestrekt gezigt te hebben over de weelige landsdouwen en bosschen, die overal langs den Duinkant gevonden worden

Verscheidenheid van nuttige Kruiden en Planten. III. Het bleek uit onze plaatselijke Beschrijving, dat de Duinvelden met veelvuldige van zelfs wassende Planten en Kruiden bedekt zijn. Nergens ontmoet de Kruidkundige eene zo groote verscheidenheid; en een groot aantal van deeze Planten wordt op geene andere plaatsen van ons Vaderland gevonden: zelfs zijn sommige zeer zeldzaam in andere Landen. Men kan reeds eenigermate over haare verscheidenheid oordeelen bij het nazien van DE GORTERS Flora VII. Provinciarum, alwaar van ruim 240 soorten van Planten, de Duinen als Groeiplaatsen worden opgegeeven; en behalven deeze, hebben wij bij onze inspectien nog omtrent 100 soorten gevonden, die bij DE GORTER niet als Duinplanten staan aangedekend (a). Veele behooren onder de heilzaamste Planten, zo tot Geneeskundig als Oeconomisch gebruik, en de Kruidboeren en veele Apothekers doen dezelve in groote menigte opzoeken.

Van

(a) De lijst van Duin-Planten, opgegeeven door Le Francq van Berkhey in eene bekroonde Verhandeling, over het gebruiken van andere middelen tot weering van verstuiving dan de Helmplanting, te vinden in de werken der Holl. Maatsch. Deel XXVI. St.

Van de gewoone Hey wordt ter plaatze waar die gevonden wordt, het bekende gebruik gemaakt. De Duinzooden worden uit hoofde van de sijne Grassoorten, waar uit zij bestaan, voor de beste gerekend bij het aanleggen van Tuinen en Plantsoenen.

De Braamen op het weeligst en overvloedigst in de Duinen, vooral agter Monster en 's Gravesande groeiende, zijn eene aangename verfrischende Vrucht, die door bekeefte Lieden opgezameld en op de naastgeleegen Phatzen verkogt worden. — Veele ervaren Hoveniers doen bij voorkeur de Aardbezen-Planten, die mede op de Duinen overvloedig zijn, opzoeken, en deeze in de Tuinen verders aangekweekt, geven de geurigste en smakelijkste Aardbezen.

De Plant, genoemd Eerenprijs Manneken (a), waar mede zommige streeken als geheel bezaaid zijn, en die reeds lang bekend geweest is, dat, gedroogd zijnde, veel overeenkomst hadt met de gewoone Thee, wordt door de daar bij geleegen Landlieden in Noord-Holland in groote menigte gezogt; en het aftrekzel daar van, met dat van geringe soort van Thee gelijk staande, door hun gebruikt. — De Doornen en Distelen worden mede tot heilzame einden gebruikt, en door veelen uitgestooken, om den grond te dekken tegen verstuiving, als ook om de Aarden Wallen rondom beteelde gron-

St. 2, bl. 12—20 is hoogst onnaauwkeurig en ook zeer onvolleedig.

(a) *Veronica Officinalis*. L.

158. Tegenwoordige staat der Duinen

Verscheidenheid van nuttige Kruiden en Planten: gronden te versterken, waar toe zij bovenal met vrucht gebruikt worden onder Scheveningen en verders in de Duinen van Delfland. Doch dit afslaan of uithaalen van Doornen en Ruigte, geschiedt dikwijls zo sterk, en op zulk eene onbehoorlijke wijze, dat de Duinen rauwe gaten bekomen, zo dat men meermaalen bij Placaaten de maat en wijze hier van heeft moeten bepalen, of dit geheel verbieden.

Voordeel van het Wild. IV. Gronden zo rijk in Planten, en daar bij geheel onbewoond, moeten natuurlijk veel Wild opleveren. De liefhebbers van de Jagt kunnen getuigen, hoe zeer zij steeds in de Duinen kunnen lust hebben kunnen voldoen in het opvangen van veelvuldig looppend en vliegend wild; waar door de Duinen zo als wij boven deden opmerken, altoos voort onze Voorvaderen eene geliefde Wildbaan geweest zijn. Ondet de voordeelen van dit Wild, uit hooft van zijn vleesch, hair en huid getrokken, willen wij nogthans het Konijn niet gerekend hebben. Het heeft voorzeker van deeze zijde zijne nuttigheid, maar wij meenen in het volgende deel volgendend te kunnen betoogen, dat de nadeelen door hetzelfde aangerigt, zo zeer tegen deeze voordeelen opweegen, dat de laatste naauwlijks noemenswaardig zijn.

Toen door het bovengemeld Placaat van 1795. het Jagt-gerigt werd vernietigd; maakte het Bestuur hier van gebruik, om op eene voordeelige wijze de Nationale Duinen, van den hoek van Holland tot aan het huis te Brederode voor den tijd van twee

jaar.

jaaren, alleen ten gebruike van de Jagt ^{Voor} publiek te Verpagten in veertien Perceelen, ^{deel van} elk door steenen paalen afgebakend: alles ^{het Wilde} onder de noodige bepalingen, dat de Pagters niets aan deeze Duinen bederven, en dezelve vooral blind zouden houden. In den jaare 1797. zijn deeze Duinen voor andere twee Jaaren verpagt, doch in mindere Perceelen verdeeld.

V. Het is gebleeken uit onze plaatselijke ^{Hout-} beschrijving, hoe zeer de Duinen aan veele ^{bosfchen} Oorden van zelve uitgestrekte ^{in de} Bosfchen opleveren. ^{Duinen} Wij zullen niet herhaalen, wat ^{aange-} wij deswegens gemeld hebben van de Ber- ^{legd.} ger, Wimmenumer en Heere-Duinen, waar van de Eigenaars zo veel revenuen trekken, als ook van de Nationaale Bosfchen onder Wassenaar en Scheveningen. Deeze voordeelen is men niet aan menschen handen maar aan de goeddadige Natuur zelve verschuldigd; 't geen reeds overtuigend aanwijst de geschiktheid der Duinen om met Houtbosfchen beplant te worden. Deeze aanwijzing der Natuur heeft men op veele plaatsen gevolgd, en is daar in alleszins gelukkig geslaagd, zo dat veele eertijds woeste Oorden thans uitgestrekte lommerijke bosfchaagien opleveren. Men zie slechts op de lijst der Erspagts-gronden Bijl. C. de laatste Colom na, opgeevende het gebruik daar van gemaakt: alle de Partijen, die daar als beplante Duinen staan aange- teekend, lagen ten tijde toen zij werden uitgegeeven, mede op eene andere Colom aangewezen, geheel woest. Vooral geldt dit

Hout
bosfchen
in de
Duinen
aange-
legd.

dit omtrent het Molenduyn onder Velzen en Bloemendaat; en het Leiduin onder de Vogelenzang, die uitgenomen eenige kleine niet noemenswaardige hoekjes, tegenwoordig geheel beplant of beteeld zijn. 't Geen verders in de Vogelenzang en Aardenhout, geleegeen in den omtrek van Haarlem beplant is, en het hoog geboomte aldaar groeiende, is meest alles door Particulieren op hunne woeste Duin- gronden aangelegd. Veelen bejaarden Lie- den heugt het nog, hoe in hunne jeugd niet dan bar Duyn gezien werdt, waar te- genwoordig de aangenaamste wandeldreeven gevonden worden. Men kan zich het bes- te denkbeeld vormen van het Duyn, dat in deeze Oorden zedert de voorige Eeuw be- plant is, door de gewoone Kaart van Rhijn- land te vergelijken, met de aftekening van den omtrek van Haarlem door den Land- meeter Engelman van. A. 1794. boven reeds aangehaald; waar op de tegenwoordige Bosfchen en Plantzoenen op de Duinen aangelegd, zeer naauwkeurig zijn aangewezen.

Meer Zuidwaards op, waar de particu- liere Duinen gepopuleerd, en de overigen, Nationale gronden zijn, heeft men minder groote Plantzoenen aangelegd. Doch toon- nen niet de fchoone Rijen Boomen, die als eene Cingel de Hofsteden aldaar beveiligen: kan niet de geplante Laan tufchen de bei- de Karwijken: de Scheveningsche weg met het hoog geboomte ter wederzijde; en het Hout dat op de hoogte van Loosduinen niet verre van Zee is geplant, een iegelijk over- tuigen, dat indien aldaar meerder en groo- ter

ter Houtbosſchen waren aangelegd geweest, ^{Hout} dezelve niet minder voordeelig, dan om ^{bosſchen} Haarlem zouden zijn opgegroeid. Doch ^{in de} ééne omſtandigheid heeft aan alle ondernee- ^{Duinen} mingen ter beplanting zeer veel nadeel toe- ^{aange-} gebragt; te weeten, de ſchaamteldooze roof- ^{legd.} zugt bovenal van de Zee-Dorpelingen, die op ſommige plaatzen niet alleen het geboomte maar zelfs het raste werk om de Hofſteden niet ongeſchonden hebben gelaaten; onaan gezien verſcheide Placaaten van Staaten van Holland hier tegen expreſſelijk geëma- neerd, en het laaſt gerenoveerd op 21. Sep- tember 1790.

Men meene niet, dat het Hout alleen op vlakke of enkel heuvelagtige Duinen kan groeien, men is ook op de Hoogten hierin geſlaagd. De Bergagtige voorkant van Schoorl, Bergen en Wimmenum, reeds door ons beſchreeven, ſtrekt hier van ten bewijze. Het zelfde wordt men ook onder Bloemendaal gewaar, vooral agter de Hofſtede Meerenberg; gelijk mede de Erſpagtsgronden agter Rijksdorp onder Waſſenaar meest uit hooge Duinen beſtaan, die goed Plant- zoen opleeveren. — Behalven deeze zijn er nog twee voorbeelden; die eene bijzondere opmerking verdienen. De eerſte is het be- plante hooge Voorduin onder Overveen, 't geen de Burger J. Meſſchert van Vollenho- ven van de Erven Boreel in Erſpagt be- zit (a). Deeze aanleg is, ruim 30 Jaaren geleeden begonnen, en zeer wel geſlaagd.

De

(a) Zie boven bl. 50 en 91.

Hout
bosfchen
in de
Dujnen
aange-
legd.

De Berg staat geïsoleerd, en is rondom van den voet tot aan den top met verschillend Hout beplant, 't geen tot hoog geboomte zeer gelukkig is opgegroeid. Op de hoogte wandelt men als door een gewoon Bosch, op den vlakken grond aangelegd, in welks midden men met verwondering eene Boomgaard ontdekt, die goede Boomvruchten opleevert. Het tweede voorbeeld is dat van Kijkduin, agter Waalsdorp (a). Het oogmerk van den Burger Fagel, om eene proef te neemen ter beplanting van een zeer hoogen Berg, waar toe hij deelen in Erfpacht verzocht hadt, is alleszins geflaagd: bijna alle de gewoone Boomfoorten, groeien weelig tegen deeze hoogte.

Dan wij moeten ten aanzien van deeze en de voorige opgegeeven Beplante Bergen erkennen, dat dit Hout niet gelijk staat met het geen op de Vlakten groeit. Veele Jaaren moeten er verloopē, eer het tot eenige aanmerkelijke hoogte is opgegroeid, en het verkrijgt ook nooit zulke zwaare stammen als in de laagte, terwijl zij ook eenige Jaaren geftaan hebbende, niet veel hooger of zwaarer worden: doch van alle deeze proeven op de Hoogten genoomen, zijn de Sparren het best gelukt. Wel verre, dat wij met deeze aanmerkingen, die wij aan de waarheid verschuldigd zijn, de Beplanting van hoog Duin wilden afraaden; wij zullen in het volgende Deel nog iets ter aanmoediging hier van zeggen.

De

(a) Zie Bijl. C. No. 57.

De Boomen die wij bevonden hebben, ^{Hout} zo in de Vlakten als op de Hoogten het best ^{boschen} te groeien, zijn vooral Berk, Abeel, ^{in de} kunnende deeze laatste inzonderheid de win- ^{Duinen} aange-
den doorstaan; Eiken, Sparren en grove ^{legd.}
Dennen; deeze drie laatste soorten worden
het best door zaaijing voortgekweekt. Be-
halven deeze groejen ook gelukkig zekere
Popels (a) en Poeswilg, en op som-
mige plaatzen ook Els en gewoone Wilg.
Maar zedert vier of vijf Jaaren heett men
van een weinig bekenden Popel, zijnde de
Virginiesche de voordeeligste partij getrok-
ken; en de Burger van Eijs medelid
onzer Commissie heeft op hooge barre
Duipen in zijne Hofftede Boekenrode, proe-
ven genomen welke alleszins bewijzen, dat
deeze Popel die van sték geplant wordt, bo-
ven alle andere Boomen in het raauwe zand
voortwil, zeer spoedig groeit, en tegen de
Winden bestand is.

Schoon wij ten aanzien van de ondernee-
mingen ter beplanting of beteeling ons liefst
bepaalen, tot het geen in de Buiten-duinen
is verrigt, omdat hier tegen altoos de mees-
te zwaarigheden geopperd zijn; moeten
wij egter met een enkel woord doen op-
merken de verbaazende veranderingen, die
de Binnen-duinen door verschillende beplan-
tingen ondergaan hebben. Overal heeft men
dit met den besten uitflag beproefd, en vee-
le Hoffteden hebben haare Boschen zeer
ver

(a) Ook Espenboomen genoemd, in onderschei-
ding van de Italiaansche of Lombardsche Popels.

Hout
boschen
in de
Duinen
aange-
legd.

ver kunnen uitbreiden. 't Geen op de Rhijnlands kaart der voorige Eeuw als woest Binnen-duin is aangewezen, is tegenwoordig voor een groot deel met verschillende Boschen bezet; en bovenal verdient opmerking de groote en alles afdoende proef, die hiervan genomen is op de Raaphorster Duinen onder Wasfenaar. De meeste schoone Boschen, die aldaar van het huis ten Deijl tot aan de zogenoemde Zandzee ten Oosten van den gewoonen weg gevonden worden, zijn nog geen 30. Jaaren geleeden aangelegd door den kundigen Burger F. P. de Bas (a) op geheel woest Binnen-duin.

Staat der
onderne-
ming ter
Beweis-
ding.

VI. Het is slechts van weinig aanbelang 't geen op de Duinen door Paarden en Runder Vee beweid wordt. Behalven in Delfland van Loosduinen tot aan den hoek van Holland, nader bij onze plaatselijke beschrijving aangewezen, vindt men slechts eenige beweiding op de volgende Duinen: als van Deutz, waar een aanmerkelijke troep jong rundvee, door een jongen in het wild wordt gedreeven, en zijn voedsel vindt. Desgelijks op Midden-Duin agter Overveen, en ook op een gedeelte der Duinen van

(a) Deeze Burger heeft de wijze, waarop hij dit Duin eerst heeft doen beteelen en vervolgens tot bosch aanleggen, door den druk zonder zijnen naam bekend gemaakt in een stukje, getijeld „op „ gaave van eenige proeven, ten bewijze dat Hol- „ landsch Duinen tot grooter voordeel dan tegen- „ woordig zouden kunnen gebezigd worden.” Te Leyden 1776.

van Boreel, omstreeks de Hofftede Elswoud. Op de twee eerstgenoemde Duinen wordt dit Vee s' nachts gezet op stallen, aangelegd in den Brabandschen smaak en alleszins geschikt, om de meeste mest te winnen (a). Op de Wijker-Duinen en onder Heemskerk heeft men de vlakke krotten zelfs eenigszins in Campen tot weiding afgedeeld, zo als ook het Camp bij Waalsdorp hiertoe gebruikt wordt; en onder Scheveningen doet men op eenige kleine Erfpachts gronden Paarden weiden. —Deeze gronden, zo wel als onder Delfland, worden allen in dezelfden woesten staat gelaaten, en hieraan wordt geene de minste moeite, arbeid of kosten besteed. Zelfs moet het Vee in Delfland weiden, te midden door scherpe kattedoornen, die daar zeer veel vuldig zijn. Hier door verbeeteren deeze Duinen nimmer van natuur, want de mest van het Vee wordt hierop te zeer verspreid om nut te doen; en zij kunnen slechts weinige tijden van het Jaar beweid worden; of er is een verbaazend terrain noodig, (gelijk ook de Duinen van Deutz en Midden-Duin eenige Honderden, ja Duizend Morgens bedraagen) om zeker aantal Vee genoegzaam voedsel te geeven: terwijl nog in alle gevallen het Winter voeder van elders moet komen, zo wel als het geen hun s' nagts op de stallen moet gegeeven worden. Zo lang men niet deeze gronden, naa

die

(a) Dit is breeder beschreeven in No. 140 van de Letterbode, bl. 82. noot (b) reeds aangehaald.

166 Tegenwoordige staat der Duinen

Starr der die vooraf beteeld te hebben, door arbeid, onderneemingen, roemaaking, bemesting en het maaken van ter beweiding, greppels, om het water afzakking, en zoo mooglijk het Vee op den duur drinken, te bezorgen, tot weiden wil verbetereren, gelijk door Leend. v. d. Harst te Scheveningen geschied is; zal men hier in natuurlijk niet met voordeel slaagen: waar toch zijn eenige zelfs goede Landen, welke den Bruiker voordeel zouden aanbrengen, die hij niet door arbeid hadt gewonnen. Van eene goede behandeling hangt in deezen alles af, en het verwondert ons niet, dat men op sommige plaarzen van zodanige beweidingen spoedig heeft afgezien, gelijk het geval geweest is in de Pan van groot Berkheij onder Wassenaar, welke men ruim agt Jaaren geleden, zo als die lag, heeft willen doen beweiden door paarden, jong rund Vee en Varkens. Doch aan deezen grond, die door het Winter-water zeer kouwlik is, hadt men niets gedaan, dan die met walen te omgeeven, om het Vee daar binnen te houden.

Schaap- Het heeft ons ten hoogsten verwonderd, goede- dat wij bij onze inspectien even schaars sijn. Kudden Schaapen hebben aangetroffen. Behalven op het Eijerland en de Hoornse Duinen van Texel, op welke laatste maar eene troep Schaapen weidt, (a) zijn het alleen de Duinen van Deutz, van Midden-Duin bij Overveen, nog eenige daarbij geleegen Duin gronden, en eene zeer uitgestrekte ver-

(a) Zie bl. 69.

verhuurde Vlake in de Bentvelder - Duinen Schaap-
hoede-
rijen.
van den Burger van Eijs, waar Kudden
Schaapen van eenig aanbelang geweid wor-
den. Wij kunnen hier niet opgeeven de
Kudden, die meer Zuidwaards op eenige
Dorpen gehouden, en somwijlen sluiksge-
wijze op de Nationaale Duinen gedreeven
worden. Deeze kunnen niet gerekend
worden van de Duinen hun voedsel te
trekken, daar zij dit voornaamlijk meer
binnenwaards langs de wegen zoeken. - De
vierkudden op de genoemde Duinen wor-
den allen gehoed, en bezorgd naar de proef-
ondervindelijk beweezen regelen van d'An-
benton, Anderson en anderen. Bij dag wor-
den zij gehoed onder het opzicht van een
Herder, en s' nachts gebragt, of in open
hokken, of in schuuren die gedeeltelijk
overdekt zijn. Somwijlen worden zij ook ge-
perkt, 't zij in vaste perken tusfchen aarden
wallen beflóoten, waaruit telkens de beko-
men mest wordt weggevoerd; of tusfchen
losse heinfels, die geduurig kunnen ver-
plaatst worden, waardoor men op de on-
kostbaarste wijze de teelgronden bemest.
Deeze Kudden tieren wel, en leveren veel
fijner wol op, dan die op minder hooge
gronden geweid worden, terwijl ook het
Vleesch fmaakelijker is; en deeze proe-
ven bewijzen onwederleggelijk dat Schaap-
pen nergens beter dan op de Duingronden
kunnen geweid worden.

De troep Schaapen van Deutz bij de
Brabandsche Wooning zal het minst talrijk
weezen, en bestaat alleen uit Inlandsch Ras.

Schaap-
hoede-
rijen.

Doch de drie overigen hebben zo door de gunstige gelegenheden, die de Nationaale Huishoudelijke Maatschappij (voormaals OEconomische Tak) hier toe geopend heeft, als door andere wegen, Spaansche Rammen bekomen, waar door zij hunne Kudden, en de daar van verkreegen Wol zo aanmerkelijk verbeteren, en verfijnen. — Wegens de troep Schaapen op Middenduin heeft men ons in staat gesteld te kunnen berigten, dat men zich aldaar inzonderheid heeft toegelegd op het verfijnen der Wolle in de Schaaphoederij. Hiertoe heeft men niet alleen aangekocht Schaapen van het beste Inlandsche Ras, dat voor de Duingronden geschikt is, maar het is ook den Onderneemen in den voorleeden Jaare gelukt, twee beste Rammen en één Ooij direct uit Spanje te bekomen; en zij hebben het genoeg, niet alleen een zuiver Spaansch Ram uit de gemelde Ooij, maar ook omtrent 100 Lammeren uit de vermenging der Spaansche Rammeren met de Inlandsche Ooijen verkreegen te hebben. Deze Schaapen tieren wel; immers in den tijd van twee jaaren is onder het opzicht van een kundig Herder onder deze kudde geen ongemak bespeurd, hoe zeer bij veelen in den omtrek van Haarlem het schurft in den voorleeden Winter overheerst heeft, terwijl hun Wol, volgens het getuigenis van den Kooper zelve, weder fijner was, dan die van het vorig jaar.

De Burgers H. Veen en S. T. Beats, wien mede één der vier bovengemelde Kudden toebehoort, zijn in hunne Schaaphoe-

de-

derij niet minder gelukkig geslaagd. De tegenwoordige staat hunner onderneeming is opgegeeven in de gedrukte Resolutien van de straksgenoemde Huishoudelijke Maatschappij van Ao. 1796 en 1797. Terwijl de Maatschappij ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam bij derzelver Programma van 1797. hun uit deezen hoofde een Zilveren Medaille, benevens eene premie van tien Ducaaten heeft toegewezen. — Even zeer kan men een gunstig berigt geven van de troep Schaapen, die ten getale van 120 van wegens de Burgers P. van Buuren en gebroeders Penninck Hoofd geweid wordt op de straks gemelde vlakte in de Bentvelder Duinen.

Schoon steeds ons voornaame doel is, den staat der Buiten - Duinen met het geen hier op ondernomen wordt te doen kennen, moeten wij nogthans hier ook met lof gewag maaken van de Schaaphoederij door den Burger W. Ph. Kops aangelegd, en gelukkig voortgezet op een daar toe afgeperkt gedeelte van zijn Duin (a), in het binnenwaards geleegen Molen - Duin, en waar van men naauwkeurige berigten vindt in de meergemelde Resolutien van de Huishoudelijke Maatschappij van Ao. 1795. tot op heden. — Het zijn verders deeze Resolutien (b) en

(a) Zie Bijl. C. No. 10.

(b) Allerbelangrijkst zijn daarin de jaarlijksch medegedeelde berigten, van het geen de Burgers Couperus te Alphen, en P. A. Twent onder Wasfe naar zedert 12 Jaaren in deezen verigten.

Schaap- en andere geschriften, die reeds lange het Publiek onderrigt hebben aangaande de nieuwe en betere wijze van Schaaphoeden; inzonderheid hoe door het koppelen van Spaansche Rammen met Inlandsche Ooijen, en verdere vermengingen een beter Ras, en beter Wol kan verkreegen worden. Deze behandelingen, die bij de gemelde ondernemingen met gewenschten uitslag gevolgd worden, behoeven wij dus niet op te geven. — Dan ten aanzien van het hoeden dezer Kudden op de woest liggende Duinen onder toezigt van een Herder, zullen veelligt eenige aanmerkingen gelden, die wij straks omtrent zodanige beweidingen door Rundvee hebben bijgebragt.

Staat der
beteelde
Gronden.

VII. In het tweede Hoofddeel hebben wij reeds in 't algemeen aangewezen, welke gronden beteeld worden. Op Bijl. B. en C. is dit nog meer bijzonder opgegeeven. Doch wij hebben eenige algemeene opmerkingen deswegens tot hiertoe bespaard, en wilden ook sommige ondernemingen in het bijzonder doen kennen. — Het zijn voornamelijk de Erspagts gronden, die ter cultuur zijn aangelegd; terwijl op de groote Eigendommen, twee of drie uitgezondert, of niets, of 't geen weinig te bedriiden heeft, is beteeld geworden: de laatste Colommen van de gemelde Bijlaagen kunnen dit uitwijzen. Het is geenszins onverschillig te weeten, hoe veel jaaren men eene Duingrond reeds heeft beteeld. Hierom stelden wij in eene afzonderlijke Colom de datum van de uitgifte der Acten, waaruit blijkt dat de meeste reeds veele

veele jaaren geleeden, zijn ontgonnen. Staat der

Dit lost dus volkomen op de bedenking beteelde
van sommigen, die in den waan zijn, dat Gronden.

men jaä eenige weinige jaaren iets op Duinen kan voortrelen, maar dat deeze gronden spoedig zijn uitgeput, en men dus genoodsaakt wordt, zonder de grootste schade te lijden, van zijne onderneming aftezien.

Hier leert ons eene Ondervinding, niet van 2 of 4. maar van 10 tot 20, jaä zelfs van 30 jaaren het tegendeel. En hoedaanig waren

deeze Duinen; voorzeker vlak of slechts heuvelagtig, maar behalven twee partijen onder Katwijk, zijn geene van alle deeze gronden afgezand, nog is het Duin eerst aanmerkelijk van Natuur veranderd. Weshalven ook dat vooroordeel, als of men alleen op afgezande Duin-gronden iets van belang en op den duur kon verrigten, door de spreekende Ondervinding wordt weerlegt.

De lijst der Erfpagt gronden bevat geene andere Duinen, zo als wij straks reeds aanmerkten, dan die ten tijde der uitgiften geheel woest waren: en thans zijn, uitgenomen de weinige groote partijen, bijna allen vrucht-dragende gronden. — Geest dus de

Ondervinding alles afdoende bewijzen op, dat het mooglijk zij, Duingronden te cultiveeren, het is egter van de hoogste aan gelegenheid te weeten, of de ondernemers hier bij hun voordeel hebben gevonden. Om dit te beoordeelen moet men voorsaaamlijk agt geeven op de wijze van bebouwing en behandeling, en vooral hoe de gronden ontgonnen zijn; op het gunstige of

min-

Staat der
beteelde
Gronden.

min gunstige, der ligging en locale gesteldheid; en op den staat der onderneemingen naa verloop van eenige Jaaren.

Wij bewonderen de drie groote onderneemingen van Deutz, van Leendert van der Harst onder Scheveningen en van de Eigenaars van Midden-Duin. De eerste aanleg heeft zeker aanzienlijke kosten veroorzaakt, maar zijn die niet inzonderheid vergroot, door terstond groote en kostbaare steenen gebouwen daar op neder te zetten, waar mede die onderneemingen spoedig bezwaard werden. Dit moge een bemiddelde Deutz, als ook die van Middenduin, waar onder zo veele vermogende deelneemers zijn, zich hebben kunnen getroosten; maar hoe drukkende viel dit in den beginne voor oenen van der Harst, die daar en boven nog f 4. per Morgen erfpagt moest opbrengen. Te minder zou bij deeze onderneemingen het stellen van zodanige Wooningen, die Duizenden gekost hebben, in den beginne zijn aan teraaden geweest, om dat zij diep in de Duinen gelegen waren, waar door de transporten van het benoodigde zeer hoog moesten loopen: en ten anderen, om dat deeze afgelegenheid reeds veel kosten noodzaaklijk maakte. Immers geene van deeze gronden hadt een weg, die derwaarts liep, en dus opzettelijk moest gemaakt, en steeds moet onderhouden worden. De weg na de woning van Deutz is ruim een half uur, en die bij de twee andere Wooningen ruim een quartier uur gaans.

Men lette op alle deeze omstandigheden,

den, en oordeele uit den tegenwoordigen Staat der
staat dier onderneemingen, of zij, onaange- beteide
zien den noodelloozen kostbaaren aanleg, Gronden.
thans den Eigenaars goede Revenüen gee-
ven. — Wij poogen ons t'elkens te ont-
houden, van berigten in dit ons Rapport
overteneemen, die reeds door den druk aan
het Publiek zijn medegedeeld. Wij mogen
ons dus ten aanzien van de onderneeming
van Deutz weder beroepen op het meerge-
melde No. 140. van de Letterbode, waar-
in de Bouwboerderij genaamd de Braband-
sche Landbouw, aldaar omtrent 25 Jaaren
aangelegd, in het breede beschreeven wordt,
zo als die was Ao. 1796. Wij hebben bij
onze inspectie van voorleeden jaar alles
zodanig bevonden, als bij dit berigt wordt
opgegeeven. Ruim 40 Morgens zijn aller-
voordeeligst met verschillende graanen be-
teeld; alles draagt kenmerken van welva-
ren, en de arbeidzaame Burger Evert Asfie,
deeze Boerderij van den Burger Deutz in
huur hebbende, kan zo tot de Bouwerij als
tot bezorging van het omweidend Vee drie
knegts, ééne meid en twee jongens in dienst
houden. Zo zeer neemt hier het welvaaren
töe, dat de Landheer meende thans meer-
der huur te mogen vorderen; schoon wij
hoopen, dat hij hier van nog eenigen tijd
zal afzien uit aanmerking van den ijver van
den Bruiker in deeze Bouwerij betoond.
Ééne bijzonderheid moeten wij hier nog
opteekenen: dat naamlijk de Staartmolen
hier aangelegd, om het water uit deeze
Valleij vooral des winters uittemaalen, en
bree-

Staat der
beteelde
Gronden: breeder bij het gemelde betigt beschreeven, de éénge is, die wij in de Duinen hebben aangetroffen. De gelukkige uitwerking van deezen Molen doet ons dit middel alleszins aanprijzen bij andere ondernemingen; waarneer het locale dit eenigszins toelaat. De groote hinderpaal van het winter-water wordt hier door geheel weggenomen; en ééne Watermolen, die hier voor ééne Boerderij moest worden aangelegd, zal te gelijk voor veele onderneemingen, die in zekeren bepaalden omtrek geschieden, een gelijken dienst kunnen doen, en dus zo weinig tot bezwaarnis strekken.

Na den reeds lang overleeden verdienstelijken Andries Deutz, aanlegger van dit Goed, zal de groote Leendert van der Harst (a) steeds verdienen genoemd te worden. Wij zullen de onderneming van deezen Burger thans een 75 Jaarigen grijsaard; zijne wijze van bewerking, en den gelukkigen uitslag derzelve niet behoeven te beschrijven: zij is weder in Publieke geschriften opgegeeven, zo in de werken der Maatschappij van Landbouw (b), als in de Resolutien van de Nationale Huishoudelijke Maatschappij (c), welke hem beide 19 Jaaren geleeden zo zeer naar verdiensten beloond en bekroond hebben. Zedert dien tijd

(a) Zijne gronden zijn opgegeeven Bijl. C. No. 58 en 59.

(b) Zie de Werken dier Maatsch. D. V. St. 1. bl. 83—96.

(c) Zie deeze Resolutien van Ao. 1785. M. 56—58.

tijd zijn zijne Landen weder aanmerkelijk verbeterd en is zijn welvaaren toegenomen. Staat der bereelde Gronden.

Wij zagen hier in het midden der Duinen den hooibouw gezegend, en op de weiden schoon vee graazen. Zodanig heeft hij deeze te vooren woeste Duinen tot zijn voordeel verbeterd, dat hij onlangs 3 Morgens daarvan heeft verkogt voor omtrent f 2,100. — Deeze van der Harst, die de eerste Boer en Landman geweest is in ons Vaderland, welke woest Duin ontgonnen heeft; die de 16. eerste Jaaren geene de minste aanmoediging genoot; aan alle vöoroordeelen en tegenkantingen het hoofd boodt, en dezelve onverschrokken en met een ongelooflijken moed en werkzaamheid overwon; die zelfs de Maaneshijn te baat nam om te arbeiden, en te ploegen: deeze van der Harst zal voorzeker de erkentenis van het Bestuur, die hij nog nimmer heeft mogen genieten, en door Hun de erkentenis der Natie mogen verwagten.

De onderneeming op Middenduin zal met de voorigen niet kunnen gelijk gesteld worden, om dat men hier slechts eene onderzinding van nog geen vier jaaren voor zich heeft; en men gevolgelijk nog niet kan beoordeelen, of het noodeloos kostbaare hier in 't werk gesteld, waar in dit met de voorige onderneemingen, wat den aanleg betreft, gelijk staat; door even gelukkige gevolgen zal vergoed worden. Deeze edele poogingen verdienen reeds de hoogste erkentenis der Natie, en de Provisioneele Representanten van het Volk van Holland hebben hier het eerste voorbeeld gesteld, van de

Staat der
beteelde
Gronden.

de cultuur de woeste gronden te willen be-
vorderen, door deeze Duinen te ontheffen
van alle Lasten hoe genaamd, voor den tijd
van tien jaaren; zullende eerst daar na f 3.
Erspagt per Morgen op het gemelde stuk
gronds gelegd worden.

Op het einde van 1795 is deeze aanleg
begonnen, en gedurende dien winter heeft
men omtrent 70 Menschen werk verschaft,
door ruim 30 Morgens te doen omspitten.
Men bouwde de reeds gemelde steenen woo-
ningen zo voor den Boer als den Herder,
en stallen voor de Runderen en Schaapen.
En men heeft zich begonnen toeteleggen op
den Akkerbouw en Houtteelt, door het
teelen van Aard-appelen, Rogge, Haver,
en Garst; door het Zaaijen van Akers; en
het Planten van onderscheide soorten van
Hout; en de Aard-appelen, en Graanen;
hebben reeds goede revenüen opgebracht.

Zodanig is de staat van drie groote on-
derneemingen, welke door de afgelegen-
heid der plaats, als anderszins in den aan-
vang zeer groote kosten vorderden. Doch
zijn de twee eerstgemelden thans haaren
aanleggeren in de daad voordeelich; hoe veel
meer moet dit het geval weezen van die
beteelingen, welke van dit bezwaarlijke ont-
heven, vooral die aan den voorkant gelee-
gen zijn. — Het zijn alleen de goede Revenüen
die zo veelen uitlokken, om sommige gedeel-
ten Duin van de groote Eigenaars in huur of
Erspagt te neemen ter beteeling. Waaraan
anders is het toeteschrijven, dat de Dui-
nen van de Graaf, van Deutz onder Heems-
kerk

kerk en van Boreel te Overveen, aan den voorkant van jaar tot jaar op zodanige wijze al meer ontgonnen worden, tot aanmerkelijk voordeel van Huurder en Verhuurder. Zo ook is het geleege met de Erfpagtsgronden: men zie op Bijl. C. ééns oplet- tend na, de jaaren wanneer die zijn uitge- geeven; hoe zeer men in de laatste 20. jaaren op sommige plaatsen als om strijd zich beijverd heeft gronden te bekomen, onaan gezien den kostbaaren Erfpagts-brief, en de zwaare Erfpagten, die veelen moes- ten opbrengen. De voordeelen die men zijn ge- buur van woest Duin zag trekken, waren sterke spoorslagen om hem in de Duin- cultuur natevolgen. Waarom hebben ook sommige per- soonen, ('t geen inzonderheid het voordeelige van deeze Cultuur bewijst,) naa eenigen tijd Quingrond bebouwd te hebben, vervolgens nog meerdere gronden (blijkens dezelfde Bijlaag) in Erfpagt ge- nomen, indien zij bij de eerste proeven tot hun schade geteeld hadden. De onder- vinding hadt hun geleerd, dat men bij eene goede behandeling hier van winsten kan trek- ken, en hierom wilden zij hun Duin-ei- gendom doen vermeerderen: en dit alles is te meer opmerkelijk, om dat dit plaats heeft gehad onder omstandigheden zeer na- deelig voor de cultuur, zo als wij in het volgende deel zullen aanwijzen.

Maar sommigen zullen veelligt in het denk- beeld staan, dat dit alleen begonnen en voort- gezet is door bemiddelde Liederen, die in deezen meest te werk gingen uit zucht voor

M

den

Staat der
heteelde
Gronden.

staat der
beteelde
Gronden.

den Landbouw, en uit een waaren Patriot-
schen ijver, om het woeste Vruchten te
doen geeven; en die hierom minder bereken-
den of zij er hun voordeel bij vonden. Wij
zagen reeds, dat een Leendert van der Harst,
die slechts een geringe Voerman op Sche-
veningen geweest is, hier van moet wor-
den uitgezondert. Zeer veelen die hem
hebben nagevolgd, waren even geringe, en
weinig bemiddelde Boeren en Landlieden.
Inzonderheid zijn verre de meeste Erfpagts-
gronden, die in het Leijduin, en onder de
Katwijken en Scheveningen beteeld zijn,
door zodanige Lieden bebouwd, die hiertoe
geene andere hulp hebben gevonden, dan
hun gering vermogen, maar bovenal hunne
arbeidzaame handen.

Deeze Lieden hebben die gronden alleen
verzocht, en zich zwaare Erfpagten getroost,
om er winsten van te trekken, aan welke ver-
wagting zij bestendig voldaan zien, indien het
bij hun niet aan kunde en ijver hapert. —
Onder deezen munten uit een Jan Gijzen
Middelkoop (a), die zijn grond liggende
aan den voet van het Duin den Blinkert agter
Overveen, reeds 16. Jaaren geleeden heeft
aangelegd, en in kleine gedeelten, tot be-
zorging tegen verstuiving, met wallen afge-
deeld, en tot bekoming van luwte met ha-
gen heeft doorsneden, met dat gevolg, dat
op een gedeelte schoone Rog geteeldt wordt,
terwijl een ander gedeelte allervoordee-
ligst tot tuin- en boomgaard is aangelegd.
Hij

(a) Bijl. C. No. 15.

Hij heeft een goed huis tot zijne woning op dien grond gezet, en slaagt zo wel in zijne onderneeming, dat hij twee Jaaren geleeden voor zijn gehuwden Zoon een huis nevens het zijne heeft doen bouwen.

Staat der
beteelde
Gronden.

Een Krijn van Linden, die een gedeelte van den grond van H. de Best c. f. (a) langs den Hornescher weg onder Katwijk in huur heeft, en hezelve uitneemend bearbeid, door dit mede in kleine gedeelten afteſcheiden, met wallen van vuik en ruigte, als ook door hegjes van den gewoonen Helm. Aard-appelen, Erwt en Groote boonen teelt hij zeer gelukkig, en hij bevlijtigt zich inzonderheid om zijn grond schoon te houden. Wanneer de Aard-appelen hoog genoeg in het lof staan, trekt hij de Helm-hegjes uit, om dat anders de Helm zoude groeien, en zijn Land vervuilen. — Een Dofferhof en Eckhard (b) mede onder Katwijk, die hun grond net in akkers hebben afgedeeld, en schoon zij slechts vier Jaaren geleeden dien ontgomen hebben, van een groot gedeelte reeds schoon Moesland gemaakt, en ons voorleeden Jaar betuigd hebben, toen reeds zeer voordeelig te staan bij hunnen arbeid. — Een Cornelis van der Harst te Scheveningen (c), Zoon van den waardigen Leendert van der Harst die de Voetſtappen van zijnen Vader drukt. Een gedeelte van zijn grond wordt door Paarden beweid, en het overige beteelt en beploegt hij

(a) Bijl. C. No. 37.

(b) Als vooren No. 55.

(c) Als vooren No. 67.

Staat der hij met grooten ijver en een gelukkig ge-
beteelde volg, zo dat hij de belooning voor zijnen
Gronden. ijver, door de Maatschappij van Landbouw (a)
hem in voorige jaaren gegeven, zich aan-
houdend blijft waardig maaken.

Deeze en zo veele andere tot hun voor-
deel teelende, en weinig bemiddelde Duin-
bouwers doen zien, wat men door goed
overleg en bestendigen arbeid van Duin-
gronden kan trekken. — Sommigen teelen
niet even gelukkig, ja somwijlen tot hunne
schade, maar indien zij een goeden grond
gekoozen hebben, is dit alleen toetschrij-
ven aan verkeerden aanleg of behandeling;
inzonderheid dat men uitgestrekte Velden te
gelijk roert, zonder genoegzaame afdeelin-
gen te maaken in kleine Akkers door mid-
del van haagen of wallen. Wij geeven alzo
den Eigenaars van Midden Duin; en hun,
die eenige gronden van Boreel van het
Dorp Overveen tot aan het hooge Duin van
Vollenhoven in pacht hebben, in bedenking;
of zij niet minder de nadeelen van Winden
en Verstuiwing ondervonden zouden hebben,
indien zij, vooral op het Westen en Zuid-
Westen meerdere bemanteling gemaakt, en
hunne gronden meer met haagen en wal-
len doorsneden, of tusschen elke strook
gronds die zij ontgonnen, eene gelijke strook
ongeroerd hadden gelaaten (b); en of niet
het

(a) Zie de Werken der Maatsch. D. V. St. I.
bl. 75—80. en D. VII. St. 3. bl. 50—57.

(b) Heeft men reeds lang aangeraaden, volgens
de nieuwe wijze van Landbouwen, opgegeeven in de
schoo-

het gemis hier van oorzaak is geweest, dat Staat der
hun gezaaide dikwijls onder het Zand be- beteeld
doven lag, of door de Winden verschroeid, Gronden.
en belet werdt optewassen. Zou men ook
als dan niet zeker zijn voorgekomen die
zwaare Verstuiving, waar door op Midden-
Duin in den beginne somwijlen in ééne
nagt het Zand eenige voeten tegen de woo-
ning en stalling aldaar opstondt; en waar
door op de gepagte gronden van Boreel in
den voorleeden Jaare de weg aan den voet
van het Duin van Vollenhoven geheel be-
dorven zou zijn geworden, indien men door
het aanleggen van zwaare wallen hier in
niet tijdig hadt voorzien.

Sommigen hebben uit zodanige verstui-
vingen wel ééns zwaarigheden geopperd te-
gen de Duin-cultuur in het algemeen, maar
dit is geen onvermijdelijk gevolg van het
roeren deezer gronden: de voorbeel-
den der opgenoemde en andere kundige
Duin-bouwers wederleggen dit ten vollen,
en de behandeling van deezen is zelfs nog
voor veel verbetering vatbaar. Wij zijn vol-
komen overtuigd, welke nadeelige gevolgen
het onbedagtzaam roeren van een bekorsten
en begroeiden Duin-grond kan te weeg
brengen: dit deedt ons met zo veel ernst
tegingaan het onbepaald roeren en omspit-
ten

schoone stukken onder deezen tijtel vertaald en uitge-
geeven door C. van Engelen Ao. 1762. om gewoone
goede Landen in Akkers afdeelen, en nooit een
geneel veld te gelijk te beteelen; hoe veel meer
moet dit op Duin-grond in agt genomen worden.

Staat der beteelde Gronden. ten der Nationaale gronden onder de Kat-
wijken en Scheveningen, waar toe men in
1795. en twee volgende Jaaren deeze Zee-
dorpelingen vrijheid hadt gegeven, ten
einde hun in de toenmaalghe duurte der
Levensmiddelen eenigszins te gemoet te ko-
men. Hier toe koozen zij de beste gronden
uit, beroofden die van hunne groene
korst, zonder op wallen of andere voorzor-
gen te denken, en teelden daar Aard-appel-
len op: en naa die geroid te hebben, lie-
ten zij den grond verders in een verstuif-
baaren staat liggen. Weinig kon het baaten
den grond te dekken met het loof der Aard-
appelen, daar op geteeld zijnde, want
het is deskundigen bekend, hoe dit loof
geheel niet toereikend is om verstuiving te
beletten.

Het voormaalg Provinciaal Bestuur heeft
op onze voordragt bij Decreet van 29. Sep-
tember 1796. dit roeren der Nationaale
gronden stellig verboden, en dit Verbod op
onze aanklagte nader bekragtigd bij Re-
solutie van 30. September 1797. In den
voorleeden Jaare ondervondt men ten dui-
delijksten de schadelijke gevolgen van deeze
vergunningen, met hoe edele oogmerken
die ook geschied waren: en wij meenden
tot herstel van deeze bedorven en verstuif-
vende gronden, onder Scheveningen met
elkanderen ruim 14 Morgens bedraagende,
aan het gewezen Provinciaal Committé te
moeten adviseeren, die voor eenigen tijd
tot eene geringe som in Pagt te geeven,
om er Rogge optezaaijen.

Wil

Wil men, niet alleen zonder bederf der Duin-gronden, maar ook tot zijn voordeel bouwen, men moet die bestendig bearbeiden, en door ijver hunne vruchtbaarheid steeds opwekken; terwijl het ook van zelve spreekt, daar zulks op alle gewoone goede Teellanden noodzaakelijk is, dat men het Duin niet op den duur kan beteelen, zonder behoorlijke bemesting. Veele lieden onder Katwijk en vooral te Scheveningen, schijnen egter in een ander denkbeeld te staan, en zijn bijna even zorgeloos ten aanzien van hunne Erfpagts-gronden, als wij zo even zagen dat sommige Nationaale Duinen door deeze Dorpelingen zijn behandeld geworden. Naa op de zoode geteeld en hunnen grond uitgeput te hebben, laaten zij dien verder onbearbeid; of wanneer zij dien niet geroerd hebben, laaten zij dit, zonder eenige moeite of kosten daaraan te besteeden, door Paarden beweiden. Geen wonder derhalven, dat deeze Lieden hunne gronden tot hunne aanmerkelijke schade bezitten, en welhaast buiten staat zullen zijn, de Erfpagt daarvan optebrengen. Zonderling is het, dat de uitmuntende en leerzaame voorbeelden van den Vader en Zoon van der Harst, die zij daaglijksch voor zich hebben, door geen van hun, wier gronden aan de Noord Oostzijde van het Dorp liggen, gevolgd worden.

Wij hebben gemeend, dat de aart der Commissie, die wij de eer hadden te bekleeden ons verpligte, deeze en geene onderneemin-

Staat der
beteelde
Gronden.

gen te beoordeelen. De redenen, dat sommigen tot hunne schade teelden, of daar van geene meerdere voordeelen trokken, zagen wij dat voornaamlijk geleegeen waren, of in een kostbaaren of in een gebrek-kigen aanleg. — Van de wijze hoe men in deezen moet te werk gaan, heeft onzes oordeels de verdienstelijke *Willem Heijfeld* een voorbeeld beginnen te stellen, hoedanig nog nimmer op onze Duin-gronden heeft plaats gehad. Deeze Burger woonagrig te Rotterdam, een voormaals uitgeweekeu Bataaf, — en als zodanig weeklijks Subsidie genietende, was afkeerig van langer ten kosten des Vaderlands zijne dagen in ledigheid doortebrengen; en gevoelde eene edele aandrift om zijne elders verkreegen kundigheden in het bebouwen van woeste gronden, op onze Duinen te beproeven, en zich aldaar met de zijnen een eerlijk bestaan te verzorgen. Hij slaagde in zijn aanzoek deswegens bij het Administratief Bestuur van het voorig Hollands Gewest; en bij deszelfs Decreet van 23. Maart deezes Jaars werd hem vrijheid gegeven de noodige gronden tot zijn onderhoud te beteelen, en hem daarenboven eene gratificatie van f 300 toegelegd tot het bouwen van een Huis, en het aanleggen van gereedschappen.

Op den 11. April begon hij zijn houten Huis of Hut te bouwen, in het Duin tuschen den Scheveningschen straatweg en de scheiding van Rhijnland en Delfland, strekkende van agter Schuddegeest in de breedte tot na de Wooning van L. van der Harst: en slechts

Slechts vier dagen daar naa zette de onver- Staat der
moeide Man met zijne hoog zwangere Vrouw beteelde
en vier Kinderen, waarvan de oudste een Gronden,
Jongman is van 17 Jaaren, zich met er
woon neder in deeze toen nog niet half
voltooide en open Hut. Deeze werdt spoe-
dig voleindigd, en bestaat enkel uit houten
planken, die onmiddelijk zonder eenigen
muur of steilen op het Duin rusten, en van
boven tot een punt toelooopen. Deeze ge-
heele Wooning met een daar in gemetselden
oven en schoorsteen heeft, alle kosten bij-
één gerekend, nog geen f 160 bedraagen.
De Hut ligt op een heuvelachtigen grond
en is dus tegen het winter-water beveil-
ligd; terwijl het uit hoofde van zijne ge-
daante door geene harde winden kan om-
vêr gewaaid of beschadigd worden. Digt
bij de Wooning is een watergat gegraven,
't geen uitmuntend en overvloedig water
opleevert ter diepte van 3 voeten, waar-
toe eene gemakkelijke toegang is gemaakt;
terwijl men hier door nog zeer goeden
Veen-grond heeft opgespoord, die hem
brand verschaft, en waarmede hij ook ten
oogmerk heeft zijne ontgonnen gronden
te verbeeteren.

De Hut voltooid zijnde begaf de nijvere
Burger, die reeds in de wandeling den eigen-
aartigen naam van den Bataafschen Boer
heeft verkreegen, met zijnen Zoon zich aan
het bearbeiten van den grond, in kleine
gedeelten rondom zijne Wooning; voor-
zag dezelve met haagen van opgezamelde
Berken en andere struiken en Duin-Door-

Staat der
beteelde
Gronden.

nen: en op het eind van Majj waren meer dan twee Morgens door hem enkel met de spade bearbeid, en bezaaid met Graanen en Zaaden van verschillende soorten, om te beproeven van welke de meeste vruchten zijn te trekken. Op de gemelde twee Morgens vindt men reeds Aard-appelen, Rogge, Boekwijt, Garst, roode Klaver, Spurrie, Knollen, Wortelen, Groote en Paarde-Boonen, Caapse Boontjes, Linsen, Suikerrij, Mostert, ja zelfs Vlas en Hennip. Wij hebben ons ten hoogsten verwonderd, dit alles zeer voordeelig en gelukkig te zien opgeschooten, vooral wanneer men in aanmerking neemt, de aanhoudende groote droogte gedurende den Voorzomer, en dat veele Zaaden zo laat gezaaid zijn: inzonderheid heeft ons verbaasd, dat het Vlas in de Maand Julij ter hoogte van omtrent drie Voeten was opgegroeid. — De Maatschappij van Landbouw is deezen Man op eene edelmoedige wijze ten goede gedagtig geweest, door hem in staat te stellen tot den aankoop van 14. Schaapen, die door ééne van zijne Dochters gehoed worden; terwijl ook eenige Voorstanders van de Cultuur van woeste gronden, in den Haag eene inschrijving geopend hebben, om hem te bezorgen een gedresfeerden werk Os, Ploeg, Egge, Karre, en verdere noodzaaklijke werktuigen: hierop is reeds zeer mildelijk en genoegzaam ingeschreeven. Hij begint zich ernstig toe te leggen eene mestvaalt te verkrijgen om zijne gronden door mest te verbeteren, en heeft

heeft ook agter tegen zijne Hut eene over- Staat der
beteelde
Gronden:
dekte afparking gemaakt, waarin hij 's nags
en ook op het heere van den dag
zijne Schaapen brengt. — De wakkere
Heytfeld en zijne even waardige Vrouw,
in Junij Moeder geworden van haar vijfde
Kind, rekenen zich nu reeds met hun gezin
hoogst gelukkig: en wij durven bij de
voortduuring van hunnen vlijt en zuinigheid
hun voorspellen, dat zij aan hunne verwag-
ting gelijk hun Gebuur de Grijsaard van
der Harst, eenmaal voldaan zullen zien;
vooral wanneer hunne Kinderen, waarvan de
Zoon en twee Meisjes mede in het Spin-
werk zijn bedreeven, ouder geworden hun
verders tot hulp kunnen verstrekken.

Naa zo veele onderneemingen te hebben
opgegeeven, zal men ook van ons verlan-
gen eenig bericht wegens die Vruchten en
Graan-soorten, welke op den duur bevon-
den zijn, het best en tot het meeste voor-
deel in welbezorgde en bebouwde Duinen te
groeien. Aard-appelen en Rogge moeten
in de eerste plaats genoemd worden, die op
alle Duinen den bouwer zijn arbeid rijke-
lijk beloonen. Hier naa volgen Garst,
ook Haver en Boekwijt, schoon de laatste
door gebrekkige behandeling somwijlen
kwalijk geslaagd is, en de Haver veel be-
mesting noodig heeft. Op sommige plaat-
sen wordt tusschen de Rogge Klaver ge-
zaaid, 't geen alleszins is aanteprijzen, daar
men naa de Rogge afgesneeden te hebben,
een groen Veld over houdt tot weiding van
het Vee.

De

Staat der
beteelde
Gronden.

De algemeene regel, dat men op dezelfde gronden jaarlijks de Graan-soorten moet doen afwisselen, geldt vooral op de Duinen; en men heeft ook algemeen bevonden, dat op deze gronden het Winter-graai altoos boven het Zomer-graai te verkiezen is, inzonderheid om dat het eerste vroegtijdig uitspruitende, den grond gedurende den winter en het voorjaar tegen verstuiving bewaart. — Verders worden met voordeel geteeld veele Moeskruiden, Erwtten, Groote Boonen, Veld-slaa, en Knollen; terwijl wij ook melding moeten maaken van de Wouw, die vooral door den Burger G. Buys in de Vogelenzang (a) zeer voordeelig geteeld, en uit welk zaad tevens goede Olij geslaagen is; hebbende de Maatschappij van Landbouw (b) voor deze proeve aan gemelden Burger een Zilveren Medaille geschonken.

Wij houden ons verzekerd, dat men door verdere proefneemingen veele Planten vooral de spurrie geschikt zal bevinden, om daarvan op de Duinen konstweiden aan te leggen; gelijk ook veele hier te Lande nog weinig bekende Zaden met voordeel op het Duin zullen kunnen geteeld worden. Van de Siberische Boekwijn (c) is dit reeds gebleeken; en men heeft op Midden-Duin gezien, hoe het zaad van zekere groote Brunswijksche Knollen zo zeer de zandgronden bemint, dat dit Knollen oplevert, die meer dan

(a) Op den grond Bijl. C. No. 30.

(b) Volgens denzelven Programma van 1797.

(c) Dit is de *Polygonum tataricum* L.

dan 11 ponden weegen. Zij dienden tot voedsel van het Vee, en kunnen nog tot een ander onberekenbaar nut verstrekken. Het zal altoos noodzaaklijk zijn, zich op de plaats zelve zo veel mogelijk mest te verzorgen; en niet alleen op mest van Vee, maar ook op andere bemesting, die minder kostbaar is, bedagt te zijn. Indien men nu de gemelde Brunswijfsche Knollen zaait op gronden die mest behoeven, en dezelve niet uit den grond neemt, maar daarin doet rotten, en daarna deezee Akker omploegt; zal men op eene gemakkelijke en onkostbaare wijze dien grond bemest hebben, en daarop weder Graan kunnen teelen. — Van zodanig een middel heeft men de gewenschte gevolgen ondervonden, bij het ontginnen der hooge, woeste, en van vaarten verre afgelegen zandgronden in Brandenburg en Pommeren: men deelde den raad mede, de Turnips (Turneps), een soort van Knollen aldus bij de Engelschen genoemd, te zaaien alleen om die te doen rotten, en op de gezegde wijze tot mest te doen dienen; aan welk middel men de verbetering van een aantal woeste gronden in de gemelde Landen verschuldigd is. (a).

Staat der
beteelde
Gronden.

Wij kunnen niet voorbij, bij dit alles nog iets te melden van de Bijen teelt. Hoe zeer de Duinen door eene rijkheid van Planten, die van het vroege voorjaar tot in de
laa-

(a) Men zie de *Oeuvres Posthumus de Frederic II* oft druk van Amsterdam Tom. V. Chap. II. pag. 110, 111.

190 *Tegenwoordige staat der Duinen*

sedat der
beteelde
Gronden.

laate herfst elkanderen geduurig afwisselen, hiertoe uitneemend geschikt zijn; hebben wij egter alleen in de Breesaap, onder Bergen, en op Texel Bijen-stallen aangetroffen. De Bijen-teeld langs de Duinen heeft dit bijzonder voordeel, dat, daar de Bijen-houders op vele plaatsen eenige tijden van het Jaar met hunne korven na de Heijen verhuizen, deeze lieden ze bij huis kunnen houden, waardoor men wel iets minder maar ook veel beter honing wint, die meerder waardig is. Inzonderheid hebben wij op Texel bij de Coog vele welgestelde Korven met Bijen gevonden, die op de schoone Duinvlakte de Meente boven beschreeven aazen en zwermen.

Wij hebben in onze opgaave en beoordeeling van de beteelde gronden wederom van geene andere Binnen-Duinen dan van het Molen- en Leijduin iets gemeld. Wij zouden oordeelen het Bestuur, en het Publiek te beledigen, indien wij uit de ondervinding wilden bewijzen de geschiktheid der overige Binnen-Duinen, om met voordeel beteeld te worden. Deeze meer bekende en bezogte Oorden geeven van Jaar tot Jaar hier van aan elk overtuigende bewijzen op. Gelijk de Burgers Bronkhorst en Lugt op hun Duin onder Hillegom bij de eerste proef over twee Jaaren, van 9 Morg omtrent 1000 ton Aardappelen, en van 3 Morg 41 zak Rogge van 122 pond bekomen hebben (a); zo ook is het gesteld

(a) Volgens medegedeelde informatie van deeze Bur-

steld met bijna alle de overige onderneemingen, wanneer die goed zijn aangelegd. Elke Eigenaar met zijn belang raadpleegende, zet de Cultuur deezer gronden meer en meer voort.

VIII. Ten einde het Bestuur met grond zou kunnen beoordeelen de voordeelen, die tegenwoordig van de Duinen getrokken worden, moeten vooral in aanmerking komen de Huuren, Lasten en andere Inkomsten, die ten voordeel van 's Lands Finantiën hiervan genooten worden. Deeze zijn wel opgegeeven op Bijl. A. B. en C. maar wij oordeelen hier omtrent nog eenige aanmerkingen tot opheldering te moeten bijbrengen.

Volgens Bijl. A. brengen de verhuurde Duinen vrij aanzienlijke revnuen op, ten bedraage van f 8.760 : 8, doch deeze som zal naauwlijks voor de helft van de Duin- gronden zelve komen. Tot de Perceelen van het Eijerland, en onder Huisduinen en de Helder, van welke het land de hoogste huurpenningen trekt, behooren Huizen, Wooningen en ook eenige goede Binnenlanden, die wij ten aanzien van de Huurpenningen niet van elkander hebben kunnen splitsen. Hier van moet het Land de Verponding betaalen en de Huizen repareeren, welke Verponding en reparatiën, onder Huisduinen en de Helder alleen, voor het Land 'sjaars door één gerekend belooppen

Burgers, welke tegenwoordig ongeveer 25. Morgens onder de cultuur hebben gebragt.

Staat der
beteelde
Gronden.

Voordeelen voor
's Lands
Finantiën.

Voordeel voor 's Lands Finantiën. pen ruim f 1,000. Naa aftrek van deze Perceelen, en die van Eijerland geeven de overige verhuurde Duinen slechts f 3,157. aan Jaarlijksche pagt. Was het Camp bij Waalsdorp ontheeven van het bezwaar, dat het tot Militaire Exercitiën moest dienen, hier van zou veel meerder Huur dan tegenwoordig kunnen getrokken worden; waarom wij bij het expireeren van deze Huur in den voorleeden Jaare aan het geweezen Committé Provinciaal geadviseerd hebben, dit voor als nog niet langer dan voor één Jaar met dit bezwaar te verhuuren.

Op de eigen Duinen is alleen Verpondingen gelegd, twee Erfpagts partijen uitgezonderd. Deze Verpondingen bedraagen blijkens Bijl. B. niet meer dan f 5,539: 16. zo het Ordinaire als Extraordinaire (a), naa aftrek van de vier partijen No. 4, 14, 35 en 36. waarvan de Eigenaaren altoos geheele Remissie hebben genooten. Van de gemelde som brengen de Konijn-Duinen op f 4,493: 4: 4. doch waarvan de Remissien, die naa den Jaare 1795. geaccordeerd zijn, Jaarlijksch bedraagen f 2,541: 6 behalven de Remissie van f 961: 19. welke die van Noordwijkerhout voor éénmaal hebben genooten (b). Wij hebben op de gezegde Bijlaag niet gemeld de natuur van den grond, waar naar elke Verponding zou kunnen beoor-

(a.) Het ware mogelijk, dat door gebrekkige informatien, van eenige weinige gronden de Extraord. Verponding niet was opgegeeven.

(b.) Zie Bladz. 145.

oordeeld worden. Dit was niet mogelijk, Voordeelen voor 's Lands Financien.
met korte woorden op te geeven, uit hoofde van de uitgestrektheid deezer Duinen, en wij vertrouwen door onze plaatselijke beschrijving hieraan voldaan te hebben. —

In deeze Verpondingen doet zich ten aanzien van de groote en gesteldheid der Duinen eene verbaazende ongelijkheid op; en daar de groote van veelen op eenige Honderd Morgens na onbekend is, moet men met verwondering vraagen, welk een maatstaf op de Duinen gevolgd zij, bij het opmaaken van het laatste Quohier van verpondingen. Het kon niet anders, of deeze berekeningen en bepaalingen moesten in veele gevallen willekeurig zijn. Sommige gronden, eenigen zelfs die met hout beteeld zijn, draagen niets in de Verponding, zo ook deelen in Haagambagt de meeste Binnen-Duinen, indien niet allen, in geene Lasten hoegenaamd.

De binnen-Duinen in de verdere Districten zijn als de overige Klingen aange slaagen van 3 tot 6 stuivers per Morgen, uitgenomen de 227 Morgens 122 Roeden van Loosduinen tot ter Heijde (a), die tezamen in de Ord. Verponding opbrengen f 304: 19: 10. — Gelijk Rhijnland voor twee Duinen van particulieren f 140. Verponding, onder den Naam van vergoeding van Pagt aan het Land betaalt (b); brengt ook Delfland voor de Ordinaris Verponding van de

(a) Zie bl. 28.

(b) Zie bl. 138.

Voordelen voor 's Lands Finantiën. de Duinen onder Haag-ambagt, Monfter en 's Gravefande jaarlijksch op $f\ 628 : 9 : 12$. door ons niet op de Bijlaag gesteld.

Bijlaag C. wijst aan de Jaarlijksche Erfpagts Sommen van Partijen, die twee Morgen en daar boven groot zijn: beloopende te zamen $f\ 2,258 : 14 : 8$. De kleine partijen beneden de twee Morgens zullen met elkander s'Jaars nog geen $f\ 150$. aan Erfpagts Penningen opbrengen. Wij hebben geoordeeld van alle de gronden wier groote bekend staat, te moeten berekenen, hoe veel elke Morgen in de Erfpagt draagt, en dit op ééne Colom te stellen, ten einde men met een opslag van het oog konne zien de ongelijkheid, die men hierin heeft gehouden. Alle gronden konnen voorzeker niet met even hooge Erfpagts penningen belast worden: hierin moet de natuur van dezelve geraadpleegd worden, die wij ook op de gemelde Bijlaag gesteld hebben, doch waardoor de ongelijkheid te meer zichtbaar wordt. Weinig heeft men zich hier aan vaste regelen gehouden; eenige gronden van gelijke natuur en naast elkander gelegen, voor meer dan de helft in de Erfpagt-Som doen verschillen; sommigen boven maate hoog gesteld, en de Landlieden inzonderheid bezwaart. 't Geen wij in het eerste Hoofddeel wegens de Conditien zeiden, dat eene praedilectie voor sommige personen schijnt plaats te hebben gehad, vertoont zich ook hier ten duidlijksten. Moeten niet onder Karwijk de Boeren $f\ 5$. per Morgen betaalen voor Duin, somwijlen sleg.

slegter van grond, dan die den voormaligen Voorde-
Heer van Katwijk (a) slechts $f\ 1 : 3 : 8$.
kost. Gelijke som van $f\ 5$. wordt door de ^{len voor}
^{'s Lands}
^{Finantiën.}
Boeren onder Scheveningen opgebracht,
terwijl voor het schoone Bosch van Ben-
tinck (b) vijf stuivers en zes penningen de
Morgen betaald wordt. En den gewezen
Heer van Wasenaar komt de Berkheijfsche
Pan (c) ook slechts op vijf stuivers agt
penningen de Morgen.

Van de Nationaale Boschen onder Was-
senaar en Scheveningen, heeft het Land op
de daartoe aangelegde Houtverkoopingen van
Ao. 1774 tot 1796 getrokken $f\ 11,627 : 14 : 4$,
eene vrij aanzienlijke som, in aanmerking
genomen, 't geen wij ten deezen aanzien
te voren (d) gezegd hebben, bedraagende
dus 's Jaars $f\ 528 : 10$. Tot bezorging en
instandhouding van de Boschen onder Sche-
veningen heeft men van wegens de Domei-
nen altoos eenige Arbeiders in dienst, die
onder de orders van den Rentmeester staan.
Deezen zijn thans vier in getal 't geen
voorheen veel grooter geweest is; doch om
de kostbaarheid zijn er zedert verscheide
Jaaren bij afsterven geene anderen aange-
steld. Op eene overboddige wijze worden
deezen lieden beloond, daar hunne arbeid
zeer gering is, en zij voor een groot deel
den tijd ledig doorbrengen, of aan andere
be-

(a) Bijl. C. No. 39.

(b) Als voor. No. 74.

(c) Als voor. No. 55.

(d) Zie bl. 107.

Voordeelen voor 's Lands Finantiën. bezigheden besteeden in plaats van in de Boschen te werken. Zij genieten 's weeks $f\ 5 : 8$. bedraagende dus 's Jaars $f\ 280 : 16$. dat is voor de vier Arbeiders $f\ 1123 : 4$. Over de Boschen onder Wasfenaar is mede een Opzichter aangesteld op eene jaarwede van $f\ 365$. die voornaamlijk het toezicht moet houden, dat geen Hout geroofd worde.

Van de Verhuuringen tot de Jagt (a) heeft het Land in de eerste twee Jaaren ontvangen 's Jaars $f\ 1700$. Doch bij de tweede Verhuuring in 1797. heeft men hier voor slechts $f\ 1036$. bekomen, omdat de Pagters bevonden hadden, dat op de deêrlijk verwaarloosde Nationaale Duinen zich weinig Wild kon onthouden.

Eindelijk heeft men tot hier toe zekere Revenüen getrokken van Novale Thienden, wegens het geen op de ontgonnen woeste Landen werdt geteeld. Deeze Thienden die Jaarlijks op Authorisatie van het Provinciaal Committé publiek verpagt werden, hebben weinig bedraagen; en zullen voortaan ingevolge de aangenomen Acte van Staatsregeling moeten ophouden.

Ten besluite van alles zullen wij nu nog bij één voegen de opgegeeven sommen, die het Land jaarlijks van de Duinen genier.

De Huuren van het Eijerland,
Huisduinen en de Hel-
der, om redenen boven ge-

meld

(a) Zie Bledz. 158.

meld te stellen op een der-			Voordee-
de, zullen bedraagen. . . f	1860: 0: 0	0	len voor
De overige Huuren.	3157: 0: 0	0	's Lands
Verpondingen in het alge-			Finantiën.
meen.	5539:16: 0		
Verpondingen van Delfland. .	628: 9:12		
Wegens het geen Rhijnland			
betaalt.	140: 0: 0		
Erfpagten.	2258:14: 3		
Kleine Erfpagten.	150: 0: 0		
Houtbosfchen.	528:10: 0		
Verhuuring tot de Jagt. . . .	1036: 0: 0		

Bedraagende dus in 't ge-
heel. f 15,298:10: 4

Hier bij is niet opgegeeven de f 3676:5.
welke het Land voor vergoeding van Pagg
der gedepopuleerde Duinen ontvangt (a),
omdat dit gerekend moet worden te behoo-
ren tot de Helmplanting; en als eene Com-
pensatie voor de f 9,287:0:8. die het Land
tot Helm- en Strooplanting besteedt (b).

(a) Zie bl. 137.

(b) Zie bl. 127.

UUR OF TIJDE.

WEL JAAR	WANNEER EX	AN GEMAAKT.
AGT GE-	PIREERT.	
IN.		

nd.

aren. — 1. Jan. 1800.	elen ten voor- Wees- en Ar- verhuurd als gerij.
-----------------------	--

und en Texel.

aren. — 25. Dec. 1802.	aapen beweide.
------------------------	----------------

aren. — 25. Dec. 1802.	ven.
------------------------	------

aren. — 25. Dec. 1802.	ven.
------------------------	------

aren. — 2. Febr. 1804.	en ongebruikt.
------------------------	----------------

aren. — 2. Febr. 1799.	aapen beweide: heel woest, ge- eent.
------------------------	--

n Verponding aangeslaagen
f 1200, komt ten voorde

**P AAN PA, BEHOOREN,
EMISSIENE.**

*zijn allen publiekheid
twee ** geno*

**NDEMENT, ZO VAN O, IK VAN DE GRONDEN
AIRE ALS EXTRAOR, GEMAAKT.
VERPONDINGEN.**

f 46 : 0 : 0 Zie gemelde Lijst.

de geweze Heerlijke gedeelten beweid.
heid te gelijk in Verponding aangeslag

et in de Verponding niet gebruikt worden.
aangeslagen.

f 98 : 0 : 0. een derde gedeelte vol met
Bosfchen, die meest zich
aaijen, en met voordeel ge-
rden. Het overige ligt woest.

bedr. f 4,331:10

t ordinair, dan of h
e.
C. No. 17. en het R

G D E R
AAN PARTIOOREN,
MISSION DA

allen publiek gā
wee ** genoteerd

MENT, ZO VANORDI- N DE GRONDEN
DE ALS EXTRAORD. AAKT.
VERPONDINGEN.

p. f 4,331 : 10 : 13.
21 : 6 : 4.

7 : 17 : 2.

14 : 0 : 0.

edeelte beplant.

290 : 0 : 0.

heel woest gelaaten.

156 : 0 : 0.

boven.

het geh. f 6,269 : 1 :

der nalatigheid van de
kerhout betaald wordt.
Heuvels van 't Nieuw

SDUUREND N.

MENT.	DATUMS DEBRUIK DAAR VAN GEMAAKT.
o : o	27. Oct aan den voorkant be- plant, als ook met eenige enige Schaaopen beweide.
o : o.	Geheel breefaap alles beteelt, en oeren Wooningen aldaar. Breesaaper Duinen lig- woest.
o : o.	12. Aug enige gedeelten beweide, deze A eenige plaatsen beplant. Domein vinden, h misfie C
o : o.	
o : o.	Vermeld is
10 : o.	grootst gedeelte beplant.
o : o.	4. Feb es beplant en aan de plaats getrokken.
o : o.	9. Feb Beplant.
1 : o.	Als
7 : o.	Als boven.

1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40
41	41
42	42
43	43
44	44
45	45
46	46
47	47
48	48
49	49
50	50
51	51
52	52
53	53
54	54
55	55
56	56
57	57
58	58
59	59
60	60
61	61
62	62
63	63
64	64
65	65
66	66
67	67
68	68
69	69
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75	75
76	76
77	77
78	78
79	79
80	80
81	81
82	82
83	83
84	84
85	85
86	86
87	87
88	88
89	89
90	90
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100

• () • () • () • () • ()

... ..

1940

2044-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

10. The following information is for your information:

10-48] on page 106

[illegible]

For more information, contact the author at john@johnhewitt.com.

L G D E OSDUUREN.

EMENT.

nsport:

: 0 : 9.

naar.

: 0 : 0.

DATU

BRUIK DAAR VAN
GEMAAKT.

29 0
2.

: 0 : 0.

20. A beplant, en aan de
ze tenplaats getrokken.
me
den
mis

: 0 : 0.

17. D Als boven.
A0

: 0 : 0

18

: 0 : 0.

23 gedeelten beplant, ver-
geheel woest.

: 0 : 0.

18 oest, alleen op de hoog-
ene zitplaats gemaakt.

: 0 : 0.

12 s eene proef, om een
gen Zandberg te beplan-
teloozing gelukt: boe-

: 14 : 8.

nding ter somma van f
Zie Bijl. B. No. 44.

1. The first part of the document
describes the general situation
of the country and the
state of the economy.
It also mentions the
main problems facing the
government and the
people.

2. The second part of the document
describes the measures taken
by the government to
solve these problems.
It also mentions the
results of these measures
and the progress made.

3. The third part of the document
describes the future plans
of the government and the
people. It also mentions
the challenges ahead and
the need for continued
effort.

4. The fourth part of the document
describes the conclusion of the
document. It also mentions
the main points of the
document and the need for
continued effort.

Bijlaag D.

MEMORIE door Mr. Jan Six, Heer van Wimmenum, overgegeeven aan de Commissie van Superintendencie over het Onderzoek der Duinen tot opgaave en betoog van zijn Regt, tot de Duinen onder dezelve Heerlijkheid van Wimmenum geleegen, en tot een Jaarlijkse somma van drie hondert vijf en dertig Gl. voor de Erspagt van dezelve Duinen.

De Heerlijkheid of het Ambagt van *Wimmenum* is van oude tijden af als een onversterfelijke Erfleen uitgegeeven, met *hooge middele en laage geregtten met Wilt en Wildernissen*, uit de Lente-bede en de Herfst-bede te zamen negen en dertig Schellingen goed gelds 's Jaars, die Buttingen aldaar zes Schellingen en vier Penningen goed gelds 's Jaars, een Thijns aldaar zonder Ballingen aldaar te mogen houden; in de Leenregisteren gedefigneerd met No. 769. en voorts met diverse blokken Tiendens gedefigneerd met No. 409, 410 en 411.

Zoo als dit blijkt uit de succesfive Verlijen aan de Heeren van Wimmenum in der tijd verleend en waar van het laatste Verleij is in dato den 25 Meij 1780. ten behoeve van den tegenwoordigen Heer *Mr. Jan Six*.

Uit kragte van dien en bijzonder van de uitgifte met *Wilt en Wildernisse* behooren aan den Heer van Wimmenum, de *Duinen* onder de Heerlijkheid geleegen met *het regt van de Houtvestereij* van dezelve Heerlijkheid: welk regt van Houtvestereij wel voor eenige Jaaren aan den nu reeds overleeden Vader van den tegenwoordige Heer van Wimmenum is betwist geworden door den Lieutenant Houtvester van Holland, waar over zwaa-

re

re procedures zijn gevoerd, maar die ten voordeele van den Heer van Wimmenum zijn gedeeideerd, zelfs met Condemnatie van den Lt. Houtvester van Holland in de kosten van deeze processe volgens sententie van den Hove en Hooge Raade, waarin met Renunciatie van de geïnterjecteerde Revisie is berust.

En ten blijke van het Regt van den Heer van Wimmenum *tot de Duinen* onder dezelve Heerlijkheid geleege, is bijzonder ook strekkende het *Erspagts Contract*, 't welk wegens de *Duinen en Wildernissen* in de Heerlijkheid van Wimmenum, op den 16. Januarij 1661, is ingegaan *tuschen Amilius van den Boechorst Heer van Wimmenum ter eenre, en Albert Pouwelse en Hillebrand Aelbertse beide oude Scheepenen der gemelde Heerlijkheid, uit de naem ende als spectaaile procuratie hebbende van de gezamentlijke Ingelanden van Wimmenum voorschreeve, ter andere zijde.*

Bij welk contract de voornoemde Heer van Wimmenum aan en ten behoeve van de gezamentlijke Ingelanden van Wimmenum, heeft uitgegeeven in een *Eeuwigduurende Erspagt*, *alle deszelfs Duinen en Wildernissen*, in de voorschreeve Heerlijkheid van Wimmenum geleege, met nog een half Morgen Weijland; waar voor de voornoemde Aelbert Pouwelse en Hillebrand Aelbertse in qualité voorschreeve, hebben beloofd aan den Heer van Wimmenum alle Jaaren eeuwiglijk gedurende te betalen *de somma van drie honderd vijf en dertig Gl. vrij geld, boven alle belastingen van Kerpondingen, Morgen- en andere Ongelden, zov Ordinaris als Extraordinaris alreede gestelt off nog te stellen geene uitgezonderd*, te betalen de voorschreevene Erspagt alle Jaaren op Kersmisse, waar van 't eerste Jaar Erspagt omgekoomen en verscheenen zou zijn Kersmis des Jaars 1661. en zoo voorts van Jaar tot Jaar, eeuwiglijk gedurende, en waar voor alle de Goederen en Inkoomen der Heerlijkheid van Wimmenum door de Ingelanden zijn verbonden, zijnde dan ook *die Erspagt van f 335. 3 Jaers voor de Erspagt van de Duinen aldaer* uitdrukkelijk meede genoemd, uitgedrukt en begreepen in en onder de conditie van de Verkoopung der Heerlijkheid Wimmenum, in den Jaere 1679. in 't openbaar gedaan, wanneer daar van Kooper is gebleeven *Johan Six Heere van Vromade*, gelijk mede in die Koopconditie de Heerlijkheid en Ambagt van Wimmenum is om-

omfchreeven en te koop geprefenteerd, met hooge middele en laage gerechten, met *Wilt en Wildernisse*, item met het regt van Houtvesterij over dezelve Heerlijkheid, alles vrij zuiver inkoomen, zonder eenige de alderminste Verpondingen of Jaerlijksche betaalingen, als wordende dezelve Jaerlijksche Verpondingen betaeld bij de Eigenaar van de Landen in meergemelde Heerlijkheid geleegen, volgens het Contract bij de Ingelanden daer van gepasfeerd, en waer voor alle de Landen insgelijks verbonden zijn.

Terwijl voorts bij de voorschreeve Koop-Conditie van den Jaare 1679. de Duinen en Klingen zijn omfchreeven groot te zijn vier hondert zeeven en vijftig Morgen twee hondert zes en twintig Roeden en de Landen volgens de Caert daer van gemaakt bij Gerrit Dircks Langendijck, in zijn Leeven geadmitteerd Landmeeter binnen de Stad Alekmaar, belend in 't geheel met de Jurisdicte van dezelve Stad Alekmaar ten Oosten, de Graeflijkheid van Egmond ten Zuiden, 't Strand van de Noord Zee ten Westen, en de Heerlijkheid van Bergen ten Noorden, alles volgens en in conformité van de oude brieven, kaerte en oude bescheiden daar van zijnde.

En is de voorschreevene Erfpagt van de Duinen ter Somma van drie hondert vijf en dertig Gl. door of van wegens de Ingelanden van Wimmenum succesfivelijk altoos Jaarlijks aan den Heer van Wimmenum in der tijd betaald geworden tot den Jaare 1794 inclus, gelijk ook de Verpondingen en Ongelden door de Eigenaars der Landen tot dien tijd toe zijn betaald; zonder dat de Heer van Wimmenum daar van eenige betaaling heeft gedaan, behalven dat ook Regenten van Wimmenum voor eenige Jaaren, aan des ondergeteekendens Vader eenige Duin-grond van die in Erfpagt aan de Ingelanden uitgegevene Duinen, weder hebben Verhuurd, en daar door den zelven grond zig toegeëigend, en de Erfpagt met ter daad erkend hebben.

En vermids derhalven uit dit alles ten klaarsten consteerd; dat de Heer van Wimmenum bij en door de uitgifte der voorschreeve Heerlijkheid met *Wilt en Wildernisse*, het regt tot de Duinen, onder die Heerlijkheid geleegen wettiglijk heeft verkreegen, als meede, dat, na de uitgifte der Duinen, aan de Ingelanden op een eeuwigduurende Erfpagt van f 335. 's Jaars, gedaan volgens het voorgemelde Contract van den 16. Januarij 1661.
den

den Heer van Wimmenum, het *dominium directum* op de voorzeide Duinen heeft behouden en voor het *dominium utile* tot dien Jaarlijkse Erfpacht ter somma van f 335. 's Jaars een perpetueel recht heeft bekoomen, vrij van Verpondingen &c., al welk recht ook door een meer dan honderd jaaren rustige en ongestoorde posfessie is agtervolgd en bevestigd; zoo vermeend en vertrouwd dat ook de teegenswoordige Heer van Wimmenum, dat het zelve zijn recht zal blijven geconserveerd, en verzoekt dienvolgende dat, vermids de gemelde som van f 335. 's Jaars voor den voorzeide Erfpacht over den Jaare 1795 en 1796. niet is betaald, hoe zeer-zulks telkens alle jaaren op *Kersmis* had behooren te geschieden, aan de Ingelanden of aan de Municipaliteit van Wimmenum door het Provinciaal Bestuur zal worden geordonneerd, die agterstallige Erfpacht over twee Jaaren te betaalen, en dat zulks telken Jaar op *Kersmis* zal moeten gecontinueerd worden, alles boven de betaaling der Verpondingen en verdere Lasten, als van ouds; als kunnende (onder Reverentie) geene reeden, die op billijkheid en recht zoude zijn gegrond worden ingebracht, waarom der Heer van Wimmenum thans van zijn zoo wettig recht, en van zijne immemoriaale posfessie zoude ontzet worden, immers niet zonder volkoomme schaadeloosstelling, en neemt mitsdien de Ondergeteekende als Heer van Wimmenum de vrijheid om daar toe de goede officien en een gunstig Rapport van de Commissie van Superintendentie over het onderzoek der Duinen, aan het Provinciaal Bestuur van Holland te imploreeren.

Actum Augustus 1797.

J A N - S I X.

Bij-

Bijlaag E.

EXTRACT uit de Resolutien van de Staaten van Holland en West- vriesland, dato 4. Augustus 1763.

Bij Resumtie gedelibereert zijnde op het Rapport den 15. Junij deezes Jaars ter Vergadering uitgebragt door de Heeren van de Ridderfchap en verdere haar Edele Groot Mog. Gecommitteerden tot het groot befogne, hebbende, ingevolge en ter voldoening van haar Edel Groot Mog. Refolutie Commisforiaal van den 10. Maart deezes Jaars, met en nevens de Heeren Gecommitteerde Raaden in den Hage, en teffens vervangende de Heeren Gecommitteerde Raaden in Westvriesland en het Noorder Quartier van den 23. Februarij daar te voeren, en den 4. der gemelde Maand Maart ter Vergadering ingekomen, houdende, ter Voldoening van haar Edele Groot Mog. aanschrijving en Refolutie van den 27. Januarij des zelve Jaars, derzelver confiderationen en advis omtrent de wijze, waarop best zoude kunnen en behooren te worden geëffectueert, dat de Konijn-Duinen in West-Vriesland en het Noorder Quartier, voor dewelke vermindering van Verponding was geaccordeert, onder voorwaarde van gedepopuleert te moeten worden, effectivelijk voor altoos bleeven gedepopuleert, ten einde te dier zaake een eenpaarige voet over de geheele Provincie konde worden beraamt en vastgesteld, breeder vervat in het gemelde Advis, geïnserceert onder de Notulen van den 4. Maart voorsz. als meede de Miffive van de Heeren Gecommitteerde Raaden, mitsgaders Dijkgraaven en Hoogheemraaden van Rhijnland en Delfland, gefchreeven alhier in den Hage den 18. November 1762. en houdende, ter voldoening aan haar Edele Groot Mog. Refolutien, van den 29. December 1758. 22. Junij en 2. November 1762. derzelver confiderationen en advis nopens het voorsz. behoorlijk effectueeren, dat de Konijn-Duinen, die vermindering van Verponding genieten, onder voorwaarde van gedepopuleert te moeten wor-

worden, effectivelijk voor altoos blijven gedepopuleert, bij infertie gebragt onder de Notulen van den voorsz. 1. December 1762.

Is goedgevonden en verstaan, aan de Aangelanden van alle de gedepopuleerde Duinen in het Zuider Quartier deezer Provincie geleege, bij deeze te geeven de faculteit, om de Konijnren en Konijnsholen, gevonden wordende in de Gedepopuleerde Duinen binnen de duifend Roeden van haare Landen geleege, ten overstaan van een roesliender of Guarde Chasfè, door haar te salarieren op een daggeld van vijftien stuivers daags, te mogen uitroeijen en vernietigen, en de gevangne Konijnren voor zich te behouden; om welke Guarde Chasfè te bekomen, de voorsz. Aangelanden zig zullen moeten adresseeren aan den substitut-Houtvester van de Houtvesterij waar onder de Duinen geleege zijn, of den geene die de Houtvesterij aldaar waarneemt, dewelke gehouden zal zijn, aanstonds daar toe de noodige ordre te stellen, des dat de Aangelanden, tot de Jagt gequalificeert, de voorsz. uitroejing en vernietiging zullen mogen doen, zonder daar toe een Toeziender of Guarde Chasfè als boven nodig te hebben, en dat in alle gevallen de Eigenaars van de voorsz. Duinen zullen hebben te verzorgen, dat dezelve voor het einde van het loopende Jaar zullen weezen gedepopuleert, en daer van ter finantie van het Quartier, waar onder gehooren, zullen hebben te doceeren op pene van de aan haar geaccordeerde Graticen te zullen verliezen; zullende daarvan bij een te Publiceeren en Affigeeeren Notificatie aan een iegelijk kennis worden gegeeven.

Voorts met opzigt tot de Duinen in Westvriesland en het Noorder Quartier, de Heeren Gecommitteerde Raaden te Hoorn Residerende, bij deezen te autoriseeren om alle gedepopuleerde Duinen te laten inspecteeren, en voor zoo verre eenige Duinen werden gevonden, welke niet na behooren gedepopuleert zijn, het zelve ten spoedigsten, en wel binnen den tijd van dit loopende Jaar, te laten effectueeren, de Konijns-hoelen te infecteeren en te laten stoppen, en, na de gedaane depopulatie, te ordonneeren aan de geene, welke met de Helmplanting daar van belast zijn, om dezelve beplanting na verisch ten eersten te doen.

En wijders, ten einde de Duinen effectivelijk en voor altoos gedepopuleert mogen blijven, bij deeze vast te stellen, ten op-

opzigte van de Duinen zoo in het Zuider als Noorder quartier geleegeen, dat geen dedomagementen bij het Gemeeneland, of bij de Hoogheemraadschappen van Rhijnland en Delfland, zullen mogen betaalt werden, ten zij 's Jaarlijks een Certificatie van Schout en Gerechte, waar onder de Gedepopuleerde Duinen in de Verponding zijn aangeslaagen, gegeven op den Eed in den aanvang van haare Bediening gedaan, door den Eigenaar van de gedepopuleerde Duinen werde overgelegd, dat de Duinen in der daad Konijnloos worden gehouden. Dat ook geen Ordonnantien van Remissie ter Finantie zullen worden geslaagen, ten zij door den Eigenaar 's Jaarlijks word geexhibeert een Certificatie van Schout en Gerechte, als boven is gemeld, ten bewijze dat zodanige Duinen als nog gedepopuleert worden gehouden.

En dat voorts de nieuwe Oestrooijen en Continuatien wegens het depopuleeren van de Duinen met deeze precautien zullen worden geamplieerd. En zal van de voorsz. Resolutie aanschrijving worden gedaan aan de Heeren Gecommitteerde Raaden in beide Quartieren, en aan Dijkgraven en Hoogheemraaden van Rhijnland en Delfland, zoo om de executie daar aan te geeven, als om zich daar na te reguleeren, met aanschrijving teffens aan Dijkgraven en Hoogheemraaden voorsz. om Jaarlijks ter Finantie van haar Edele Groot Mog. te bezorgen een verklaring, op den Eed in den aanvang haarer bedieningen gedaan, dat de Duinen onder haare directie staande, en die gedepopuleert moeten zijn, behoorlijk zijn gedepopuleert, en in der daad Konijnloos worden gehouden, met autorisatie op de Heeren Gecommitteerde Raaden, om, bij ontstentenis van dien, daar van kennis te geeven aan haar Edele Groot Mog. ten einde als dan daarin nader werde voorzien.

